

ଶୌ

ଅନୁବାଦିକା - ଶ୍ରୀମତୀ ବିନୀତା ପାଠକ

ମୋ ମା

ଗୁଳସ୍ତୀ ସାହିତ୍ୟର ଶ୍ରେଷ୍ଠ କାହାଣୀ

ପ୍ରଥମ ଭାଗ

ଅନୁବାଦକା—ଶ୍ରୀମତୀ ବିନୀତା ପାଠକ

ପ୍ରକାଶକ
ବିନୀତ ପ୍ରକାଶନ
କଟକ ୧

ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ
ଜାନୁଆରୀ ୧୯୭୪ ମସିହା

ମୂଲ୍ୟ—ତିନିଟଙ୍କା ପଞ୍ଚାଶ ନୂଆ ପଇସା

ମୁଦ୍ରାକର—
ନବ ଭାରତ ପ୍ରେସ,
କଟକ ୨

ସୂଚୀ

କାହାଣୀ	ଲେଖକ	ପୃଷ୍ଠା
ମା	ଶ୍ରୀ ଧନସୁଖଲଲ ମେହେତା	୧
ଗରୁଡ଼ ଶ୍ରୀ	ସ୍ୱ: ମଳୟାଦଳ	୧୩
ଏ ବର ସେ ବର	ଶ୍ରୀ ଜୟନ୍ତୀ ଦଲଲ	୨୫
ମୋ ମା	ଶ୍ରୀ ରମଣଲଲ ବସନ୍ତଲଲ ଦେଶାଇ	୩୯
ଖେମୀ	ସ୍ୱ: ରାମନାରାୟଣ ବିଶ୍ୱନାଥ ପାଠକ	୫୦
ମା କୋଳରେ	ଶ୍ରୀ ସୁନ୍ଦରମ୍	୬୫
କଦମାସ	ସ୍ୱ: ଝଙ୍କରଚନ୍ଦ୍ର ଓମଦାଶୀ	୮୦

* * *

ମୁଖବନ୍ତ

ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗରେ ଅନୁବାଦ ସାହିତ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ଏକ ବିଶେଷ ଅଙ୍ଗ ହୋଇ ଉଠୁଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାଷାରେ ସାହିତ୍ୟ ଯେତେ ଭଲ ହେଉନା କାର୍ତ୍ତିକ ଅନ୍ୟ ଭାଷା ବା ସାହିତ୍ୟରୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପାଇଁ ତାହାର ଯେ କିଛିନା କିଛି ଆଏ ଏ କଥା କେହି ଅସ୍ୱୀକାର କରିବେ ନାହିଁ । ଏହାର ପ୍ରଧାନ ଏବଂ ପ୍ରଥମ କାରଣ ସାମାଜିକ ବେଷ୍ଟମ, ରିତି, ମାନ, ଆରୁର ବ୍ୟବହାର ସମ୍ବନ୍ଧିତ ଏବଂ ପରମ୍ପରା ମଧ୍ୟରେ ତାରତମ୍ୟ, ଭାଷା କହିଲେ ଆମେ ବୁଝୁ ଶବ୍ଦ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତିର ମାଧ୍ୟମ ଏବଂ ସାହିତ୍ୟ କହିଲେ ଆମେ ବୁଝୁ ସମାଜ, ସହିତ ଓ ମନୁଷ୍ୟର ସମ୍ପର୍କ ଏବଂ ସମାଜରେ ମନୁଷ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କର ଲିପିବଦ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣନା । ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାଷା ସାହିତ୍ୟ ତୁଳନା କଲେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଯେ, ଯଥେଷ୍ଟ ସମୃଦ୍ଧ ନୁହେଁ ଏହା ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସାହିତ୍ୟପ୍ରେମୀ ସ୍ୱୀକାର କରିବେ । ବିଶେଷ କରି ସାମାଜିକ ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟିରେ ଆମେ ଯେ ବହୁପକ୍ଷରେ ପଡ଼ିଛୁ ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଆଧୁନିକ ମାନବ ସମାଜ ଯେତକ ପରିମାଣରେ ଭୌତିକ (Material) ଅଗ୍ରଗତି କରିଛି ଓକି ସେହି ପରିମାଣରେ ସାଂସ୍କୃତିକ (Cultural) ଅଗ୍ରଗତି କରିନାହିଁ ଏବଂ ଏହାକୁ ଫଳରେ ପୃଥିବୀର ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥାନରେ ବାସ୍ତବତା ଦୃଷ୍ଟି କୋଣରୁ ଚିନ୍ତାଶକ୍ତି ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇପାରି ନାହିଁ । ଆମେ ଯେତେବେଳେ ଏ ଅଭାବ ଉପଲବ୍ଧ କରୁଛେ ଆମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ ଯେ, ଆମର ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିବା । ସାଧାରଣ ଜନତା ମୁଖରେ ନିଜ ମାତୃଭାଷାରେ ଜାଣିଲଭଳ ସାହିତ୍ୟ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା । ଅବଶ୍ୟ ମୌଳିକ ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ସମସ୍ତଙ୍କ ପକ୍ଷେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ କିନ୍ତୁ ଅନୁବାଦ ସାହିତ୍ୟ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା ସହଜସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ସାହିତ୍ୟର ଉତ୍ତମ ଶାଖା ସାହିତ୍ୟକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ କରିବା ପାଇଁ ଯେ ଅତି ଆବଶ୍ୟକ ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଏହି କ୍ଷୁଦ୍ର ପୁସ୍ତକରେ ଯେଉଁ କାହାଣୀ ଗୁଡ଼ିକ ହିନ୍ଦରୁ ଓଡ଼ିଆରେ ଅନୁବାଦିତ ହୋଇଛି ଏବଂ ହିନ୍ଦରେ ମଧ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ମୌଳିକ ଲେଖାରୁ ଅନୁବାଦିତ ହୋଇଥିଲା ସେଥିପାଇଁ ହୃଦୟ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଭାଷାଗତ ଭୂତି ଥାଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀମତୀ ପାଠକଙ୍କର ଏହି ଉଦ୍ୟମ ସବାଦୌ ପ୍ରଶଂସନୀୟ । ଗଳ୍ପଗୁଡ଼ିକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସାମାଜିକ ଜୀବନର ଚିତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ବିଶେଷ କରି ‘ମା’ ଗଳ୍ପଟି ଦୁଇଟି

ସାମାଜିକ ଶକ୍ତିର ସଫର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଛି । ଏକ ପକ୍ଷରେ ପାଣ୍ଡାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତା ସହର ଜୀବନ ଯାପନର ଲଲସା ଏବଂ ଦାମ୍ପତ୍ୟ ଜୀବନର ସ୍ବାଦ୍ବ୍ୟ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ସନ୍ତାନ ପ୍ରତି ମା'ର ବାହ୍ୟ ମମତା, ମାଉସହନଶୀଳତା ଓ ତ୍ୟାଗ ଏବଂ ସବୋପରି ଶାଶୁ ବୋହୂ ସମ୍ପର୍କ କପରି ମାତା ପୁଅ ସମ୍ପର୍କକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଛି ଏହି ସଂଘର୍ଷମୂଳକ ଚିନ୍ତାଧାରା 'ମା' ଗଳ୍ପଟିକୁ ପୁଷ୍ଟ କରୁଛନ୍ତି । ସାମାଜିକ ସମ୍ପର୍କ ପାରବାରିକ ସଂହତି, ଜାତିଗତ, ତାରତମ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ନାନା ସାମାଜିକ ସମାସ୍ୟା ଉପରେ ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ଆମର ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅତି ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇ ଉଠିଛି । ଶ୍ରୀମତୀ ପାଠକଙ୍କର ଏହି କ୍ଷେତ୍ରକୁ ପ୍ରଥମ ଅବଦାନ ରୂପେ "ମୋ ମା" ପୁସ୍ତକଟି ସର୍ବସ୍ବ ଆଦୃତ ହେବ ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ମୋର ଆଶା ଓ ବିଶ୍ବାସ ଶ୍ରୀମତୀ ପାଠକ ତାଙ୍କର ଲେଖନୀ ବଳରେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଅନୁବାଦ ସାହିତ୍ୟ ବିଭାଗକୁ ପରିପୁଷ୍ଟ କରି ଓଡ଼ିଆ ସମାଜ ତଥା ଜାତିକୁ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ କରିବେ ।

ବୀରେନ୍ ଦାସ

ମା

ଶ୍ରୀ ଧନସୁଖଲଲ ମେହେତା

“ ମା”... ! ସବୁଠାରୁ ସାନପୁଅ ବିନାୟକ ବ୍ୟତୀ ହୋଇ ଡାକିଲା ।

“ କ’ଣ ପୁଅ ! ” ମା ସେନୁପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ସାହଭର କଣ୍ଠରେ ପଚାରିଲା ? “ ନା ! କିଛି ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ.....କିନ୍ତୁ, ଆଜି.....ଆଜି ଉର୍ମିଳା ଏଇଠିକି ରହିବାକୁ ଆସୁଛି । ” ଏତିକି କହି ବିନାୟକ ଖୁବ ଶୀଘ୍ର ସିଡ଼ି ଚଢ଼ି ନିଜର ଉପର ବଖରକୁ ଚାଲିଗଲା ।

‘ ବନ୍ଧୁ ! ତୁ ମୋତେ କହିଥାନ୍ତୁ, ମୁଁ ତାଙ୍କ ଆଶନ୍ତ—କହୁ କହୁ ମାର ଗଲା ଅର ଅର କମ୍ପିବାକୁ ଲାଗିଲା—ଜଣାଗଲା ଯେପରି ସେ ଡାକି ବେଦନା ଅନୁଭବ କରୁଛି । କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳକୁ ବିନାୟକ ଗଲଣି; ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଉ କିଛି କହିବା ନିରର୍ଥକ—ଏହା ବିଚାର ମା ତୁମ ହେଲା କିନ୍ତୁ ବେଦନା ସେହିପରି ଥାଏ ।

ମା’ର ଭିନିଗୋଟି ପୁଅ - ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଧୀରଜଲଲ, ମଝିଆ ରମଣଲଲ ତଥା ସାନ ବିନାୟକ । ଯେତେବେଳେ ଏତିକିହେଁ ପିଲା—ବାପା ଛୁଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ । ଏକା ମା ଭିନି ଜଣକୁ ପାଳି ପୋଷି ବଡ଼ କଲା ଓ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଇଲା । ପିଲାଙ୍କ ଉପରେ ମା’ର ପ୍ରଗାଢ଼ ସ୍ନେହ ଥାଏ.....ପତିଙ୍କ ଅଭାବ ଯୋଗୁଁ ଆହୁରି ଅଧିକ ପ୍ରେମ ପୁଅ ମାନଙ୍କଠାରେ ହେଉଥିଲା ହୋଇଗଲା । ଏଇ ଭିନି ପୁଅ ତାର ଘର ସମ୍ବାର । ତେଣୁ ମା ନିଜର ହୃଦୟ ଏଇମାନଙ୍କ ଉପରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଦେଇଥିଲା । ଗ୍ରାଜୁଏଟ ହେବା ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ଧୀରଜଲଲକୁ ବମେଇରେ

ରେଳ-ବହାଣ ଅଫିସରେ ଖଣ୍ଡେ ଭଲ ଚାକିରି ମିଳିଲା । ମା'ର ହୃଦୟରେ ଆନନ୍ଦତରଙ୍ଗ ଖେଳିଗଲା; ଏଥର ସୁରଟ ଛୁଡ଼ି ବମ୍ବେରେ ପୁଅ-ସହ ରହିବ । ସେ ଡରି ଡରି ଧୀର ସ୍ଵରରେ ଧୀରଜଲାଲ ତଥା ରହବହୁ ସମ୍ମୁଖରେ ନିଜ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶକଲା ।

ମା କହିଲା—ଦୁଇଟା ଘରର ଖର୍ଚ୍ଚ ଚଳାଇବା କଷ୍ଟ । ତଥା ଧୀର ! ମୁଁ ତୁମ ସହିତ ରହିଲେ ଘର ସଂସାର ଜଞ୍ଜାଳ ମଧ୍ୟ ତୁମକୁ ଜଣା ଯିବ ନାହିଁ । କ'ଣ ରତନବହୁ ଠିକ୍ କଥା ନା ?

ରତନବହୁ ରୂପ ରହିଲା । ଶାଶୁର ହଁ ରେ ହଁ ଭରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଧୀରଜଲାଲ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହେଲପରି ଜଣାଗଲା । ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ଆଡ଼କୁ ବୁଝିଲା । କିନ୍ତୁ ଜଳରେ ପରିଧର୍ଷ୍ଣ ଏବଂ ଗଣ୍ଡାର ସରୋବର ସମ ମୁଖମଣ୍ଡଳରୁ କୌଣସି ପ୍ରେରଣା ମିଳିଲା ନାହିଁ । ମା'ର ସ୍ନେହ-ପିପାସୁ ଚକ୍ଷୁ ଦୁଇଟିକୁ ବୁଝିବାର ସାହସ ମଧ୍ୟ ଧୀରଜଲାଲର ନ ଥାଏ

“ଭଲ କଥା, ଦେଖାଯିବ” ଧୀରଜଲାଲ କହିଲା—ବର୍ତ୍ତମାନ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ଆଉ ମୁଁ ଆଗ ବମ୍ବେର ଯାଇ ସବୁ ସ୍ଥିର କରେ । କଥା ଏଇଠି ଶେଷ ହେଲା । ମା ଆଉ କିଛି କହି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଧୀରଜଲାଲକୁ ଚାକିରି ମିଳିବା ପରେ ସାରା କୁଟୁମ୍ବ ଏକାଠି ରହିବେ, ଏଥି ପାଇଁ କି କି ଆୟୋଜନ କରିବାକୁ ହେବ, ଆଉ ମା ଗୁଡ଼ିଏ ଆକାଶ-କୁସୁମ ତୋଳିରଖିଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଠିକ୍ ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟରେ କ୍ଷଣକ ମଧ୍ୟରେ ସମସ୍ତ ଝଡ଼ି ଗଲା । ତଥାପି ମା ଏକାବେଳେକେ ନିରାଶ ହୋଇ ନ ଥାଏ । ଧୀରଜଲାଲ ତଥା ରତନବହୁଙ୍କ ବମ୍ବେର ଯିବାରେ ଆଉଁରି କିଛି ଦିନ ଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ ମା ସୁବଧା ସୁଯୋଗ ଦେଖି କିଛି ନା କିଛି ବାହାନାରେ ଖୋସାମତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ବାସ୍ତବ୍ୟମୟୀ ମା ବାସ୍ତବ୍ୟତାର ଚରମସୀମା ଲଙ୍ଘନ କଲା କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତ ବ୍ୟର୍ଥ ହେଲା । ଯୁଗ ବଦଳିଲାଣି ।

‘ଶାଶୁ’ ନାମକ ଭୟଙ୍କର ପ୍ରାଣୀ ‘ବହୁ’ ନାମକ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ନିଦାଳ ପ୍ରାଣୀ ଉପରେ ଅନେକ ବର୍ଷ ଧରି, ଅନେକ ପୁରୁଷ ଧରି ଅତ୍ୟାଚାର କରି ଆସୁଛି । କିନ୍ତୁ ‘ଶାଶୁ’ ଶ୍ରେଣୀରେ ଅପବାଦ ସ୍ଵରୂପ ‘ମା’ ମଧ୍ୟ ଥାଏ ଏ କଥାକୁ, ଏହି ସତ୍ୟକୁ ଧୀରଜଲାଲ ତଥା

ରତନବତ୍ସ କେହିହେଲେ ବୁଝି ପାରେଲେ ନାହିଁ । ନଜେ ରୁରେ ‘ଜାର’ ଦୁଷ୍ଟ ନ ଥିଲେ କିନ୍ତୁ ‘ଜାର’ ନାମକ ସମାଜ ଥିଲା । ତେଣୁ ଭଲ ଖରାପ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ମଧ୍ୟ ବଳ ଦିଆଗଲା ।

ଯଦ୍ୟପି ମାର ଗଣେ ଶାଶୁ ବର୍ଗରେ ହେବା ଅସମ୍ଭବ ତଥାପି ପରସ୍ପରରେ ଶାଶୁଙ୍କର ପାପ, ଅନ୍ୟାୟ, ଅତ୍ୟାଚାର ଯୋଗୁଁ ମା କୁ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ସେହିପରି ମାର ସମସ୍ତ ସଦ୍‌ଗୁଣ, ପ୍ରେମ, ମଧୁର ବଚନ—ଏ ସମସ୍ତ ବାହ୍ୟାତ୍ମକ ମାତ୍ର, ବିରାଡ଼ ଯେପରି ମୁଖକୁ ମାରିବା ପୂର୍ବରୁ ତା ସହିତ ଖେଳେ; ଅବୁଝା ଧୀରଜଲାଳ ତଥା ରତନବତ୍ସକୁ ମା ର ସମସ୍ତ ସ୍ନେହ ସେହିପରି ଜଣାଗଲା । “ସ୍ବାଧୀନତା” ଶବ୍ଦ ମନୁଷ୍ୟ ଉପରେ ଏପରି ପ୍ରଭାବ ପକାଏ ଯେ ସେ ଭବିଷ୍ୟତ ଆପଦ ବିପଦ ପ୍ରତି ବିରୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଭୁଲିଯାଏ । ମାନବ ଜୀବନରେ, ପାରିବାରିକ ଜୀବନରେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ସ୍ବାଧୀନତା ସୁଖଦାୟକ ରହି ନଥାଏ ତଥାପି ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ହେବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାନବର ଜନ୍ମଦିବ୍ଦ ଅଧିକାର । ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ମୂଳଦୁଆ ଅତି ଶକ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ଥିତି ସୁଖକର ଥାଉ, ସରଳ ସନ୍ତୋଷଜନକ ଥାଉ କିନ୍ତୁ ଏହାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲାପରେ ଯେଉଁ ପରିସ୍ଥିତି ଉତ୍ପାଦିବ ତାହା ଆହୁରି ମଙ୍ଗଳମୟ, ଅଧିକ ସରଳ ତଥା ସନ୍ତୋଷଜନକ ହେବ—ଏହି ପରି ଆକାଂକ୍ଷା ମନୁଷ୍ୟ କଦାପି ଛାଡ଼ିବାକୁ ନାଗଲା ।

ଧୀରଜଲାଳ କୁମାର ଅବସ୍ଥାରେ ତଥା ବିବାହିତ ଜୀବନର ଆରମ୍ଭକାଳରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସାଂସାରିକ ଦୁଃଖ ଅନୁଭବ କରି ନ ଥିଲେ । ମା ଓ ତା’ ଭାଇମାନେ ତାଙ୍କୁ କିମ୍ବା ତା’ ବଡ଼କୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର କଷ୍ଟ ଦେଇ ନ ଥିଲେ, ହେଲେ ମଧ୍ୟ ବମ୍ବେର ଯିବା ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉଠିବା ମାତ୍ରେ ସେହି ଦମ୍ପତିଙ୍କ ହୃଦୟରେ “ଶାଶୁ” ର ଉତ୍ପତ୍ତିର ରୂପ ଆସି ଉଠୁ ହେଲା । ଅନ୍ୟ ଦିଗେ ନାନା ବଡ଼ମୂଲ୍ୟ ଆଭୂଷଣ ବିମଣ୍ଡିତ ସୁସଜ୍ଜିତ ସ୍ବତନ୍ତ୍ରତା ଦେବାଙ୍କର ଆକର୍ଷକ ମନୋହର ରୂପ ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା ।

ଧୀରଜଲାଳ ଓ ରତନବତ୍ସ ବମ୍ବେର ଚାଲିଗଲେ । ମା ଓ ଅନ୍ୟ ଦୁଇଟି ପୁଅ ସୁରତରେ ହିଁ ରହିଲେ । ମା’ ର ହୃଦୟ ବର୍ତ୍ତମାନ

ସୁଦ୍ଧା ପରଜୟ ସ୍ୱୀକାର କରି ନ ଥାଏ । ସରଳା ମା'ର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ଭରତ ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା, ମଧୁରତା, ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଅଶାନ୍ତି ଜନକ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଦନ୍ତତାର ସହ କାର୍ଯ୍ୟ ତୁଲାଇ ନେବା କ୍ଷମତାର ଅଭାବ, ନବ-ଦମ୍ପତିଙ୍କୁ ନିଶ୍ଚୟ ବାଧ୍ୟ । ପରନ୍ତୁ ଦିନ ଯେଉଁ ପରିମାଣରେ ଗଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା ସେହି ପରିମାଣରେ ତାର ଆଶାଉପରେ ତୁଷାର ପାତ ହେଲା । ବମ୍ବେରୁ ଆସୁଥିବା ଚିଠିରେ ପ୍ରାୟ ଲେଖା ହୋଇଥାଏ, ବମ୍ବେରେ ବାତାବରଣ ଖରପ, ସ୍ଥାନର ଅଭାବ ତଥା ପିଲାଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ଘାଣ୍ଟା ଖୁବ ଖଟି ପାରେନା । ବାରମ୍ବାର ଏହି ଡଞ୍ଜର ପସ ପଡ଼ିବା ଦ୍ୱାରା ହିମେ ମାତା ତଥା ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କର ଆଖି ଖୋଲିଗଲା । ସେମାନେ ଅନୁଭବ କଲେ ଯେ ବମ୍ବେର ଯିବା ଆଶା ଅମୂଳକ । ଶେଷରେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ସେମାନେ ଏହି ଆଶା ଅନ୍ତରରୁ ଅନ୍ତର କଲେ । ପୁଣିମାନେ ଯୌବନର ପ୍ରବାହରେ ଏହି ଦୁଃଖକୁ ଭୁଲାଇ ଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ମା ମନରେ ଏହି ଦୁଃଖ ଭର କରି ଗଲା । ଯେପରି ଭବିଷ୍ୟତରେ ପୁଣି ଏପରି ପରିସ୍ଥିତି ନ ଆସେ ସେଥିପାଇଁ ସଜାଗ ରହି ମାତା ଦୁଇ ପୁଅଙ୍କୁ ଆହୁରି ଅଧିକ ସ୍ନେହ କଲା । ମା'ର ବଚନ ମଧୁର ତଥା ହୃଦୟ ଆହୁରି କୋମଳ ହୋଇ ଗଲା !

ମା'ର ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁଅ ରମଣଲାଲର ମଧ୍ୟ ବିବାହ ହେଲା । କମଳା ବହୁ ବେଶରେ ପ୍ରବେଶ କଲା । ନବୋଦ୍ଧା ପ୍ରତିସ୍ନେହ-ମମତା ଦେଖାଇବାରେ ତଥା ନବ-ଦମ୍ପତିଙ୍କୁ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ରଖିବାରେ ମାର କୌଣସି ତ୍ରୁଟି ରହିଲା ନାହିଁ । ରମଣଲାଲ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗରେ ଚାକିରି ପାଇଲେ । ପ୍ରଥମେ ତାଙ୍କୁ ସୁରତରେ ହିଁ ରହିବାକୁ ହେଲା । ମା'ର ଆନନ୍ଦ ଦେଖେ କିଏ ! ତାକୁ ଘର ଅବିକଳ ସ୍ୱର୍ଗ ଜଣାଗଲା । ଘରର ଛୋଟରୁ ଛୋଟ କାମ ମଧ୍ୟ ମା ନିଜେ କରେ । ଏପରି ଆନନ୍ଦ ଦେଖିଲେ କାହାର ଭିକ୍ଷା ନ ହେବ ? ରମଣଲାଲର ଅସ୍ଥାୟୀ ବଦଳି ଅହମଦାବାଦକୁ ହେଲା । ସେ କମଳା ସହିତ ଯିବାପାଇଁ ଯୋଗାଡ଼ରେ ଲାଗିଲେ । ମା ଉତ୍ସ-ମିଶା ସ୍ୱରରେ ସାଥରେ ଯିବାପାଇଁ କହିଲା । ଯୁକ୍ତିବାଦିଲ ଯେ ଭାଇର ନଜରରେ ବିନାୟକର ଶିକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଉପଯୁକ୍ତ ହେବ । କିନ୍ତୁ ରମଣଲାଲ ଉତ୍ତର ଦେଲେ ଅସ୍ଥାୟୀ ବଦଳି ପରିସ୍ଥିତିରେ ନିଆଁଘର ବସାଇବା ଆର୍ଥିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୂର୍ଖତାପୂର୍ଣ୍ଣ । ଥଟ୍ଟା କରି ମଧ୍ୟ କହିଲା-ଧୀରଜଲାଲ ଓ ରମଣଲାଲର ଶିକ୍ଷା ଘାଣ୍ଟା ମାଙ୍କ ଦେଶରେଶରେ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇଛି ।

ଅସ୍ତ୍ର ରମଣଲଲ ଓ କମଳା ଅହମଦାବାଦ ରୁଲି ଗଲେ । ବିଶାଳ ଗୃହରେ ମା ଅଭି ବିନାୟକ ରହିଲେ । ଜଣା ଗଲା ଯେମିତି ଘର ମାଡ଼ିମାଡ଼ି ପଡ଼ୁଛି । ଦୈବଯୋଗୁଁ ରମଣଲଲର ପ୍ରାୟୀ ନିବାସ ଅହମଦାବାଦରେ ହିଁ ରହିଲା କିନ୍ତୁ ମା ଅଭି ବିନାୟକର ଡାକରା ଆସିଲା ନାହିଁ । ଧୀରଜଲଲ ପ୍ରତି ଅଭିଯୋଗ କରିବା ତ ବ୍ୟର୍ଥ । ପୁଣି ପୁଣି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅଭିଯୋଗ ପ୍ରେମବତ୍ସଳା ମମତାମୟୀ ମାତାର ହୃଦୟ ସମ୍ଭାଳିବ ବା କିପରି ? ତଥାପି ବେଳେ ବେଳେ ବିନାୟକ ସହ ମାତା ଏହି ବିଷୟ ଚର୍ଚ୍ଚା କରି ବସେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବିନାୟକ ମଧ୍ୟ ନବଯୁବକ ଶ୍ରେଣୀ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଯୌବନାବସ୍ଥାରେ ସ୍ୱାର୍ଥ, ଅସହାନୁଭୂତି, ଅକରୁଣା ଆଦି ଦୃଢ଼ି ନିଜର ସ୍ୱରୂପ ଦେଖାଇ ଥାନ୍ତି । ଅତଃ ରମଣଲଲ ତଥା କମଳାର ବ୍ୟବହାରରେ ତାର ବିଶେଷ ଅସନ୍ତୋଷ ହେଲା ନାହିଁ ।

ସେମାନେ ଯେ କିଛି ଅପରାଧ କରିଛନ୍ତି, ସେ ଭାବ ପାରିଲା ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମା'ର ମୌନ ଧାରଣା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଗତି ନାହିଁ ।

ମନୁଷ୍ୟ ବିଚିତ୍ର ପ୍ରକୃତିର ଜୀବ । ଇଚ୍ଛାର ପ୍ରାଣୀ ଥରେ ମାତ୍ର ଧୋକା ଖାଇ ଥାନ୍ତି କିନ୍ତୁ ପୁଣି ସେଇ ଜାଲରେ ପଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟ ସଫଳ ପ୍ରାଣୀଙ୍କଠାରୁ ଜ୍ଞାନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏକରକମ ଜଳନାରେ ଅନେକଥର ପଡ଼ି ମଧ୍ୟ ଆଶାବାଦୀ ହୋଇରହିଥାନ୍ତି । ଯୁବାବସ୍ଥାରେ କ୍ଷଣିକାକ୍ଷ ପାଇଁ ନିରାଶା ଘୋଟି ଆସେ ପୁଣି ଅଳ୍ପ କ୍ଷଣରେ ତାର ଆବାତ ଦୁର ହୋଇ ଯାଏ ଓ ନିରାଶା ଆଶାର ରୂପ ଧାରଣ କରେ । ବୃଦ୍ଧଙ୍କ ନିରାଶା-ଜନିତ ଆବାତ ଚଞ୍ଚଳ ଭ୍ରାନ୍ତେ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ଆଶା ମଧ୍ୟ ଛୁଡ଼େ ନାହିଁ ।

ପଞ୍ଚଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ମା ତିନି ପୁଅଙ୍କଠାରେ ଆଶା ବାନ୍ଧିଥିଲା । ଧୀରଜଲଲ, ରତନବନ୍ଧୁ ବମ୍ବେଇ ରୁଲିଗଲେ, ଦୁଇ ପୁଅଙ୍କୁ ନିଜ ସ୍ନେହର କେନ୍ଦ୍ର ବିନ୍ଦୁ ସମ ମଣିଲା । ରମଣଲଲ ତଥା କମଳାର ଅହମଦାବାଦ ଗମନ ପରେ ମା'ର ଏକମାତ୍ର ସାହା-ଭରସା ବିନାୟକ ରହିଗଲା । ବୃଦ୍ଧ ସୁଲଭ ସଜାଗତା ଓ କାର୍ପଣ୍ୟ ଅର୍ଜିତ ମମତା ତଥା ବାସ୍ତବ୍ୟତାର ବର୍ଷଣ ମା ବିନାୟକ ଉପରେ ବିଶେଷ ରୂପରେ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଯୌବନ ଉନ୍ମାଦ-ମତ୍ତ ଯୁବକ-ଯୁବତୀଙ୍କଠାରେ ଏହାର ମୂଲ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ, ଏହାର

ଉପକାଶତା କିଛି ନୁହେଁ ଓ ଏହାର ଆବଶ୍ୟକତା ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ସେ ଧାରଣା କରନ୍ତି ସେ ସେନୁଙ୍କଠାରୁ ମମତା, ସ୍ନେହ, ବାହୁଲ୍ୟତା ପ୍ରାପ୍ତ କରିବା ତାଙ୍କ ଜନ୍ମସିଦ୍ଧ ଅଧିକାର । ପୁଣି ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଭାବନ୍ତି ସେ ଉପହାର ଦାତାଙ୍କଠାରୁ ଉପହାର ସ୍ୱୀକାର କରି ସେମାନେ ତାଙ୍କର ପରମ ଉପକାର କରନ୍ତି ।

କିଛି ଦିନ ଡେଗଲ । ବିନାୟକ ଓକିଲ ହେଲା । ପରେ ମୁନ୍ସିଫ ପଦ ପ୍ରାପ୍ତ କଲା ।

ସୁରତରେହିଁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗ ଦେଲା । ଅତି ସାଲୁଜମକରେ ବିବାହ ସମ୍ପନ୍ନ ହେଲା । ସବୁଠାରୁ ଛୋଟ ବହୁ ଜଣକ ଗ୍ରାଜୁଏଟ । ମା'ର ଗୋଡ଼ତଳେ ପଢ଼ୁ ନଥାଏ । ପ୍ରଥମ ଦୁଇ ବହୁ ଅଳ୍ପ କିଛି ପଢ଼ିଥିଲେ କିନ୍ତୁ ତୃତୀୟ ଗ୍ରାଜୁଏଟ୍ । ଅଭିମାନ କରିବା କଥା ଏହା ବ୍ୟତୀତ ମା'ର ହୃଦୟ କୋଣରୁ ଏହି ବିଚାର ଉଠୁଥାଏ, ଏହି ବହୁଟି ଅନ୍ୟ ବହୁମାନଙ୍କ ପରି ବ୍ୟବହାର କରିବ ନାହିଁ । କାହାର ଶିକ୍ଷାରେ ପଢ଼ିବା ପ୍ରଶ୍ନ ତ ଉଠୁ ନାହିଁ । ସୁରତରେ ମା'ର ଆବଶ୍ୟକତା ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ବିନାୟକ ମା'ର ସ୍ନେହ, ବାହୁଲ୍ୟତା, ମମତା ପାଇଲା । ଅନ୍ୟ ପୁତ୍ରମାନେ ସେ ଭୁଲନାରେ ବହୁତ କମ ପାଇଥିବେ । ଉର୍ମିଳା ନବର ଓ ବିବାହର ମଧ୍ୟ ସମୟରେ ଶାଶୁଙ୍କଠାରୁ ଯେଉଁ ପ୍ରୀତି-ସୁଧା ପାନ କରିଥିଲା ସେତିକି ବୋଧହୁଏ କୌଣସି ପୁତ୍ର ବଧୂ ପାଇ ନଥିବେ । ମା' ମଧ୍ୟ ଭାବୁଥାଏ, ଏହା ହେଉଛି ତାର ଅନ୍ତିମ ଖେଳ ଓ ଅନ୍ତିମ କୌଶଳ । ଏଥିରେ ପରଜୟ ଡାପ୍ତ କଲେ ଜୀବନର କୌଣସି ଆଶା ଆଉ ବଞ୍ଚି ରହିବ ନାହିଁ ।

ବିବାହର ଚାରିପାଞ୍ଚ ଦିନ ବିତିଗଲା । ଧୀରଜଲାଲ ତଥା ରତନ ବହୁ ଛୁଟିର ଆଳ ନେଇ ଚାଲିଗଲେ ଓ ବିବାହ ପରର ଜଞ୍ଜାଳରୁ ନିଜର ପିଣ୍ଡ ଛଡ଼ାଇଲେ । ବିବାହ ବେଳାରେ ରତନବହୁ ତଥା କମଳା କନ୍ୟାପକ୍ଷଙ୍କ ଆଗରେ ଏହି ସତ୍ୟପ୍ରକଟ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେଯେ ସେମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ବରଯାତ୍ରୀ । କିନ୍ତୁ ମା' ମଧ୍ୟସ୍ଥ ହୋଇ ସମସ୍ତ ବିବାଦ ସମାଧାନ କରି ଦେଲା ଏବଂ ସେ ନିଜେ ମଧ୍ୟ କନ୍ୟାପକ୍ଷ ଅବଲମ୍ବନ କଲା । ତେଣୁ କଲଗୋଲର ଆଉ ଅବକାଶ ରହିଲା ନାହିଁ ।

ଶୁଭ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଜନକ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କଲ ପରେ ସେହି ଗୁନର ଅନୁଭୂତି ହୁଏ ସେହି ଗୁନରୁ ମା' ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ନଥିଲା । ଏହା ପୂର୍ବରୁ ବିନାୟକ ଆସି ସୂଚନା ଦେଲା — “ମା ଆଜି ଉର୍ମିଳା ଏଠାକୁ ଆସିବ ।”

ସେହି ଦୁଃଖପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟଣା ଘଟି ଥାଏ ତାର ପୂର୍ବ ସୂଚନା ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରଥମ ପାଇଯାଏ । ଏହା ସାଧାରଣ ସତ୍ୟ ଯେ ପ୍ରେମ ଓ ଅଧିକାରରେ ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାବ ହୋଇ କାହାରିକୁ ଆସିବା ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ମନୁଷ୍ୟମନରେ ଦୁଃଖହୁଏ । ବିନାୟକର ବଚନ ଶୁଣି ମା'ର ହୃଦୟ ନାନା ଆଶଙ୍କାରେ ପୂରି ଉଠିଲା । ବେଦନାର ଝଙ୍କାର ସ୍ପଷ୍ଟ ଶୁଣାଗଲା । ଉର୍ମିଳା ଓ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର କଟୁତାକୁ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଦେବ ନାହିଁ, ସ୍ବୟଂ ଏହା ନିଜେ କରିବାକୁ ଦେବ ନାହିଁ, ସେତକ ନୁହେଁ, ସେପରି ଗନ୍ଧ ମଧ୍ୟ ନ ଆସେ, ଏପରି କଳ୍ପନା ଜଳ୍ପନା କଲ ପରେ ମା'ର ହୃଦୟ ଶାନ୍ତ ହେଲା । ବିନାୟକ ତ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁରତରେ ଚାଲି କରୁଛି ତେଣୁ ଚିନ୍ତା କରିବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ମା'ର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ବାସ ଥିଲା ଯେ, ସ୍ଥାନାନ୍ତର ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାଜୁଏଟ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ନିମନ୍ତେ ମା'ର ସ୍ଥିତି, ବିନା ଦରମାରେ ବିଶ୍ବସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରାପ୍ତ କଲେ ସେପରି ଭାର ସ୍ବରୂପ ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ ବରଂ ଆବଶ୍ୟକ ତଥା ଉପଯୋଗୀ ହୋଇଥାଏ, ସେହିପରି ରହିବ । ସେଥିପାଇଁ ମା' ନିଜ ସନ୍ତପ୍ତ ହୃଦୟକୁ ବାର ବାର ସାନ୍ତ୍ବନା ଦେଇ କହୁଥାଏ ତୁ ଏପରି ଶିଳ୍ପ ହେଉଛୁ କାହିଁକି ?

ମା' ମନରେ ସ୍ବତ ଚିନ୍ତାର ଉଦ୍ବେଗ ହେଲା, ଉର୍ମିଳାକୁ ନିଜେ ବିନାୟକ ଗୃହକୁ ଡାକି ପଠାଇବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଯଦି ତା'କୁ କହନ୍ତା କେଡ଼େ ଭଲହୁଅନ୍ତା । ଭାବୁଥାଏ ଥରେ ନୁହେଁ ଅନେକ ଥର କିଛି ବିଚାର ନକରି ପୁରୁଷ ହିତ ନିମନ୍ତେ ସେ ନିଜର ସୁଖ, ଆନନ୍ଦ ତ୍ୟାଗ କରିଛି । ତେବେ ଏହି ଛୋଟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିହିତ ସୁଖର ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାବ ହେବାକୁ ବିନାୟକ କାହିଁକି ରାଜି ହେଲା ନାହିଁ ? ଏହି ଏକମାତ୍ର ଚିନ୍ତା ମା'ର ହୃଦୟ ବିଦାରଣ କଲା । ଏହି ପ୍ରକାର ବିଚାରଧାରା ଓ ଏହି ପ୍ରକାର ସନ୍ତାପ ଦ୍ବାରା ବିଷୟ ବସ୍ତୁ ସୁଧାର ହୁଏ ନାହିଁ । ମା ଏହି କଥାଟି ଉତ୍ତମ ରୂପେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିଥିଲା । ତେଣୁ ନିଜ ମନକୁ

ବୁଝାଇ ନେଲା । ଉର୍ମିଳା ରାତିରେ ଆସିବ । ମା ଭାବନ୍ତୁ ସେ ସେହି ଅବସର ନିମନ୍ତେ କିଛି ବର୍ଷ ତଥା ଦୁଇଟି ଫୁଲଦାର ମଗାଇବା ଠିକ୍ ହେବ । ଏହା ଦ୍ଵାରା ବଡ଼ ଆନନ୍ଦିତ ହେବ । କିନ୍ତୁ ବଜାରରୁ ଆଣିବ କିଏ ? ଚାକରବାକରକୁ ଏପରି କଥା କୁହାଯାଇ ନପାରେ ।

ମା ନାନା ଚିନ୍ତାରେ କିଛି କମଳାକୁ କହିବାକୁ ସାହସ କଲେ —
“କମଳା ଆଜିଠାରୁ ଉର୍ମିଳା ଏଠାରେ ରହିବା ପାଇଁ ଆସୁଅଛି ।”

ମା ଆଡ଼କୁ ନ ଚାହିଁ ରୁଷ କଣ୍ଠରେ କମଳା କହିଲା—“ବିବାହ କରୁଛି ତ ଆସିବ ନିଶ୍ଚୟ । ନବେଲେ ବିବାହ କରନ୍ତା କାହିଁକି ? ‘ହଁ ଏକଥା ତ ଠିକ୍, ପରନ୍ତୁ ମୋ ମଠରେ ଅଳ୍ପ କିଛି ବର୍ଷ ତଥା ଦୁଇଟି ଫୁଲଦାର ମଗାଇ ରଖିବା ଠିକ୍ ହେବ’—ମା ଧୀରେ କହିଲେ ।

“ଆପଣ ଯାହା କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି କରନ୍ତୁ ମୁଁ କଅଣ ମନା କରୁଛି ?” କମଳା ଉତ୍ତର ଦେଲା । “ନୁଆ ନୁଆ ନିୟମ ପ୍ରଚଳନ କରିବା ମୁଁ ଉପଯୁକ୍ତ ମନେ କରୁନାହିଁ ।” ଆଉ ତର୍କ କରିବା ନିରର୍ଥକ ମନେ କରି ମା ବନନ୍ତୁ ହୋଇ କହିଲା—ତୁ ଯାଇ ଟିକିଏ ଏଇ ପାଖ ଦୋକାନରୁ ଆଣି ଦେବୁ ନା ?

“ଆହା ! ମୁଁ ଆଣିବାକୁ ଯିବି !” କମଳା କଟାକ୍ଷପାତ କରି ହସି ହସି କହିଲା “ମୋର ତ ଏପରି କିଛି ସୌକ ନାହିଁ । ଆଉ ସମୟ ମଧ୍ୟ କାହିଁ ? ସନ୍ଧ୍ୟା ଘୋଟି ଆସିଲାଣି ପୁଣି ଆଜି ରାତି ନଅଟା ଗାଡ଼ରେ ଆମକୁ ଅହମଦାବାଦ ଯିବାକୁ ହେବ । ବର୍ତ୍ତମାନ, ଅଜା, କକା ଓ ସାନ ମାମୁଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ହେବ । କୌଣସି ଚାକର ଦ୍ଵାରା ମଗାଇ ନିଅନ୍ତୁ । ମୋ ମଠରେ ଆପଣ ବ୍ୟର୍ଥରେ କଷ୍ଟ ଉଠାଉଛନ୍ତି । ଏହି ସୁକାର୍ଯ୍ୟରେ ଆପଣଙ୍କୁ ଗୌରବ ପ୍ରଦାନ କରିବା ଲୋକ କେହି ନାହିଁ ।”

କମଳାର ଅନ୍ତମ ବାକ୍ୟରେ ମା’କୁ ନଗ୍ନ ସତ୍ୟର ଆଶ୍ଚସ୍ୟ ମିଳିଲା । ତେବେ ସୁଦ୍ଧା ହୃଦୟ ଏହି ସତ୍ୟକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପାଇଁ ରାଜି ନଥାଏ । ମୃତ୍ୟୁ ଶଯ୍ୟାଶାୟୀ ରୋଗୀକୁ ଯଦି କୌଣସି ଡାକ୍ତର କହେ—ଆଉ

ବଞ୍ଚିବାର ଆଶା ନାହିଁ ।” ତଥାପି ଏହି ନିରାଶ ସତ୍ୟକୁ ଶୁଣିବା ପାଇଁ ସେଗଣୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହେଁ । ମା’ ବିଷୟବସ୍ତୁ ସହ ସମ୍ପର୍କ ପରିଚିତ ହେଲେହେଁ ଏହି କଥା ସ୍ୱୀକାର କରିବା ଯାଇଁ ସେ ରାଜି ନୁହେଁ । କମଳାକୁ ଛାଡ଼ି ନିଶିଞ୍ଜରେ ଘରୁ ବାହାରି ବଜାର ଚାଲିଗଲା । ମାଳି ଦୋକାନରୁ ଫୁଲ ହାର ତଥା ଗୁଡ଼ିଆ ଦୋକାନରୁ ବରଫି ଟୋକେଇ ଆଣି ନିଜ ଘରେ ଲୁଗୁଇ ରଖିଲା ।

ରାସ ଭୋଜନ ଶୀଘ୍ର ସରିଲା । ରମଣଲାଲ ତଥା କମଳା “ଆସିବେ, ନିଶ୍ଚୟ ଆସିବେ, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପ୍ରତି ନଜର ରଖିବେ, ଚିଠିପତ୍ର ଦେଉଥିବେ ” ଆଦି ମଧୁର ବଚନ କହି ଅନ୍ତମତାବାଦକୁ ଚାଲିଗଲେ । ଘରେ ମା ଓ ବିନାୟକ ଦୁହେଁ ରହିଗଲେ । ବିନାୟକର ହୃଦୟ ଭାବାବେଶରେ ବ୍ୟଗ୍ର ଥାଏ । ତେଣୁ ଶାନ୍ତିରେ ଘରେ ରହି ପାରିଲା ନାହିଁ । କପଟକରି ବିନାୟକ କହିଲା ଯେ ପଡ଼ିଶା ଘରକୁ ଯାଇ ପାଞ୍ଚମିନିଟରେ ଫେରିବ । ଗୃହର ନିୟନ୍ତ୍ରଣତା ଓ ଶାନ୍ତି ମା’ର ହୃଦୟର ପ୍ରାଡ଼ା ଦେଲା । କୌତୂହଳ ହୋଇ ଜଣେ ଦିନ ପଡ଼ୋଶୀ ସ୍ତ୍ରୀ ମା ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ଆସିଲେ । ମା ସେମାନଙ୍କ ସହ ଖୋଲାମନରେ ଆଲୋଚନା କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ପଡ଼ୋଶୀଙ୍କୁ ନିରାଶ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।

ଜଣେ ପଡ଼ୋଶୀ ସ୍ତ୍ରୀ ପଚାରିଲା—ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ବହୁ ଆସି ନାହିଁ ?

“ଆସିବ, ବ୍ୟଗ୍ର କାହିଁକି”, ମା’ ରୁଷିତାର ସହ ଉତ୍ତର ଦେଲା ।

ପଡ଼ିଶା ମାଲପେ ଚାଲିଗଲେ । ମା ଚଞ୍ଚଳ ବିନାୟକ ବଖରାକୁ ଯାଇ ଶେଷ ବ୍ୟବସ୍ଥା ତଥା ସଂଗ୍ରହ କରି ଆସିଲା । ଗୋଟିଏ କୋଣରେ ଦିଅଁ ଘାସ ମଧ୍ୟ ଜାଳି ଦେଇଥାଏ । ଆଉ ଦୁଇ ଚାରିଟି ଧୂପ କାଠି ନିଆଁ ଧରେଇ ଥୋଇ ଦେଇଥାଏ ।

କବାଟ ଖୋଲିବା ଶବ୍ଦ ଶୁଣାଗଲା । ମା’ର ହୃଦୟ ଦୋହଲି ଉଠିଲା । ପୁଅକୁ ନେବାପାଇଁ ସତେଯେପରି ସ୍ୱପ୍ନ ଯମରାଜ ଆସୁଛନ୍ତି । ଏହିପରିତାର ଭ୍ରାନ୍ତିହେଲା । ହୃଦୟ ଆବେଗରେ ପୂର୍ଣ୍ଣହୋଇ ଉଠିଲା । କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ହୋଇ

ବିଷାଦକୁ ଦଳି ମା ମମତାଭରା କଣ୍ଠରେ କହିଲା, “ଆ ଉର୍ମିଳା, ଆ, ମା, ସକୋତ କରିବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ଘର ତ ତୋର ଝିଅ ।” ମା ସିଦ୍ଧି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଲା । ଉମଲାର ହାତ ଧରି ତାର ବଶରକୁ ନେଇଗଲା ଓ ଚୌକରେ ବସାଇଦେଲା ।

ଉର୍ମିଳା ଗ୍ରାଜ୍ଞ ଏଟ ଝିଅ । ସେ ଆଉ ବିନାୟକ ବିବାହର ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ପରିଚିତ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଆଜି ନବଜୀବନର ଶ୍ରୀଗଣେଶ ସମୟ ନିକଟ ହୋଇ ଆସୁଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଅଳ୍ପ ବ୍ୟଗ୍ର ଥାଏ । କିଛି ଅସ୍ପଷ୍ଟିକର ମଧ୍ୟ ବୋଧ କରୁଥିଲା । ଶୀତ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତା ମୁଖମଣ୍ଡଳରେ ଶ୍ରମ-ବନ୍ଧୁ ଝଲକୁ ଥାଏ । ଏହାକୁ ରୁମାଲରେ ପୋଛିଦେବା ବିଚାର ମଧ୍ୟ ଉର୍ମିଳାର ନ ଥିଲା । କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ଶାଶୁ ବହୁଦୁହେଁ ପରସ୍ପରକୁ ରହି ରହିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏହି ମାରବତା ମା ସହି ପାରିଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ପଚାରିଲା—“ପାଣି ପିଇବୁ କି ? “ନା, ନା ଆଜ୍ଞା” ଉର୍ମିଳା ଉତ୍ତର ଦେଲା ।

“ଉର୍ମି ! ମୋତେ ଆପଣା ମା ସମାନ ଭାବୁ, ଟିକିଏ ହେଲେ ପ୍ରଭେଦ ରଖିବୁ ନାହିଁ । ଥର ଥର କମ୍ପୁଥିବ ଓଠକୁ ଜାବୁଡ଼ି ମା କହିଲା—ମୋ ପାଇଁ ତ ତୁ ଆଉ ବିନାୟକ ଦୁଃଖ ରହିଲା ।”

“ହଁ, ଆଜ୍ଞା ହଁ”, ଉମଲା ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ଉତ୍ତର ଦେଲା ।

ଛୋଟ ବହୁର ହୃଦୟ ଜଣିବା ପାଇଁ ଶାଶୁ ସମସ୍ତ ଚେଷ୍ଟା କଲେ, କିନ୍ତୁ ‘ଶାଶୁ ନାମକ ସମାଜ’ହିଁ ତାଙ୍କୁ ବ୍ୟାଘାତ ଦେଲା । ଗୋଟିଏ ସୁଦ୍ଧା ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗବିନା ଶାଶୁ ବହୁ ଦୁଃଖ ପରସ୍ପରର ଅନ୍ତର—ଭାବ ଜାଣିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ନିଜର ଅଳିଅଳ ପୁଅକୁ ହରଣ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଏହି ଗୃହେତର ଝିଅଟି ଆସିଛି, ନିଶ୍ଚୟ ବିଜୟ ଏହାର ।

ସ୍ୱୟଂ ନିଜେ ଆପଣାର ସବସ୍ତ ଅର୍ପଣ କରିବାକୁ ବ୍ୟଗ୍ର କିନ୍ତୁ ସେପଟୁ ସମାଧାନର କୌଣସି ଚତୁର୍ପରତା ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଟର ହେଉ ନାହିଁ । ମା’ର ହୃଦୟ ସମସ୍ତ ବିଷୟ ପରଖି ନେଲା । ଯାହା ଯାହା ମା’ର ହୃଦୟରେ ଏହି ପରି ବିଚାର ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା, ତାହା ତାହା ମା’ର ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ଶିଥିଳ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । “କଅଣ

କରାଯିବ, କଅଣ କହିବ ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ବହୁ ମୋ ଆଡ଼କୁ ଆକର୍ଷିତ ହେବ ?”
ଆଜି ବିରୁର ଦ୍ୱାର ମା'ର ମୁହଁ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ।

ଉର୍ମିଲାର ଶାଶୁଙ୍କ ସହ ବେଶ ସୁନ୍ଦର ପରିଚୟ ହୋଇ
ଥିଲା । ସେହି ପରିଚୟରେ ଶାଶୁଙ୍କ କୌଣସି ଦୋଷ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର
ହୋଇ ନାହିଁ । ହେଲେ କଅଣ ହେଲା ଶାଶୁ-ତ-ଶାଶୁ । ଏହି ବିରୁର ଅନ୍ୟ
ସମସ୍ତ ବିରୁରକୁ ଦୂରକୁ ଠେଲି ଦେଇ ଉର୍ମିଲାର ମୁଖ ତଥା ମସ୍ତିଷ୍କକୁ
ଆପଣା ଅଧୀନ କରି ନେଲା । ଶାଶୁଙ୍କର ହାତୀ ସଦୃଶ ଦୁଇଟି
ଦାନ୍ତ ଥାଏ । ଖାଇବା ଦାନ୍ତ ଭଲ, ଦେଖାଇବା ଦାନ୍ତ ଭଲ ।
ଏହି ବାକି ଥିବା ଉର୍ମିଲାର ସମସ୍ତ କୋମଳ ଶ୍ରବଣକୁ ଦଳ ଦେଲା ।

ଏତିକିବେଳେ ବିନାୟକ ଆସିପହଞ୍ଚିଲା । ‘ଓହୋ । ଉର୍ମିଲା
ଆସିଗଲା । ପୁଣି କହିଲା “ମା ! ମୋ ପାଖକୁ ଖବର ପଠାଇ ଥାନ୍ତୁ ।”

ମା କହିଲା—‘ବାପା, କେଉଁଠିକି ଖବର ପଠାନ୍ତି ?’ ତୁ
ମୋତେ କେଉଁଠିକି ଯାଉଛୁ କହିଥିଲେ ନା ?

“ଓହୁ ଏଗାରଟା ବାଜିଗଲା ।” ଘଡ଼ି ଦେଖି ବିନାୟକ ନିଜ
ବଣେକୁ ଯିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସିଡ଼ି ଗଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ମା ଅତି
କୋମଳତାର ସହ ହାତ ଟିପି କହିଲା—ଉର୍ମି ! ଟିକିଏ ଥା ଏଇଟା
ନେଇ ଯିବୁ ।

ମା ଦୌଡ଼ିଲା । ଲୁଚାଇ ରଖିଥିବା ବର୍ଷି ଟୋକେଇ
ଓ ହାର ଉର୍ମିଲାର ହାତରେ ରଖିଦେଲା । ବିନାୟକ
ଓହୋଇଆ ସିଡ଼ିର ମଝିରେ ଥାଇ ଏହି ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖୁଥାଏ । କ୍ଷଣକ
ପାଇଁ ମାଆଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରେମ ତରଙ୍ଗ ଉଠୁଛି ଉଠିଲା । ମାର ଉପକାର
ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ଯାଉଁ ଯାଉଁ କେଜାଣି କାହିଁକି ଅଟକି ଗଲା ।
ଉର୍ମିଲା ବିନାୟକକୁ ଦେଖୁଥାଏ । କ୍ଷଣକ ପାଇଁ ବିନାୟକ
ଉର୍ମିଲାକୁ ଅନାଇ ରହିଲା । ପରେ ମା ଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି ଫେରାଇଲା ।
ତା ଦୃଢ଼ପୂ ଭଉଁରି ଭୁରିବାକୁ ଲାଗିଲା । କ୍ଷଣକ ମଧ୍ୟରେ ମା କୋଳରେ
ଖେଳିବା ଅବସ୍ଥାଠାରୁ ବିବାହ ଅବସ୍ଥା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ଜୀବନର ଚିତ୍ର-
ପଟ ତା ଆଖି ଆଗରେ ନାଚିବାକୁ ଲାଗିଲା । ପରନ୍ତୁ ଅତିଶୀଘ୍ର ଉର୍ମିଲାର
ଆକୃତି ହଠାତ୍ ଆସି ତା ସମ୍ମୁଖରେ ଉଭା ହେଲା । ଅଜ୍ଞାତ କାଳର

ମାନବ ସମାଜେ ସମୁକ୍ତ ପରିବାରକ ଜୀବନ କଥା ଛୁପୁ। ଚନ୍ଦ୍ର ସମ ସେ ଦେଖିଲା ।

ଉର୍ମିଳା ସିଢ଼ି ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ଦରାଇଲା । ବିନାୟକ ଓସାରୀଆ ସିଢ଼ି ମଝିରେ ଠିଆ ହୋଇ ମା'କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି କହିଲା—“ମା କିଛି ମନରେ ଭାବକୁ ନାହିଁ, କାଳିଠାରୁ ଆମେ ସିଢ଼ିଲ ଲାଇନ୍‌ସରେ ରହିବା ପାଇଁ ଯିବୁ । କିନ୍ତୁ.....କିନ୍ତୁ.....ପଦ ଅନୁଯାୟୀ ଡିମଟାମରେ ରହିବାକୁ ତ ହେବ । ଛୁଟିରେ ଛୁଟି ମାରିଲେ ଯେଉଁ ବେଦନା ହୁଏ ସେହି ଭଳି ବେଦନାର ଅନୁଭବ ମା'କୁ ଦେଇ ସେ ପୁଣି କହିଲା— ଆପଣଙ୍କୁ ଦେବଦର୍ଶନ ଆଦି ସମସ୍ତ ଧର୍ମ ଚର୍ଚ୍ଚା ଦରକାର, ତେଣୁ ସେଠାରେ ଆପଣଙ୍କୁ ଭଲ ଲାଗିବ ନାହିଁ । ପୁଣି ଆମ ନିଜ ଗାଡ଼ି ତ ରହିଛି ଯେତେବେଳେ ଆସିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେବ ରବିଆ ହାତରେ କହି ପଠାଇବ । ଦୂର ବା କେତେ ।”

ବିନାୟକ ଏତକ କହି ଏକମୁହାଁ ହୋଇ ସିଢ଼ି ଚଢ଼ି ଗୁଲିଗଲା ଉର୍ମିଳା ଟିକିଏ ଧୀରେ ଧୀରେ ଉପରକୁ ଉଠିଲା । ଶୂନ୍ୟ ଘରେ ଉପର ଘର କବାଟ ବନ୍ଦ କରିବା ବେ ପ୍ରତିଧ୍ବନିତ ହୋଇ ଉଠିଲା ।

ବରଫ ଟୋକେଇରେ ବନ୍ଦା ହୋଇଥିବା ସୁତୁଲି ଓ ପହ ମା ହାତରେ ଥିଲା । ସେ ଯେମିତି କି ସେମିତି ରହିଗଲା । ମାକୁ ଘରର କାନ୍ଥ ବୁଲିଲା ଭଳି ଦେଖାଗଲା । ଖୁବ୍ ଅଣ୍ଟା ପଡ଼ୁଥିଲେ ହେଁ ମା'ର ଶରୀରରୁ ଶ୍ରମବିନ୍ଦୁ ବହିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସହସାଶ୍ରେର ଶିଥିଳ ହୋଇଗଲା, ଜଣାଗଲା ଯେମିତି ସେ ଆହୁରି ଦଶ ବର୍ଷର ବୁଢ଼ି ହୋଇ ଗଲାଣି । ତା ହୃଦୟରେ ତଥା ଗୃହରେ ମୃତ୍ୟୁ ସମାନ ଶାନ୍ତି ବ୍ୟାପି ଗଲା । ଠିକ୍ ସେହି ଭଳି ଶାନ୍ତି ହଠାତ୍ ବୃଦ୍ଧା ମାତାର ହୃଦୟରେ ବ୍ୟାପିଗଲା । ବୃଦ୍ଧାର ଗୋଡ଼ ଅରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ହାତରୁ ବରଫ ଟୋକାଇରେ ବନ୍ଦା ଥିବା ସୁତୁଲି ଓ ପହ ଖସି ଭୂଇଁରେ ପଡ଼ିଗଲା । ମା ମଧ୍ୟ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ଭୂଲୁଣ୍ଡିତ ହେଲା ।

ଗଉଡ଼ୁଣା

ସ୍ତ୍ରୀ ମଳୟାଦଳ

ସେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୁବତୀ । କାହାର ଅଧରରେ ପଦର ବର୍ଷରେ
ଲାଲିମା ଦେଖା ଦେଇ ଥାଏ, କାହାର ସତର ଅଠର ବର୍ଷରେ ନୟନ
ଚମକ ଉଠେ କିନ୍ତୁ ଶୋଡ଼ଣ ରେତ ପାର କରିବାମାତ୍ରେ ତା କଣ୍ଠରେ
କୋଇଲିର କୁଜନ ଶୁଣାଲେ । ଫୁଲେଇ ଧୀରେ ଧୀରେ ଅପସରି
ଯାଉଥାଏ ଓ ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ତରୁର ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଚିତ
କଡ଼ ପୁଷ୍ପର ଆକାର ଧାରଣ କରୁଥାଏ ।

ସେ ଆପଣମାନଙ୍କ ଭାଷାରେ ପଢ଼ାଲେଖା କିମ୍ବା ସଭ୍ୟ ନ ଥିଲା
ସତ କିନ୍ତୁ ଭାଷା ଚଞ୍ଚଳ । ସେ ସହର ଝିଅ ନୁହେଁ ତଥାପି
ଶୁବଶିଷ୍ଟ । ଉଚ୍ଚ-ବର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ପନ୍ନ ନୁହେଁ କିନ୍ତୁ ଗୋରା । କଳା ଉଆଁର ସମ
ନୟନ, ଖରର ଧାର ପରି ପୁରୁଲିକା ତଥା ଗଣ୍ଡ ଦେଶରେ ଗୋଲାପର
ରକ୍ତିମା ବିରଜମାନ ଥାଏ ।

ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ପିତ୍ତଳର ଗରା ରଖି ଯେତେବେଳେ ସେ ଗାଆଁରେ
ପାଦ ଦିଏ, ଜଣା ଯାଏ ସତେ ଯେମିତି ସାକ୍ଷାତ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଆରମ୍ଭନ କରୁଛନ୍ତି ।
“ଦୁଧ ନେବ ଗୋ ଦୁଧ”...ତାର ଧ୍ବନି ଯେତେବେଳେ ଗଳି ଗଳିରେ
ପ୍ରତିଧ୍ବନିତ ହୋଇ ଉଠେ ଦାନ୍ତ ଗୁରୁଥିବା ଲୋକେ ତାକୁ ଶୁଣିବାରେ
ଲାଗନ୍ତି । ପୁରୁଷଙ୍କର ସକାନ୍ତ ଶୁଭ ଦର୍ଶନ ହୁଏ । ମାଇପେ ଈର୍ଷାରେ
ଜଳି ମରନ୍ତି ।

ସେ ଥିଲା ଗୁଜରାଟର ଗଉଡ଼ୁଣୀ । ସକାନ୍ତ ନିଜଗାଁରୁ ବାହାରେ ।
ତଟକା ଦୁଧ ନେଇ ଆମ ଗାଁକୁ ଆସେ । ପ୍ରତ୍ୟେକେ ତା ଠାରୁ ଦୁଧ
ନେବାପାଇଁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି । ତାର ଡାକ ଦୁଧ ନେବ...ଦୁଧ...ଶୁଣିବା
ମାତ୍ରେ ସାହର ମାଇପେ ଶୀଘ୍ର ବଛଣା ଛାଡ଼ି ଉଠି ବସନ୍ତି ।

ସେ ସବଦା କୁଳେତାରେ ସହ ମୋଟା କିନ୍ତୁ ସୁକ୍ଷ୍ମ ଓ ନୂଆ ଲାଲ ବର୍ଣ୍ଣର ସାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧେ । ସାଢ଼ୀର ଧଡ଼ ହଲଦିଆ ଓ କାନି କଳା ରଙ୍ଗର ଥାଏ । ହାତରେ ରୂପାରେ ଖଞ୍ଜା ଯାଇଥିବା ହାତୀ ଦାନ୍ତର ବଡ଼ ବଡ଼ ଚୁଡ଼ି, ଗୋଡ଼ରେ ମୋଟା ବଳା, ନାକରେ ନଥ ତଥା କାନରେ କାନଫୁଲ ପିନ୍ଧିଥାଏ । ଅଙ୍ଗୁଳରେ ରୂପାର ଅଙ୍ଗୁଳି, ଗଳାରେ ହୁଏଲି ଓ ଢଲଡ଼ି ଏହି ମାସ ତାର ଆଭୂଷଣ । ମୁହଁରେ ଓଡ଼ଣା ବେଣୀ ଥିବା ଯୋଗୁଁ କେଶ ବିଷୟରେ କିଛି ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ, ସୁନ୍ଦା କାଢ଼େ କି ନାହିଁ ସେଥିରେ କୁକୁମ ଅଥବା ସିନ୍ଦୂର ପିନ୍ଧେ କି ନାହିଁ, କିଛି ଜଣା ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହି ସବୁର କଳ୍ପନା ହିଁ ତା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ଗୁଣିଗୁଣ ବଢ଼ାଇ ଦିଏ ।

ଠିକ୍ ତା ଆସିବା ବେଳ ଦେଖି ପିଣ୍ଡାରେ ମୁଁ ଦାନ୍ତ ଘଷି ବସେ । ଯେତେବେଳେ ସେ ଆସେ ମୁଁ ନିପଟ ବେଢ଼ିଆ ହୋଇ ଅପଲକ ତାହାର ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ରହେ । ସେ ବିଚର ଲଜ୍ଜାରେ ଆଖି ତଳକୁ କରି ନିଏ । ମାସ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନୂଆ ବୋହୂ ମାନଙ୍କ ପରି ତାର ଚାଲରେ କୌଣସି ପ୍ରଭେଦ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ କିମ୍ବା କୌଣସି ପ୍ରକାରର ହୃଦ୍‌କମ୍ପ ମଧ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ନାହିଁ । ହାତ ମଧ୍ୟ ଏପଟ ସେପଟ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ଶାନ୍ତି, ଗମ୍ଭୀରତା ତଥା ଧୈର୍ଯ୍ୟର ସହ ସବୁବେଳେ ପରି ଡାକେ “ଦୁଧ ନେବଦୁଧ ।”

ମୁଁ ନିତ୍ୟ ପତ୍ନୀକୁ ପର୍ବରେ-ତୁ ଏହି ଗଉଡ଼ୁଣୀଠାରୁ ଦୁଧ କାହିଁକି ନେଉ ନାହୁଁ ? ପ୍ରତିଦିନ “ଭଉଣୀ ଦୁଧ ନେବ” କହି କହି ବିଚାରର ମୁହଁ ବଥା ହୋଇ ଯିବଣି । ମାସ ତୁମେ ଜଣେ ଅଛ ଯେ ଟିକିଏ ହେଲେ ତା ପ୍ରତି ଶାନ୍ତ କରୁ ନାହିଁ ।

ଜାଣେ ନାହିଁ କାହିଁକି; କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ଦିନଠାରୁ ତାକୁ ଦେଖିଲି ସେହି ଦିନଠାରୁ ତାପ୍ରତି ମୋ ହୃଦୟରେ ବିଚିତ୍ର ଭାବନା ଉଠୁଛି ଉଠିଲା । ଭର ପାଇଁ ଜବରଦସ୍ତ ତାଠାରୁ ଦୁଧ କିଣାଏ ଏବଂ ଏହି ସୁଯୋଗରେ ଅଗଣାରେ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ତାକୁ ବସାଇ ରଖେ । ସୁଯୋଗ ଦେଖି ମୋ ଆଡ଼କୁ ତାର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରେ । ଇଦୃଶ କୋମଳାଙ୍ଗୀ ହୋଇ ସେ ଗଉଡ଼ୁ ଘରେ କାହିଁକି ଜନ୍ମ ନେଲା ? ସୁକୋମଳ ଗଣ୍ଡ

ଦେଶରେ ଏହି ମୋଟା ବସ୍ତ୍ରର ପୁରୀ କପର ବା ସମ୍ଭାଳୁଥିବ ? କିନ୍ତୁ ମଧ୍ୟ ନ ବୁଝି ନ ସୁଝି ନନ୍ଦ ଦେଇ ଦିଅନ୍ତି ।

ସେହି ଦିନ ମୋର ହୃଦ୍‌ବୋଧ ହେଲା, ଆହା ମୁଁ ଯଦି ଗଉଡ଼ି ଘରେ ଜନ୍ମ ହୁଅନ୍ତି କେଡ଼େ ଭଲ ନ ହୁଅନ୍ତା । ସରୋବର କଳରେ ଠିଆ ହୋଇ ବର୍ଣ୍ଣା ବଜାଇ ଥାଆନ୍ତି । ଗାଁ ମୁଣ୍ଡ ଗୋରୁଙ୍କ ଗହଣରେ କାନ୍ଧରେ ଲୁଠି ଧରି, ମୁଣ୍ଡରେ ବଡ଼ ଠେକାଟିଏ ବାନ୍ଧି ଗୀତ ବୋଲନ୍ତି କି ଆନନ୍ଦ ବା ନ ହୁଅନ୍ତା । ଏହା ପଲ୍ଲବାସୀ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଜୀବନର ସ୍ବରୂପ । ତାଙ୍କୁ ପାଗଳ କରିଦେଉଥିବା ରାଧିକା ମଧ୍ୟ ଗଉଡ଼ି ଥିଲା ।

ବାରମ୍ବାର ତାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦର୍ଶନରେ ମନ ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇ ଉଠିଲା । ତାର ଗହୀର କନ୍ଥ କଳା କଳା ଡୋଳା ଲୋଭନୀୟ ଜଣାଗଲା । ମନେ ମନେ ବିଚାର କଲି ସେ କେଉଁଆଡ଼େ ଯାଉଛି ଜାଣିବା ପାଇଁ ଦିନେ ତା ପଛେ ପଛେ ଛପି ଛପିକା ଯିବି ।

ଶେଷରେ ଦିନେ ଆଠଟା ବାଜିବା ମାତ୍ରେ ଧଡ଼ପଡ଼ ଉଠି କେଉଁଆଡ଼କୁ ନ ଯାଇ ସିଧା ଗାଁ ମୁଣ୍ଡ କବାଟ ପାଖରେ ଠିଆହେଲି । ଦୁଧ ବନ୍ଦୀ କରି ସମ୍ଭବ ସେ ଘରକୁ ଫେରୁଥିବ । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ନ ଜାଣିଲା ପରି ତା ପଛେ ପଛେ ଚାଲିଯିବି । ସୁଯୋଗ ପାଇଲା ମାତ୍ରେ ପଚାରିବି—ତୁ କିଏ ? ତୋର ଏହି ନୟନରେ କାହିଁକି କୁହୁକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଛି ? ଗଉଡ଼ି ଜାତିରେ ମଧ୍ୟ ତୋପରି ପାଗଳ କରିଦେବା ଅସମ୍ଭବ ସୁନ୍ଦରୀ ରହିଛନ୍ତି କି ?

ଏହି ପରି ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଫଳ ଭିଆରି କରି ଦୁଆର ପାଖରେ ଠିଆ ହେଉ ନ ହେଉଣୁ ସେ ଦୁଇ ହାତରେ ପଇସା ଗଣି ଗଣି ମୁଣ୍ଡରେ ଖାଲି ଗରା ଥୋଇ ତଳକୁ ଅନାଇ ଦୁଆରୁ ବାହାର ଗଲା । ମୁଁ ତା ପଛେ ପଛେ ଚାଲିଲି ।

ଶଗଡ଼ ଗୁଳା ବସ୍ତା । ଉଚ୍ଚ ଡିପ ଭୂଇଁରୁ ମାଟି ତାଳି ବସ୍ତା ଭିଆରି ହୋଇଛି ତେଣୁ ଦୁଇ କଡ଼ରେ ମାଟିର କାନ୍ଥ ପଡ଼ିଥାଏ ଉପରେ କଣ୍ଠର ଗଛ ତଥା କାହିଁକି ଲତା ମାଳି ଥାଏ ! ବସ୍ତା

ଧୂଳି ଉଡ଼ାଇ ସେ ଶୁବ ଚଞ୍ଚଳ ଗୁଲି ଯାଉଥିଲା । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଟାଣ ଖରବୁ ଆଖିକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ହାତରେ ଆଖିକୁ ଛୁପୁ । କରୁଥାଏ ଓ ଅନ୍ୟ ହାତରେ କଳସି ଧରିଥାଏ । ହଠାତ୍ ଥରେ ଅଧେ ପଛକୁ ବୁଲି ସେ ମୋ ଆଡ଼କୁ ଦେଖିଲା । ବୋଧହୁଏ ତାର ସନ୍ଦେହ ହୋଇଥିବ ଯେ ମୁଁ ପଛେ ପଛେ ତାର ଅନୁସରଣ କରୁଛି । ସେଥିପାଇଁ ସେ କେତେବେଳେ ଧୀରେ ଚାଲୁଥାଏ ତ କେତେବେଳେ ଶୁବ ଚଞ୍ଚଳ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତା' ପରି ମୋ ଗତିକୁ ବଦଳାଉ ଥାଏ । ସେହି ମହାମାୟା ମୋହିନୀ ତା' ସନ୍ଦେହ ଠିକ୍ କି ନାହିଁ ପରୀକ୍ଷା କରୁଥିଲା ଏକଥା ମୁଁ ମୋଟେ ଜାଣିପାରିଲି ନାହିଁ । ଅନ୍ୟଥା ତାର ପବନତା ତଥା ଶାଳୀନତାକୁ ଦୃଷ୍ଟି କରିବାର ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନ ଥିଲା । ମୁଁ ତାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ଅନ୍ଧ ହୋଇ ଯାଇ ଥିଲି । ମନଭ୍ରଷ୍ଟ ହେବା ସତ୍ତ୍ୱେ ମୁଁ ମୋ ମନକୁ ନିଜ ଆୟତ୍ତରେ ରଖି ଥିଲି । ମୋର ହୋଣ ଠିକ୍ ରହିଥାଏ । ନିଜର ସମସ୍ତ ଜ୍ଞାନ-ବୁଦ୍ଧିକୁ ହରାଇ ଯେମିତି ଇଚ୍ଛା ସେମିତି ତା ପ୍ରତି ବ୍ୟବହାର କରିବ, ଏତେଦୂର କାମୁକ ମୁଁ ନ ଥିଲି ।

ଏହିପରି ଆମେ ପ୍ରାୟ ଅଧ ମାଇଲ ବାଟ ଚାଲିଥିବୁ କି ନାହିଁ ସେ ହଠାତ୍ ଅଟକି ଗଲା । ସେଠାରେ ଶୁବ ବଡ଼ ବରଗଛ ଥିଲା ଓ ପଥକଙ୍କ ସୁବିଧା ନିମନ୍ତେ ସେଇ ବର ଗୁମ୍ଫାରେ ଗୋଟିଏ କୁଡ଼ିଆ ତିଆରି ହୋଇଥିଲା । ଉପରେ କୋଇଲିର ମଧୁ ତାନ ଶୁଣାଯାଉଥାଏ, ତଳେ ଗାଈ, ମଇଁଷି, ବାହୁଣୀ ଛେଳି, ଇତ୍ୟାଦି ଚରୁଥାନ୍ତି । ସ୍ଥାନଟି ଅଶବ ରମଣୀୟ ।

କୁଡ଼ିଆ ବାହାରେ ଖାଲି କଳସି ଥୋଇ ଗୁମ୍ଫା କଡ଼ରେ ଥିବା ସବୁଜ ଘାସ ଉପରେ “ହେ ଗୁମ୍ଫା” କହି ଗୋଡ଼ ଟେକି ବସି ପଡ଼ିଲା । ଗଉଡ଼ୁଣୀମାନେ ପ୍ରାୟ ଏହିପରି ବସିଥାଆନ୍ତି ।

ନା ଗିଳିପାରୁଛି ନା ଓଗାଳି ପାରୁଛି—ଏହିପରି ଦ୍ୱିବିଧାବସ୍ଥାରେ ମୁଁ ପଡ଼ିଲି । ଚାଲିବି ନା ଠିଆ ହୋଇ ରହିବି କିଛି ନିଶ୍ଚୟ କରି ପାରୁନଥାଏ । ତା ସହିତ ଆଳାପ କରିବା ବରୁର ଉଠିଲାମାତ୍ରେ ଦୃଢ଼ତା ଧକ୍ ଧକ୍ ହେଲା । ମୁହଁ ଲାଲ ପଡ଼ିଗଲା । ବହୁତ ସାହାସ କରି ତ

ମୁଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସି ପାରିଲି, ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୌରବର୍ଣ୍ଣୀ ଗଉଡ଼ୁଣୀ ମୋର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତିକୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଲା ।

ବୁଝି ବିରୁଦ୍ଧ ମୁଁ ସେହି ରାସ୍ତାରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲି । ତା ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ଆଗକୁ ଦୁଇ ପାହୁଣ୍ଡ ପକାଇବା ମାତ୍ରେ ସେ ପରୁରଲ “ଚନ୍ଦନ ଭାଇ କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛ ?” ସେ ପ୍ରତି ଦିନ ମୋ ଭରକୁ ଆସେ ତେଣୁ ମୋତେ ଖୁବ୍ ଭଲ ଭାବରେ ଚିହ୍ନିଛି । ଅକସ୍ମାତ୍ ଯେ ସେ ମୋ ସହିତ ଆଳାପ କରିବ ମୁଁ ସ୍ୱପ୍ନରେ ସୁଦ୍ଧା କଳ୍ପନା କରି ନ ଥିଲି । ମୁଁ ତା ପଛେ ପଛେ ଯାଉଛି ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଆସିଲଣି ସେ ଜାଣିଥିଲା ? ମୋ ବିଷୟରେ ସେ କଅଣ ଯେ ଭାବୁଥିବ ? ଏପରି ନାନା ପ୍ରକାର ଚିନ୍ତା ହୃଦୟକୁ ଆଲୋଡ଼ିତ କରି ପକାଇଲା । ଯା ହେଉ ତା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ତ ହେବ । କଅଣ ବା ଉତ୍ତର ଦେବ ? ବ୍ୟଗ୍ରତା ଯୋଗୁଁ ମୁଁ ହରୁ ବାହରି ଗଲା । “ତୁମର ଗାଁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ।” ପରେ ଚେତନା, ଫେରିଲି ମୁଁ କଅଣ ଯେ କହି ଦେଲି । ତା ଗାଁ ଦେଖିବାରେ ମୋର କି ପ୍ରୟୋଜନ ? ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋ ମନର ଦୁର୍ବଳତାକୁ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣି ପାରିଥିବ । ତା ଇଚ୍ଛା ବିରୁଦ୍ଧ ଯଦି ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ବୋଧହୁଏ କହିଦେବ — ଚନ୍ଦନ ଭାଇ ଆମ ଗାଁ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଥିଲେ — ସେତେବେଳେ ? ମୁଁ ଭାବନା ଜାଲରେ ପଡ଼ିଛି କି ନାହିଁ ସେ କହିଲା — “ସେଥିରେ କଅଣ ଅଛି ଯେ ? କଅଣ ତୁମ ଗାଁ ପରି ହୋଇଥିବ ନା କଅଣ ? ନିଅ ଏଆଡ଼େ ଆସ ଟିକିଏ ଦୁଧ ପିଅ; ବନପଡ଼ିଆ ମଇଁଷି ଦୁଧ । ଏହାର ସ୍ୱାଦ ସବୁବେଳକୁ ମନେ ରହି ଥିବ ।

ମୋ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ହୋଇଗଲା । ମୋର ଆଚରଣ ତାକୁ କିଛି ଖରାପ ଜଣାଗଲା ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ସେ ସ୍ୱପ୍ନ ମୋତେ ଡାକୁଛି ସେତେବେଳେ ନିଜକୁ ଅପମାନିତ ବୋଧ କରିବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ସୁସ୍ଥ ଯେତେବେଳେ ବୁଲୁବୁଲୁକୁ ଆହ୍ୱାନ କରେ ବୁଲୁବୁଲୁର ଦୋଷ ବା କଅଣ ? ସାପ ଯଦି ନିଜେ ଯାଇ ନାଗେଶ୍ୱର ସମ୍ମୁଖରେ ବସେ ସାପୁଆର ବା ଦୋଷ କଅଣ ? ଯାହା ହେଉଛି ହେଉ । ‘ରେ ମନ ! ତୁମେ ତୁମ ଅଭିଳାଷର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ୱରୂପ ଦେଖିଯାଅ ।’

“ନା ନା, ବିନା ପଇସାରେ ଦୁଧ ପିଇବି କେମିତି ? କାଲି ଘରେ ଦେଇଦେବ ।” ପିଇବାର ପ୍ରବଳ ଇଚ୍ଛା ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରଥମ ଥର କହିବା ମାତ୍ରେ ଯଦି ମୁଁ ପିଇ ନିଏ ତେବେ କଅଣ ନିପଟ ମୂର୍ଖ ବୋଲାଇବ ?

“ଘରେ ଯେତେବେଳେ ନେବାକୁ ଥିବ ନେବ, କିନ୍ତୁ ଏଠି ତ ପିଅ । ସେଠି ଏମିତି ସୁନ୍ଦର ବରଗଛ ଗୁପ୍ତା ମିଳିବ ବା କେଉଁଠି, ପକ୍ଷୀର କାକଳ, ଫେରେ ମୋ ହାତରୁ ଦୁଧ ପାଇବା ଭାଗ୍ୟରେ ମିଳିବ କେଉଁଠି ? ଉଉଣୀ ଜାଣିବା ମାତ୍ରେ ଉତ୍ତମ ମଧ୍ୟମ ମିଳିବ ।”

ଯଦି କେହି ଏହି ସ୍ତ୍ରୀକୁ ମୂର୍ଖ କହେ ତେବେ ଏତିକି ମାତ୍ର କହିବାକୁ ଚାହେଁ ଯେ, ଏହା ନିକଟରେ କେବଳ ଅସର ଜ୍ଞାନର ଅଭାବ ରହିଛି ମାତ୍ର । ଯଦି କେହି କହେ ଯେ ଏହାକୁ କଥା କହିବା ଜଣାନାହିଁ ତେବେ ଏତିକି ମାତ୍ର କହିବାକୁ ହେବ ଯେ ଏହାର ଭାଷା ସହଜ ରୂପେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଳାସୀ ଭାଷା ନୁହେଁ । ପ୍ରକୃତ କୋଳରେ ଜନ୍ମଲାଭ କରି, ପ୍ରକୃତର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଉପଭୋଗ କୌଣସି ଜାଣି ପାରିଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ଗ୍ରାମୀଣ ତଥା ମଧୁର ଲଳିତାପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାଷା ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଆଭାସ ମୋତେ ଜଣାଉଥାଏ । ତାହା ପୁଣି ଏପରି ଏକାନ୍ତ ନିର୍ଜନ ସମୟରେ । ମୋ ହୃଦୟ-ସ୍ଥିତି ସମସ୍ତ ଭାବନାକୁ ସ୍ପର୍ଶକରି ସରଳ ହୃଦୟରେ ମୋ ସହିତ ଆଳାପ କରୁଥାଏ । ମୁଁ ସଖି ପ୍ରତିକ୍ଷଣ ତା ଜାଲରେ ଆବଦ୍ଧ ହେଉଥିଲି ।

“ଅଜ୍ଞା ଦୁଧ ପିଇବା ସ୍ତ୍ରୀକାର କରୁଛି କିନ୍ତୁ ସର୍ତ୍ତ ରହିଲା ଯେ ତୁମେ ଏହାର ପଇସା ନେବ ।”

“ପାଗଲ ହେଲ ନା କଅଣ ? ଏମିତି ପଇସା ନିଆଯାଏ ? ମୋ ରାଣ ଯଦି ନ ପିଅ.....” କହି ଦୁଧ ଗ୍ଳାସଟି ସେ ମୋଆଡ଼କୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲା । ଭାବିଲି ଅଧିକ ଟାଳ —ମଟାଳ କରିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ହଁ—ନାହିଁ, ତଥା ଛଳନା ଯଦି କରେ ତାହେଲେ ଏହି କମମାୟୁ କମଳଟି ମଉଲିଯିବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି । ମୁଁ ତା ହାତରୁ ଦୁଧ ମପା ଗ୍ଳାସଟି ନେଇ ଗଟ୍ ଗଟ୍ କରି ଦୁଧତଳ ପିଇଦେଲି । ସେଥିରେ ଚିନି ପଡ଼ି ନଥିଲା ନା ଗରମଥିଲା କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ବଡ଼ ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ ଲାଗିଲା । ସ୍ବାଭାବିକ ତ ଦୁଧ ସ୍ବାଦ ଲାଗେ । ଯେଉଁମାନେ ତଟକା ଦୁଧ ପିଅନ୍ତି ସେମାନେ ତା ସ୍ବାଦ ଭଲଭାବେ ଜାଣନ୍ତି ।

ସୁଣି ଏ ତ ଗୋଟିଏ ରୂପବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ ହାତରୁ ସେ ଫେର ଆଗ୍ରହ ପ୍ରବଳ ଗୋଟିଏ ପ୍ରେମପାଗଳକୁ ପିଇବାକୁ ମିଳିଥିଲା ।

“ଗଉଡ଼ୁଣୀ ! ତୁମେ କେଉଁ ଜାତିର ?” ଦୁଧ ପିଇଁ ପିଇଁ ମୁଁ କଥା ଆରମ୍ଭ କଲି ।

“ସା, ତୁମେ ତ ଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇଗଲ—” ସେ କହିଲା । “ନା ନା ମୁଁ ସେଥିପାଇଁ ପରୁ ନାହିଁ, କେବଳ ଜାଣିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପରୁରୁଛି । କୁହ ଭଲ, ତୁମେ କେଉଁ ଜାତିର ?” “କାହିଁକି, ଆମେ ଗୋରୁ ଚରାଇବା ଗଉଡ଼ୁ ଜାତିର ।” “ତୁମେ କୁମାରୀ ନା ବିବାହିତା ।” ମୋର ପାଗଳାମି ସୀମା ଲଙ୍ଘନ କରୁଥିଲା ।

ସାମାନ୍ୟ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ କହିଲା—“ବିବାହିତ ।”

“କାହାର ?”

“ହେ ଭଗବାନ ! କଅଣ ମୁଁ ତା ନା ଧରିବି ? ମୋ ଜାତିର କୌଣସି ଗଉଡ଼ୁ ହୋଇଥିବ ।”

“ପ୍ରେମ କାହାକୁ କହନ୍ତି ତୁମେ ଜାଣ କି ?” ମୋର ଚେତନା ଲେପ ପାଇଥିଲା । କଅଣ ପରବ ଯାଇପାରେ ଆଉ କଅଣ ନୁହେଁ—ଏହି କାଣ୍ଡଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟ ହରାଇ ବସିଥାଏ । ସେ ମୋ ପ୍ରଶ୍ନ ବୁଝିପାରିଲା ନାହିଁ ।

“କଅଣ କହିଲେ ?”

“ପ୍ରୀତି ନାମକ କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ତୁମେ ଜାଣିଛ ? ତୁମେ କଅଣ ପତିର ପ୍ରିୟତମା ?”

“ଚନ୍ଦନ ଭାଇ ! ତୁମେ ପାଗଳ ହୋଇ ଗଲଣି ।”

“ନା, ନା; କେବଳ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ହେବ । ତୁମର ପାଇଁ ମୁଁ ଆଜି ଏଠାକୁ ଆସିଛି । ଗଳରେ କଥା କହିବା ପାଇଁ ଉଚ୍ଚୁଥିଲି । କୁହ, କୁହ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଯଦି ଜବାବ ନଦିଅ ତେବେ ମୋ ରାଣ—” କହି ମୁଁ ତା ଆଗରେ ବସିଗଲି । ମଝିରେ ଦୁଧ କଲସୀ ଥୁଆ ହୋଇଥାଏ ।

“ଆହା..... ! ମୁଁ ମୋର “ଟୋକେଇଟି କେଉଁଠି ଭୁଲି ଆସିଛି ।” କହି ସେ ଠିଆ ହେଲା । ଏ କଥା ଶୁଣି ମୁଁ ଚମକିଲି । “ଚନ୍ଦନ ଭାଇ ! ମୋ କଳସୀ ଦେଖୁଥିବ । ମୁଁ କେଉଁଠି ଶ୍ଵେତ ଟୋକେଇ ଭୁଲି ଆସିଛି । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନେଇ ଆସିବ ।”

ରଜି ହେବନାହିଁ କାହିଁକି ? ସେ ଯଦି ଦିନସାରା ଖରାରେ ବସିବାକୁ କହନ୍ତା ତେବେ ବି ମୁଁ ରଜି । ଏ ତ ଅଳ୍ପ ସମୟର କଥା ।

“ହଁ ହଁ ଯାଅ, ନେଇଆସ । ମୁଁ ଏହି କୁଡ଼ିଆରେ ବସିଛି ।”

ରାସ୍ତାରେ ବସିବା ଦେଖି କାଳେ କିଏ କିଛି ଭାବପାରେ ସେଥିପାଇଁ କଳସୀଟି ଧରି କୁଡ଼ିଆ ଭିତରେ ବସିଲି । ଭିତରେ ଜଣେ କେହି ଭୁଣାଣାଧା ବଛେଇଥାଏ । ଛୁତ ନଡ଼ା ଛପର, ସେଥିରେ ବାବୁଲ କାଠ ଲାଗିଥିଲା । ପଛ କାନ୍ଥରେ ଗୋଟିଏ ଝରକା ଥିଲା । କାନ୍ଥକୁ ଆଉଜି ଗୋଡ଼ ଲମ୍ବେଇ ମୁଁ ବସିଲି । ଆହା ! ଗଉଡ଼ୁଣୀ, ତୋର ପଲ୍ଲିଭାଷାରେ କି ମଧୁରତା ରହିଛି । ଆଜ୍ଞା ଆଜି ତାକୁ ଆଉ ନ ଛୁଡ଼େ । ଆଳାପ ପ୍ରତ୍ୟାଳାପରେ ଘର କଥା ତାକୁ ଭୁଲାଇ ଦେବି । ଦେଖେ, ସେ ମୋତେ ଗାଈ ଚରାଇବା ଶିଖାଉଛି କି ନାହିଁ ? ସେ ଯଦି ପତଳା ଶାଢ଼ୀ, କସ ବ୍ଲାଉଜ୍ ତଥା ରେଶମୀ ଡାଘର ପିନ୍ଧନ୍ତା ତାହେଲେ କିପରିଦିଶନ୍ତା ? ଖୋସାରେ ଗୋଲପ ଫୁଲ; ଗଳାରେ ଗୋଟିଏ ସୁର ମୋଡ଼ ମାଳା ଓ ଏହିପରି ଉନ୍ମତ୍ତ ଗନ୍ଧରେ ଭୁଲି ଆସନ୍ତା, ତେବେ କାହାକୁ ବା ମୋହିତ ନ କରନ୍ତା ? କଳ୍ପନା ଚରଙ୍ଗରେ ମୁଁ ତା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ଦ୍ଵିଗୁଣିତ କରୁଥିଲି ଓ ନିଜେ ସେଇ କାଳ୍ପନିକ ଚନ୍ଦର ମୋହମାୟାରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଆବଦ୍ଧ ହେବାକୁ ଲାଗିଲି । ତା ବାସନରେ କାହା ନାମ ଲେଖା ହୋଇଛି ଦେଖିଲି । ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଅଟରରେ “ଦଲି” ମାତ୍ର ପଡ଼ି ହେଉଥିଲା । ଅନୁମାନ କଲି ଯେ, ଗଉଡ଼ୁଣୀର ନାମ ଦଲି । କିନ୍ତୁ ବାସନରେ ସ୍ତ୍ରୀର ନାମ କାହିଁକି ଲେଖା ହୋଇଛି ? ବୋଧହୁଏ ମା’ ଘରୁ ଶୁଣିର ଘରକୁ ଆସିବା ସମୟରେ ଏହି ବାସନ ମାତା-ପିତା ଦେଇଥିବେ । ବାସନଗୁଡ଼ିକୁ ବାହାର ଭିତର କେଡ଼େ ପରିସ୍କାର ରଖିଛି ସତେ । ତେଣୁ ଏଥିରେ ଦୁଧର ଶୋଭା ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି ଓ ଭଲ ଦେଖା ଯାଉଛି । ଏଥିରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ପାତର ସ୍ଫୁଟିତା ଦୁଧର ଉତ୍ତମତାର କାରଣ ହୋଇଥାଏ । ସେ

ତାର ଚମ୍ପୁଳା ସାଥରେ ନନେଇ କାହିଁକି ଗଲା ? ଏହାକୁ ମୁଣ୍ଡରେ ରଖି ଯେତେବେଳେ ଗାଁକୁ ଆସେ ଓ ‘ଦୁଧ ନିଅ’ ବୋଲି ଡାକ ଦିଏ ସେତେବେଳେ ତାର ଡାକ ଜଣାଯାଏ ଯେପରିକି କେହି ପ୍ରସଙ୍ଗ ଗୁଣାଆଳାପ କରୁଛି । ତାର ଡାକ ଅର୍ଦ୍ଧ ଜାଗ୍ରତ ଅବସ୍ଥାରେ ପ୍ରାତଃକାଳର ଶୁଭ ସ୍ୱପ୍ନପରି ଲାଗେ ଓ ସାରା ଦିନ ଆନନ୍ଦରେ କଟିଯାଏ । ଗାଁ ସାରା ନିମନ୍ତେ ସେ ଆଶୀର୍ବାଦ-ବାହୁକା ସମ ଥାଏ ।

ଏପରି ନାନା ପ୍ରକାର ବିଚାର କରୁ କରୁ ପ୍ରାୟ କୋଡ଼ିଏ ମିନିଟ ଖଣ୍ଡେ ବସିଥିବା କି ନା ସେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା ଓ ପଚାରିଲା—“ବସିଛନ୍ତି କି ?”

“କଅଣ ଟୋକେଇ ପାଇଲ ?”

“ନା ଭାଇ ! ଚାରି ପାଞ୍ଚ ଘରେ ପଚାରି ଆସିଲି କିନ୍ତୁ କେଉଁଠି ହେଲେ ଖୋଜି ପାଇଲି ନାହିଁ । କେ ଜାଣେ କେଉଁଠି ରଖି ଦେଇ ଆସିଲି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଖୋଜି ବୁଲିବ ବା କେତେ ?” —ଏହା କହି ନିରାଶ ହୋଇ ବସିଗଲା ।

“ଦଲି”

‘ଦଲି’ ଯେ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଚକିତ ହେଲା । “ଗାଁରେ ସମସ୍ତେ ମୋତେ ଦୁଧବାଳା କହନ୍ତି ।”

“ଦେଖ, ତୁମ ଗରାରେ କଅଣ ଲେଖା ହୋଇଛି । ଏଇଟା ତୁମକୁ ବାପ ବରୁ ମିଳୁଛି । ଠିକ୍ କଥା ନା ? ତୁମ ବିବାହ ସମୟରେ ।”

ମୁଁ ତା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ଏତେଦୂର ନିମଗ୍ନ ହୋଇ ରହିଲି ଯେ କିଛି ଓଲଟା ସିଧା ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅନୁମାନ କରିବା କିଛି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଥା ନୁହେଁ ।

“ତୁମ୍ଭର ପତି କଅଣ ଦ୍ୱିତୀୟ ବିବାହ କରିଛନ୍ତି ?” ଗଳାରେ ଥିବା “ସୌଭୁକ୍ତି ପଦକ” ଦେଖି ପଚାରିଲା । ମୋର ଦୃଷ୍ଟି ତାର ଗୌର ଶରୀର ପରେ ପଡ଼ିବାକ୍ଷଣି ସେ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଦେଖିଲା ଓ ଲୁଗା କାନିଟି ଟିକିଏ ଆଗକୁ ଟାଣି ଆଣିଲା ।

ସୌଭୁକ୍ତି ପଦକ—ଗୁଜରାଟରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ହୋଇ ଆସିଥିବା ବହୁ ଏକ ରକମର ପଦାର୍ଥ ଗଳାରେ ପିନ୍ଧନ୍ତି । ମୃତ ସୌଭୁକ୍ତି ଯେପରି କୌଣସି ଅନିଷ୍ଟ ନ କରେ । (ଏହାକୁ “ଶୋକ-ପଦକ” ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି) ।

“ତୁମେ ଓ ତୁମର ସ୍ବାମୀ ଦିନ ସାରା କଅଣ କରୁଛ ?”

“ଛ ବଡ଼ ଦୁଷ୍ଟ ତୁମେ”—କହି ମୁହଁ ଲୁଚାଇ ଦୂର ଯିଲା ।

“ନା, ନା ଏପରି ନୁହେଁ । କିଛି କୁହ ଭଲ, ସକାଳୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୁମେ ଦୁଇ ଜଣ କଅଣ କରୁଥାଅ ?” “ଆଉ ବା କି କାମ କରିବୁ ? ଗୋରୁ କାମ । ବଡ଼ ସକାଳୁ ଉଠି ଦାନ ଦିଅ ଆଦି ନିତ୍ୟ କର୍ମ ସାରି ସେ ବାହୁଣୀକୁ ଦୁଧ ପିଆନ୍ତି । ଗାଈ ଦୁହନ୍ତି ମୁଁ ମହିଁଛି ଦୁହେଁ । ଦୁଧ ଦୁହାଁ ସରିଲେ ଗାଈ ଗୋରୁକୁ ଚାରି ଦେଇ ଦୁହେଁ ଭରୁ ବାହାରି ପଡ଼ୁ । ସେ ପ୍ରତ୍ୟହ ସେ ଆଡ଼େ ଯାଆନ୍ତି ଓ ମୁଁ ତୁମ ଗାଁକୁ ଆସେ । ଦୁଧ ଦେଇ ସାରି ସେ ଆସିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ତାଙ୍କ ଅପେକ୍ଷାରେ ଏଠି ବସି ଥାଏ ।”

ହଠାତ୍ ମୁଁ ଚିହ୍ନିକି ଉଠିଲି । କାଳେ ତାର ସ୍ବାମୀ ଆସୁଥିବ ଓ ମୋତେ ତା ସହ ବସିବା ଦେଖି ହୋଧରେ ଜଳି ଉଠିବ, ତା ଦେଲେ ମୋର ସମସ୍ତ ମାନ ସମ୍ମାନ ମାଟିରେ ମିଶି ଯିବ ନିତ ବୋଲାଇବ । ମାଡ଼ ଖାଇବ ସେ ତ ନିଆରା କଥା । ଏହି ବିଚାର ଆସିବା ମାତ୍ରେ ମୁହଁର କାନ୍ତି କୁଆଡ଼େ ଉଭେଇ ଗଲା । ଚିନ୍ତା ଗ୍ରାସ କଲା । ଚାଲିଯିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ହାତରେ ଟୋପୀ ଧରି ବାହାରିଲି ।

“ଆପଣ ମୋଟେ ଭୟ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଆଜି ତ ମୁଁ ଏକା ଆସିଛି । ସେ ଘିଅ ବନ୍ଦି କରିବାକୁ ଯାଇଛନ୍ତି ।” ଜଣାଗଲା ଯେପରି ପୁଣି ଜୀବନ ଫେରି ପାଇଲି । ଆଳାପ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ।

“ତୁମର ସ୍ବାମୀ ବଂଶୀରେ କି ରାଗ—ଆଳାପ କରନ୍ତି ସେ ତୁମେ ମନ୍ତ୍ରମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇ ଶୁଣୁଥାଅ ? ମୁଁ ପୋଖରୀ ହ୍ରଦରେ ଠିଆ ହୋଇ ବଂଶୀ ବଜାଇବି, ତେବେ ମୋତେ ବଂଶୀ ବଜେଇ ଆସିବ ତ ? “ହଁ, ହଁ, ଆସିବନି କାହିଁକି ? କିନ୍ତୁ ତୁମକୁ ଆମ ପରି ହେବାପାଇଁ ଭଲ ଲାଗୁଛି କାହିଁକି ?

“କେବଳ ତୋରି ପାଇଁ ଦଲି ! ମନେ ହେଉଛି ତୁ ଯାହା ଖାଉଛୁ ମୁଁ ତାକୁ ଖାଇବି, ତୋ ହାତର ମୋଟା ମୋଟା ରୁଟି ଖାଇ ହଜମ କରିବି ପୁଣି ତୋ ଗୋରୁକୁ ଚରାଇବାକୁ ଯିବି । ତୋ ଗାଁକୁ ଆଉ କେତେ ବାଟ ରହିଲା ?”

“ଗୁରୁ ପାଞ୍ଚୋଟି ବଲ୍ ପରେ ଦେଖ ସେହି କୁଡ଼ିଆ ସବୁ ଦେଖା ଯାଉଛି । ଆମେ ମୋ ଘରେ ରହିବେ ? ଆମେ ତ ତଳେ କନ୍ଦା ପାରି ଶୋଉ କିମ୍ବା ବାହାରେ ଖଟିଆରେ । ପାଖରେ ଗୋରୁ ଗାଈ ବନ୍ଦା ଯାଏ ଶୁଣି ସାରା ସେମାନେ ହମ୍ବୁଲ ଛୁଡ଼ନ୍ତି । ତୁମ ପରି ଲୋକଙ୍କୁ ସେଠି ଭଲ ଲାଗିବ ତ ?”

“ମୋତେ ଘର ଭଲ ଲାଗିବ । ଆଉ ତୁମ ପରି ସ୍ତ୍ରୀ ଟିଏ ସଦା ମୋ ପାଖରେ ରହେ ତେବେ ତ ଘରକୁ ଯିବା ନାମ ଆଉ ଧରିବ ନାହିଁ ।”

ତା କଥାବର୍ତ୍ତାରୁ ମୁଁ ଭାବିଥିଲି ଯେ ସେ ମୋ ପ୍ରତି ଆସକ୍ତ ହେଲଣି । ଧୀରେ ଧୀରେ ତା ହୃଦୟ ଗନ୍ତ୍ୟକୁ ମୁଁ ଜୟ କରି ନେଲି । ସେ ତାର ସମସ୍ତ ଭାବନା ଧୀରେ ଧୀରେ ବ୍ୟକ୍ତ କଲାଣି । ମୋ ହୃଦୟ ଆଗାରେ ପୁଷ୍ପ ସମ ପ୍ରସ୍ତୁତି ହେଲା । ପ୍ରସ୍ତୁତ ସଦୃଶ ମୋର କନ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । କେତକ ସଦୃଶ ମନ ଦୋଳାୟିତ ହେଲା । ସେ ହାତରେ କୁଟା ଶିଅଟି ଧରି ଭୂଇଁରେ ରେଖା ଟାଣୁଥାଏ, କେତେବେଳେ ବଙ୍କା କରି ତାକୁ ଧନୁର ଆକାର ଦିଏ କେତେବେଳେ ହାତରେ ଛିଣ୍ଡାଇ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରି ଦିଏ । ଏହି ପରି ଖେଳୁଥାଏ ଓ ବାସ୍ତବ୍ୟ ବିଦ୍ୟାନ, ଭୟ ଓ ଲଜ୍ଜା ଶୂନ୍ୟ ଚର ପରିଚୟ ମିଶି ଭଲ ସେ ମୋ ସହିତ ଆଳାପ ମଧ୍ୟ କରୁଥାଏ ।

ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ ପାଇଁ ଆମେ ଦୁହେଁ ଶାନ୍ତ ରହିଲୁ । ଏମଣିରେ ବିଜୁଳି ତମକରେ ବାଳକର ହୃଦୟ ଯେପରି ଭୟରେ ଥରି ଉଠେ, ସର୍ବଦା ଆନନ୍ଦ ବ୍ୟାପ୍ତ ଥିବାବେଳେ ହଠାତ୍ ଦୁଃଖ ପ୍ରବେଶ କଲେ ଯେପରି ଲାଗେ ଠିକ୍, ସେହି ପରି ହଠାତ୍ କୁଡ଼ିଆର ଖୋଲା ଝରକା ଦେଇ ମୋ ପତ୍ନୀ ଉଠିଲା ଓ ରକ୍ତଚକ୍ଷୁ ଘୁରେଇ ମୋ ଆଖିକୁ ବୁଲିଲା ।

ତାକୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ମୋ ଶରୀର ବରଜା ପରି ପରି ଥିଲା । ଭୟଙ୍କର ହୋଧ ଯୋଗୁଁ ତା ଆଖିରେ ଲୋତକ ଢଳଢଳ ହୋଇ ଉଠଲା । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ସେ କଅଣ କହିବ କଅଣ ବା ନ କହିବ । ହୃଦୟର ସମସ୍ତ ଉଦ୍‌ଗାର ଓଗାଳି ଦେବା ଅଭିପ୍ରାୟ ତାର ନିଶ୍ଚୟ ହୋଇଥିବ, ତଥାପି ଗୋଟିଏ ହେଲେ ଶବ୍ଦର ଉଚ୍ଚାରଣ ସେ କଲା ନାହିଁ । କେବଳ

ଅପଲକ ମୋ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ରହିଥାଏ । ସରମରେ ମୋ ଆଖି ତଳକୁ ହୋଇଗଲା । ଦଳି, କପଟି ଦଳି, ଛଳନାପ୍ରିୟ ଦଳି — ନିଜ ଶାଢ଼ୀରେ ମୁହଁ ଲୁଚାଇ ହସୁ ଥାଏ ।

ବିସକାରକଙ୍କୁ ଏଠି ତିନୋଟି ବିଷ ବିସିତ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଗୋଟିଏ ମା କାଳଙ୍କର, ଦ୍ଵିତୀୟାଟି ଯାଦୁଗଣର, ତୃତୀୟାଟି ଗୋଟିଏ ମୂର୍ଖ ବୃଦ୍ଧିସ୍ଥାନ ମାନବର ।

* * *

ଏ ଘର — ସେ ଘର

ଶ୍ରୀ ଜୟନ୍ତୀ ଦଲ୍ଲଲ ।

ସନ୍ତୁଆସିରେ ଧରିଥିବା ଛୁଙ୍କ ଗିନାଟି କପର ହାତରୁ ଖସିଲା କେଜାଣି, ଡାଲରେ ଛୁଙ୍କ ସାଏଁ, ସାଏଁ ହେବା ବଦଳରେ କଡ଼କଡ଼ ହୋଇ ଫୁଟୁଥିବା ତେଲ ଭୁଇଁରେ ପଡ଼ିଗଲା । ସବିତା ପୋଡ଼ୁ ପୋଡ଼ୁ ଅଳ୍ପକେ ରକ୍ଷା ପାଇଗଲା । ଛୁଟିକିବା ଯୋଗୁଁ ଗୋଟେ ଦୁଇଟା ଟୋପା ତା ଦେହରେ ପଡ଼ି ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ତାର ସେ ଦିଗକୁ ଲକ୍ଷ ନ ଥାଏ । ତଳେ ଲୋଟୁଥିବା ଗିନାରୁ ଯେଉଁ ଢେ ବାହାରୁ ଥାଏ ତାଯୋଗୁଁ ଗୋଟିଏ ଭଲ ପ୍ରସଙ୍ଗର ସ୍ମୃତି ସତେଜ ହୋଇ ଉଠିଲା——— ।

କିନ୍ତୁ ସେଇଟା ଥିଲା ଷ୍ଟେନଲେସସ୍ଟିଲ ଗିନା । ଆଳରେ ପରଶୁ-ଥିବା ସମୟରେ ରୂପଚ ସେହି ଗିନାଟି ଦେହରେ ବାଜିବାଦ୍ୱାରା କି ସୁନ୍ଦର ମଧୁର ଟୁନ୍ ଟୁନ୍ ଧ୍ୱନି ବାହାରୁ ଥାଏ । ନୂଆ ଗିନା, ନୂଆ ଆଳ, ଆମେ ମଧ୍ୟ ନୂଆ ଥିଲୁ ।

ସବିତାର ମନ ମନା କଲା । ଯାହା ବଡ଼ ଯାଇଛି ତାକୁ ଯଦି ବାରମ୍ବାର ସ୍ମରଣ କରାଯାଏ ତେବେ ସେହି ସ୍ମୃତିରେ ଥିବା ମଧୁରତା ଟିକକ ନଷ୍ଟ ହୁଏ । ମନ ପୋଡ଼ିବାକୁ ଲାଗେ । ଭଲ ବର୍ତ୍ତମାନ ମନକୁ ଆହୁରି ପୋଡ଼ିବାରେ କି ଲାଭ ?

କିନ୍ତୁ.....କିନ୍ତୁ.....ତାର ସ୍ମରଣ ଆପେ ଆପେ ହୋଇଯାଏ । ଏହାର କି ଉପାୟ ? ମନରୁ ଭୁଲାଇ ଦେବାକୁ କହିବା ଅତି ସହଜ । ଅନ୍ୟକୁ ଉପଦେଶ ଦେବା ମଧ୍ୟ ଅତି ସହଜ । କିନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବା ଅତି କଠିନ ହୋଇଥାଏ । ଭୁଲି ଯିବ ? କ'ଣ ଭୁଲି ଯିବ ? କେତେବେଳେ ଭୁଲିଯିବ ? କି ପରିମାଣରେ ଭୁଲିଯିବ ?

ସବିତା ପୁଣି ଠିଆ ହୋଇ ସନ୍ତୁଆସି ସାହାଯ୍ୟରେ ଛୁଙ୍କ ଗିନାଟିର କଡ଼କୁ ଦାବି ଧରିଲା । ପରନ୍ତୁ ମନକୁ ଦାବି ଦେବା ପାଇଁ, ଉଛୁଳି

ଉଠୁଥିବା ସଂସ୍କରଣକୁ ଦାବି ଦେବା ପାଇଁ କି ଅସ୍ତି ବା ସେ ପ୍ରୟୋଗ କରିବ ?

ସେ ଘର.....

ହୃଦୟରେ ଏହି ଶବ୍ଦର ଚାରୁ ରୂପ ନେବା ଶକ୍ତି ତାର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତିର ଅତି ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ । ସେ ଘର । ବିଚିତ୍ର କଥା । କଲେଜରେ ପଢୁଥିବା ସମୟରେ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମୁଖସ୍ଥ କରାଯାଉଥିବା ବ୍ୟଞ୍ଜନା ମଧ୍ୟ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ମର୍ମଭେଦୀ ହୋଇ ପାରେ ? ସେତେବେଳେ ଏହା “ସେ” ଘର ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ “ଏ” ଘର ହୋଇଛି ।

ବିସ୍ମୟିତ ଭାବ ପାଦପ ସଂସାରକୁ ଆପଣା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଠାରୁ ବଳି ଆପଣାର ପରମ ରକ୍ଷକ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରେ ପରନ୍ତୁ ଏହି ନିର୍ଲଜ୍ଜ ଓ ହୃଦ ବାୟୁ ସେହି ସଂସାରକୁ ବିସ୍ମୟିତ କରି, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶାଖା ପ୍ରଶାଖାକୁ ଦୋଳାୟିତକରି ସିଧା ସଳଖ କାଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହଞ୍ଚି ଯାଏ । ଛୋଟ ବଡ଼ ଆଦାତ ଦେଇ ବାୟୁ ଅନ୍ୟ ସହ ରଙ୍ଗରସ କରିବା ପାଇଁ ଅନ୍ୟସ୍ଥ ଚାଲିଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଶୋଭା; ସ୍ୱଚ୍ଛତା ଓ ସୁରକ୍ଷା, ସବୁ କିଛି ହରେଇ ଦେଇଥିବା ପାଦପର ଯେ କି ଗତି ହୋଇଥାଏ ?

ସବିତା ଠିକ୍ ଏହିପରି ଅନୁଭବ କଲା । ମନ-ମର୍କଟ ଯେ କେତେବେଳେ କେଉଁ ଡାଳରୁ କେଉଁ ଡାଳକୁ ଡେଇଁବ ତାର କିଛି ଖୋଜ ଖବର ଥାଏ କି ? ତା ହୃଦୟରେ ବିଚିତ୍ର ସ୍ମୃତି ଜାଗିଲା ।

ଏଇ ଗର୍ଭରେ ତାର ହାଡ଼ ମାଂସର ସୃଷ୍ଟି । ପୂର୍ବ ମାସ ନ ପୁରୁଣୁ ତାର ଜନ୍ମ ହେଲା । ମାତା ଓ ପୁଅ—କାହାର ଜୀବନର ଆଶା ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଦୁହେଁ ବଞ୍ଚି ରହିଲେ । କିନ୍ତୁ ଆଜି ? ବିଷମ ସ୍ୱପ୍ନ ପୂଲିନ ସାଥରେ ରହିବା ପାଇଁ ନିଷ୍ପତ୍ତି କଲା । ନିଜ ମାଠାରୁ ଭିନ୍ନ ହୋଇ ନୂଆ ମା ସହ । ଫେର କହୁଛି କ’ଣ ଯେ.....“ସେ ଘରେ ରହିଲେ ଏ ଘରକୁ ଆସି ପାରିବି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏ ଘରେ ରହିଲେ ସେ ଘରକୁ ଯାଇ ପାରିବି, ନୁହେଁ କି ?”

ତାକୁ ସ୍ୱାର୍ଥପର କୁହା ଯାଇପାରେ କି ? ଅତି ବେଶୀ ହେଲେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ବଣ ବର୍ଷର ହୋଇଥିବ । ପୂଲିନ ସହ ଚୂଡ଼ଛାଣ୍ଡମ ଜୀବନ ଯାପନ କରି ମୋତେ ପୂର୍ବ ବାର ବର୍ଷ..... ।

ସବିତାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ଅଟଲା । କାଳେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ସ୍ମୃତି ତାକୁ ପୋଡ଼ି ନ ଦିଏ ! ଏହି ସ୍ମୃତି କାହିଁକି ? କିଛି କମ ଜଳପୋଡ଼ି ନାହିଁ, ଫେର ଏହି ବିଷାକ୍ତ ବିଷଧର ଦଂଶନକୁ ମନେ କରୁଛି କାହିଁକି ?

କିନ୍ତୁ ମନ ଉପରେ ମୋର ବା କି ଅଧିକାର ?

ଚୁହସ୍ଥାଣ୍ଡମ !

ନା, ନା, ନା । ମୋର ସ୍ମରଣ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଯା ଘଟିବା କଥା ଘଟିଗଲା । ଯାହାକୁ ସୁଖ ମଣିଥିଲି ସେ ସଧା ସମାପ୍ତ ହୋଇ ଗଲା । ରାଗ ଓ ଦ୍ଵେଷ; ଆନନ୍ଦ ଓ ବେଦନା, ତୃପ୍ତି ଓ ଅଭିଳାଷ । — ସମସ୍ତ ଅଞ୍ଚଳରେ ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇଗଲେ । ଅଣୁ ପରମାଣୁକୁ ଭୟାବ୍ୟ କରୁଥିବା କଳା ଭଅଁର ସମ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ମେଢ଼ରୁ ହୃଦୟ ଖୋଲି ଜଳ ବରଷେ । ପରନ୍ତୁ ପରେ ସେ ଆକାଶକୁ ନିର୍ମଳ, ସ୍ଵଚ୍ଛ, ଭବ୍ୟ ତଥା ପରିଷ୍କାର କରି ଚାଲି ଯାଏ । ଖାଦନରେ ମେଢ଼ ସମ ଖୋଲ-ବିନୋଦ କେଉଁଠି ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ? ହଁ ସମସ୍ତ ଚେତନକୁ ଏହା ଘନତମିର ମେଢ଼ମୋଳାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଦିଏ । କିନ୍ତୁ ହୃଦୟ ଖୋଲି ସେ ବରଷି ପାରିଛି କି ? ମେଢ଼ ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟା ଟୋପା ପକାଇ ଚାଲିଯାଏ । ଯେତେବେଳେ ବରଷେ ମୃଣାଳାଧାରରେ ବରଷୁ ଥାଏ । ବରଷାର ଜଳବନ୍ଧୁ ମଉଳି ଯାଇଥିବା, ଉତ୍ତପ୍ତ ଭୂଇଁରେ ଦୟାର ବରଷା ବରଷୁନ ବରଷୁ, କିନ୍ତୁମେଢ଼ ତ ଗର୍ଜନ ତର୍ଜନ କରି ଭୟ ଦେଖାଇ ଘୋଟି ରହିଥାଏ । ସାହାସ ତଥା ଧୈର୍ଯ୍ୟର ବିନାଶକାରୀ, ଆତ୍ମାକୁ ସବଦା ଉଦ୍‌ବେଗରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣକାରୀ ଜ୍ଞାନ ଓ ଧୀର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିନଷ୍ଟକାରୀ ଏହି କଳା ମେଢ଼, ସାମାନ୍ୟ କଳା ମେଢ଼…………… ।

ସେହି ସମୟରେ ସେ ଆକାଶରେ ମେଢ଼ ନ ଥିଲା, ସେ କଥା ନୁହେଁ । ଦୃଶ୍ୟ କଷ୍ଟ ତ ସେ ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ଥିଲା କିନ୍ତୁ ମନ ଯୌବନାବସ୍ଥାରେ ଥାଏ । ଯୌବନରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ଦୃଶ୍ୟରୂପେ କରୁଥିବା ପ୍ରେମର ଉଷ୍ମା ବିରଜୁ ଥାଏ । ପୁଲିନ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ପ୍ରେମ କରୁଥିଲା । ସମସ୍ତ ବସ୍ତୁ ଆନନ୍ଦମୟ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେଉ ଥାଏ । ଦିନେ ପୁଲିନ ନିଜେ କହିଥିଲା !

“ଏହି ବଉଳ ଗଛଟିକୁ ଦେଖିଛ । ପତେ-ପତେ ଲକ୍ଷ-ଲକ୍ଷ ଫୁଲ ପ୍ରସ୍ତୁତିତ ହୋଇଥିବ । କିନ୍ତୁ ଏମାନେ ପବନର ମୃଦୁ ସ୍ପର୍ଶର

ରାହା ଦେଖିବେ— ।” ପବନର ମୃଦୁ ଛୁଣ ! ପାଷାଣକୁ ମଧ୍ୟ ଜୀବନ୍ତ କରି ଦେବ । ଜୀବନ୍ତ ଚୈତନ୍ୟର ମୃଦୁ ତରଙ୍ଗ..... ।”

ଏ ମନ ପୋଡ଼ା ପ୍ରହଙ୍ଗକୁ ଭଲ କାହିଁକି ଧରି ବସିଛି ? ଅଞ୍ଚଳ ଅନନ୍ଦର ସ୍ମରଣ ମଧୁର ହୋଇଥାଏ—ଏପରି କୌଣସି ଗଜ ମୂର୍ଖ, ବୁଦ୍ଧିହୀନ, ଅନୁଭବ ରହିତ ବ୍ୟକ୍ତି ହିଁ ବ୍ୟକ୍ତି କରିପାରେ । ସୁଖରେ ଅତିବାହିତ କରୁଥିବା ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ନିମିଷର ସ୍ମୃତିରେ ଶତ ଶତ ରଜଙ୍ଗଣୀୟ କଳା ନାଗ ସର୍ପର ଦଂଶନ ଜନିତ ବିଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଛି । ଏହି କଟୁ ସତକୁ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱୀକାର କରେ ନାହିଁ ସେ ନିରାଗପୁଡ଼ା, ଗାଲ ବଜେଇବା ବ୍ୟକ୍ତି ମାତ୍ର ।

ସେହି କଥା ଅଞ୍ଚଳରେ ଗୁଜରି ଗଲଣି । ବଦନାମ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ନିବୃତ୍ତ ହୋଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଭର କାନ୍ଥରେ ରଜ୍ୟପାଳଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ର ଲୁଲ ରଖିବ କି ? ତୁ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଝୁଲାଇ ଗଲୁ । ବଦନାମ ହୋଇ ତୁ ଘରକୋଣରେ ବସି ରହିଲୁ । ପୁନିନ ତୋତେ ଡାକିପେସ ଦେଲା । ତୁ ତାର ପ୍ରିୟା ହୋଇ ରହିପାରିଲୁ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଡାଳରେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଫୁଲ ବସନ୍ତୋତ୍ସବ ଉପଭୋଗ କରୁଥିଲେ, ସେହି ଡାଳ ଯେମିତି ସେମିତି ଅଛୁଆଁ ରହିଗଲା, ତାହା ଦେହରେ ପବନର ମୃଦୁ ମଧ୍ୟ ତରଙ୍ଗ ସୁଦ୍ଧା ସ୍ପର୍ଶ କଲା ନାହିଁ । ସେ ତ ଅନ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିର ଡାଳକୁ ଦୋଳାୟିତ କରିବାକୁ ଚାଲିଗଲା, ସମସ୍ତ ପୁଷ୍ପକୁ ଝୋଟାଇବା ନିମନ୍ତେ ଚାଲିଗଲା ।

କଳା-ମେଘମାଳାରେ କ୍ଷୀଣ ବିଦ୍ୟୁତ୍-ରେଖା ଯେପରି ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ ଠିକ୍ ସେହିପରି ବାରଣ କଲେ ସୁଦ୍ଧା ସବିତାର ହୃଦୟ-ଧଟଳରେ ସେହି ସ୍ବଚ୍ଛ ଉଦ୍‌ଭାସିତ ହୋଇଗଲା ।

ବିନ୍ଦୁ ଏକାନ୍ତରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ମରଣ କରିବ ନାହିଁ ? ବିହମ ଜନ୍ମ ପୂର୍ବର ଏହି ଘଟଣା । ରେ ଦୁଷ୍ଟା ! ତା ଜନ୍ମ ପୂର୍ବର ଘଟଣା ବୋଲି କହି ବିପ୍ଳବଟିକୁ ଟାଳ ମଟାଳ କରୁଛୁ ? ସେହି କ୍ଷଣର ଘଟଣା । ସେ ସମୟରେ ବିହମ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲା, ଛୋଟ କୁରୁତା ଖଣ୍ଡେ ପିନ୍ଧିବା ଅବସ୍ଥାରେ ନ ଥାଏ..... । ଭୁଲି ଯା । ଏକାବାରେ ଭୁଲି ଯା ।

ହଁ ସେତେବେଳେ ପୁଲିନ ମୋତେ ବଜୁଳି କହୁଥାଏ । ବଜୁଳି ଛୋଟିଆ ରୂପ “ବଜି” ।

ବଜି ନା; ନା; ବଜି (ଦ୍ଵିତୀୟ) କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ପୂର୍ବ କୋଣ୍ଡାଏ ଦିନ ହେଲା ପୁଲିନ ଘରେ ନ ଥାଏ । ସେ ବାହାରକୁ ଯାଇଥିଲା । ମୃଷଳାଧାରରେ ମେଘ ବରଷୁ ଥାଏ । ନଘା-ନାଲ କୁଲ ଲଘନ କରି ପ୍ରବାହିତ ହେଉ ଥାନ୍ତି ! ପୋଲ ବଜିଲା, କୋଠାବାଡ଼ି ଭୂସାୟିତ ହେଲା, ରେଳ ଯାତାୟାତ ବେକି ଗଲା, କିନ୍ତୁ ସେ ସବୁଟିଲେ ଫେରି ଆସିଲା । ସେହି ଗତି ! ସେ ମୋତେ ବଜୁଳି ବୋଲି ଡାକିଲା । ସେତେବେଳେ ପ୍ରଥମ କରି ମୋର ଧାରଣା ହେଲା । ନା, ନା, ଠିକ୍ ଜଣାଲେ । ଏବଂ ମୁଁ ପୁଲିନକୁ ଏ କଥା କହିଥିଲି ମଧ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ସେ ତ ନିଜ ଭିତରେ ହିଁ ମଗ୍ନ । ଯାହା ହେଲେ ହେଉ ! ଅଉ କିଛି ଶୁଣିବା ପାଇଁ ତାର ଅବକାଶ ନ ଥାଏ । ଅନ୍ୟ କେହି ରହିଲେ ମଧ୍ୟ କିଛି କ’ଣ ? ଜାଣେ ନି କେତେବେଳେ ମୁଁ ଏକଥା ତାକୁ ପଚାରି ବସିଲି—

“ଜୀବନର ଅନ୍ତିମ ଶଶ ଯାଏ ତୁମେ କେଉଁଠି ରହିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କର । ସେ ଦିପ୍ତିର ମିଥ୍ୟାବାଘା ଓ ଲମ୍ପଟ ? ଡିଓରେ ଡିଓ ଲଗାଇ କହିଥିଲା “ଏଇଠି” ! ସେତେବେଳେ ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମଧୁର ଜଣାଗଲା ।

ପାଜି, ବଦମାସ, ପୁଲିନ ।

ଗ୍ରାସ ହାତରେ ସେହିଫରି ଥୁଆ ହୋଇ ରହି ଥାଏ । ହଠାତ୍ ସବିତାର ମନେ ପଡ଼ିଲା ଛୁଙ୍କ ନିନାଟି ତା ହାତରୁ ଖସି ତଳେ ପଡ଼ି ଗଲା ଓ ସେ ଅନୁଶୋଚନାରେ ନିମଜ୍ଜିତ ହୋଇଗଲା । ଠିକ୍ ସେହି ଅନୁରୂପକ ଥା ! ଠିକ୍ ସେହି ଢେ ! ସେ କେତେବେଳେ ବଢ଼ିଲା ? ଥାଲିରେ ବାଡ଼ିଲା କେତେବେଳେ ? ଖାଇବାକୁ ବସିଲା କେତେବେଳେ ?

ସଂସ୍ତ ବସେ ଏହିପରି ହୋଇଥାଏ । ଜୀବନର ଗତି ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ! କେତେବେଳେ ବଢ଼ିଲା ଓ କ’ଣ ବଢ଼ିଲା ! ଛୁଡ଼ି ଏଇ କଥା………… ।

ପୁଲିନ ଜଣେ ଠକ, ବହୁରୂପୀ, ମନ ଭୁଲେଇବା ବାଲା, ଧୂର୍ଣ୍ଣ ତଥା ରଙ୍ଗରସିଆ । ଭ୍ରମର ଶ୍ରେଣୀର । ଜାଲ ପାତିବା ତା ଜୀବନର ଧନ୍ଦା ।

ମୁଁ ପଚାରିଲି—“ତା ସହିତ ତୁମ୍ଭର କି ସମ୍ପର୍କ ରହିଛି ?”
କାହିଁକି ! ତୁ ଯା, ତା ସହିତ ପୁଣି ମୋର ସମ୍ପର୍କ ?”

“ମମାଷା କିଏ ?”

“କେଉଁ ମମାଷା ?”

“ସିଧା, ଶୁଷ୍କ ରୂପେ କଥାଟି କୁହ ।”

“କିନ୍ତୁ ଶୁଷ୍କ ରୂପେ ପଚାରିଲେ ତ ?”

“ସିଧା, ଶୁଷ୍କ ରୂପେ ହିଁ ପଚାରୁଛି । ମମାଷା କିଏ ? ତା ସହିତ
ତୁମ୍ଭର କି ପ୍ରକାର ସମ୍ପର୍କ ରହିଛି ?”

“ତୁ କ’ଣ ଭାବୁଛୁ ?”

ସେ ନଜେ ତ ଗୋଟିଏ ଅକ୍ଷର ସୁଦ୍ଧା କହି ପାରିଲା ନାହିଁ । ମୁଁ
ଭଲ କ’ଣ କହନ୍ତି ? ଅର୍ଥାତ୍ ସେ ସେମିତି ନିର୍ମଳ ସେମିତି ସ୍ପଷ୍ଟ ପବନ
ରହିଲା ।

“ତୁ କହୁନୁ ? ତୁ କ’ଣ ବୋଲି ଭାବୁଛୁ ? ପାଗଳ ! ମୋ
ମମାଷାତ ମୋ ସମ୍ମୁଖରେ ଉପବିଷ୍ଣୁ । ଗାଁର ମମାଷା ବସପୁରେ ତୋର
ବା କି ଦରକାର ?”

“ଆଜି ଯଦି ସେହି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ପଡ଼ନ୍ତା ତେବେ”
ପଚାରିବୁ ତାକୁ ଘରେ ରଖିବାକୁ ରୁହ ? କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ?
ସେତେବେଳେ ତ ସେ ମୋ ଚିତ୍ତକୁ ଧରି ଆଖିରେ ଆଖି ମିଳାଇ ଥାଏ ।
ଇତି ମଧ୍ୟରେ ବିକ୍ରମ ଦୌଡ଼ ଦୌଡ଼ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲା ଓ ଅବାକ୍ ହୋଇ
ବିଚ୍ଛାରିତ ନେତ୍ରରେ ରହି ରହିଲା । କିନ୍ତୁ ସମୟ ପରେ ପଚାରିଲା—“ବାପା
ଆପଣ ମଧ୍ୟ ସିନେମା ଦେଖି ଆସିଲେ ? ସିନେମାରେ ଏହିପରି ହୋଇଥାଏ ।
ସାନଦୟାଲ ମାଳତୀ ଦେବୀର ଚିତ୍ରକୁ ଠିକ୍ ଏଇପରି ଧରି ଥିଲା …”
ସାନଦୟାଲ ଓ ମାଳତୀ ଦେବୀ !

×

×

×

×

“ସବିତା ! ତୁମ୍ଭକୁ କହିବା ପାଇଁ ମୋର କିଛି କଥା ଅଛି ।”

ପ୍ରାୟ ଗୋଟିଏ ବରଷେ ମୌନ ଧାରଣ ପରେ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ
ସେ ମୋ ସହିତ କଥା ହେଲା ।

ମୁଁ କହିଲି—“କୁହ”

“ଏହିପରି ଜୀବନ ଧାରଣ କରି ରହିବା ଅସମ୍ଭବ ଆମେ ଅଲଗା ହୋଇ ଯିବା ଭଲ । ତୁମେ କ’ଣ ଉଚିତ ମନେ କରୁ ନାହିଁ ?”

“ତୁମକୁ ସବୁ ଠିକ୍ ଜଣା ଯାଉଛି, ତେବେ ମୋର କୌଣସି ଆପତ୍ତି ନାହିଁ,” ମୁଁ ଏତିକି ମାତ୍ର ଉତ୍ତର ଦେଲି—ପୁଲିନ ପୁଣି କହିଲା—
“ତୁମକୁ ଯେଉଁ ଘର ଭଲ ଲାଗୁଛି, ପସନ୍ଦ ହେଉଛି ସେହି ଘର ରଖି ନିଅ । ଏ ଘର ହେଉ କିମ୍ବା ସେ ଘର ।”

ମୋ ପସନ୍ଦ ମୁତାବକ ଘର ?ଘର ? ଶୀତ, ଗରମ ବର୍ଷାରୁ ରକ୍ଷା କରୁଥିବା ଘର ?

“କିନ୍ତୁ ଏପରି କାହିଁକି ?” ସନ୍ତପ୍ତ ହୃଦୟରେ ମୁଁ ପଚାରି ଥିଲି —“କଣ ମୋର କିଛି ଅପରାଧ ହୋଇଛି ? ମୋର କି ଭୁଲ ? ମୋ ହୃଦୟ କେତେବେଳେ ବଦଳିଛି କି ? କାହାର ପ୍ରତି ମୁଁ ଦୃଷ୍ଟି ଉଠାଇଛି ? ଗହଣା-ଗଣି ମାରିଛି ? ଯିଦ୍ ଧରିଛି ? କିଅ ମୋ ପ୍ରଶ୍ନର ଜବାବ ଦିଅ ନା ?”

ଏକଦମ ନିଷ୍ଠୁର ହୋଇ ସେ ମୋତେ ଉତ୍ତର ଦେଲା—“ସବିତା ! ମୋ ମନ ଛୁଡ଼ି ଗଲାଣି ।”

“ମନ ଛୁଡ଼ି ଗଲାଣି, ଅର୍ଥାତ ଆଉ କେଉଁଠି ଲାଗି ରହିଛି । କ’ଣ ଠିକ୍ କଥା ନା ? କୌଣସି କାରଣ ? ମୋଠାରେ କିଛି ଅସ୍ତବ୍ୟ ରହି ଯାଇଛି ?

“କହ, କେଉଁ ଘରଟି ନେବାକୁ ଚାହୁଁଛୁ ।”

“କଣ ଏହି କୋଠା ଦେଖି ମୁଁ ଏଠାକୁ ଆସିଥିଲି ? ନା ଏଇ ଇଟା, ଚୂନ ଗୁଡ଼, ଝରକା ଦେଖିଥିଲି ?”

“ନଗଦ ତଥା ଗହଣା ଯାହା ଯାହା ଦରକାର, ସେତିକି ଦରକାର ସେତିକି ତୁ ନେଇ ଯା ।”

ମୋ ମୁହଁରୁ ବାହାରିଗଲା—“ବିସମ ?”

“ଏଇଆକୁ ପଚାର । ତାର ଯେଉଁଠି ଇଚ୍ଛା, ଏଇଠି ରହୁ କିମ୍ବା ସେଇଠି ।

“ତୁମର ଇଚ୍ଛା କ’ଣ ?

“କେଉଁ କଥା ପଚାରୁଛୁ ?”

“ମୋତେ ହାରକୁ ଠେଲି ଦେଇ..... ।”

“ହଁ, କହି ଦିଏ ତୋତେ । ମୁଁ ମମାସା ସହ..... ।”

“ଥାଉ ଥାଉ । ସେତକ ଥାଉ । ଆଗକୁ ବଢ଼ ନାହିଁ । ପାଳି, ବେହେଆ, ନିଲୁକି ।”

ବନ୍ଧମକୁ ଡାକି ଆମେ ପଚାରିଲୁ । ଆମ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯଦି ତୁଳାପୁ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପସ୍ଥିତ ରହିଥାଏ ତେବେ ସେ ବନ୍ଧମ ।

କିନ୍ତୁ ସେ ବନ୍ଧମ ଡଙ୍ଗାର । ମୋତେ ପଚାରିଲୁ—“ତୁ କେଉଁଠି ରହିବୁ ?”

ଯଦି ଏ ଘରେ ରହୁ ତେବେ ମୁଁ ଯଦି ସେ ଘରେ ରହିବି । “କିନ୍ତୁ ତୁ ଯଦି ଏ ଘରେ ରହୁ ଆଉ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଏ ଘରେ ରହେ ତାହାହେଲେ ତ ମୁଁ ସେ ଘରକୁ ଯାଇ ପାରିବି ନାହିଁ, ନୁହେଁ କି ?”

“ନା, ବଲକୁଲ ଯାଇ ପାରିବୁ ନାହିଁ । ଯିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଦେବି ନାହିଁ । ଆଉ ତୁ କାହିଁକି ବା ନାକ କଟେଇ ସେଇଠିକି ଯିବୁ ? ଲଜ-ସରମ ନ ଥିଲୁ ନାହିଁ ପଛେ, କିନ୍ତୁ ମୋତେ ଏହି ପରି ଦଗା ଦେବା ଲୋକକୁ.....

“ପରନ୍ତୁ ମା ! ମୁଁ ଯଦି ସେ ଘରର ରହେ ତେବେ ତୋ ଘରକୁ, ଏ ଘରକୁ ଆସି ପାରିବି ତ ?”

ମୋ ନିକଟରେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର କୌଣସି ଉତ୍ତର ନ ଥିଲା । ପବନ ଧୂଳିକୁ ଚଢ଼ାକାର ଉଡ଼େଇ ଭସ୍ମର ସୃଷ୍ଟି କରେ । ତାକୁ ଉପରକୁ ଆହୁରି ଉପରକୁ ନେଇ ଫୋପାଡ଼େ । କିନ୍ତୁ ଭିତରଟି କେବଳ ଶୂନ୍ୟ, ଶୂନ୍ୟ ଆକାଶ ମାତ୍ର ରହିଥାଏ ।

ମୁଁ ଏ ଘରେ, ସେ ସେ ଘରେ ! ଗହଣା ! ଘର ! ନଗଦ..... । ସେ ଯେଉଁଠି କହିଲା ମୁଁ ସେଇଠି ହସ୍ତାକ୍ଷର କରି ଦେଲି । ହୃଦୟରେ ହୋଧ ପୂରି ରହିଥାଏ । ଜଗାଗଲ ଯେଉଁଠି ଫେରାଗିରେ ମୋ ଶରୀର ଟି ଜଳ ଭସ୍ମ ହୋଇ ଯାଉଛି । ଅତ୍ୟାଗ୍ୟ, ଦୁଷ୍ଟା, ବେହେଆ ଲୋଫର । ନିର୍ଲଜ କିପରି ଚାଲି ଚାଲି ପାରନ୍ତି ? ବନ୍ଧମ କହୁଥିଲା..... ।

କିନ୍ତୁ ତୁ ଆଉ କାହିଁକି ଏ ସବୁ କଥା ମନ କରୁଛୁ ? ତୁ ତା ମନ-ଲାଗି ହୋଇ ପାରିଲୁ ନାହିଁ । ବସନ୍ତ ଘୁଞ୍ଚିଲା । ଖେଳ ସରିଲା । ନଆଁ

ଲୀରୁ ତା ମୁହଁରେ । ଆଜି ତେଜେ, ତୋର ତ ଏହି ଦଣ୍ଡ ଭୋଗିବାକୁ
ଥିଲା । ତୋ ସାମର୍ଥ୍ୟ ବାହରର କଥା । ସମସ୍ତଙ୍କ ବାରଣ ସତ୍ତ୍ୱେ ତୁ ଏହି
ମୁହଁପୋଡ଼ା ଉପରେ ଏପରି ମୁଗ୍ଧ ହେଲୁ ଯେ ମା ବାପ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ି
ଗୁଲିଆସିଲୁ ଓ ବିବାହ କଲୁ । ଆଜି ସେହି ରୂପବାନ ରଙ୍ଗ-ରସିଆ
ତୋତେ ବାଟରେ ଗୁଡ଼ି, ଅନ୍ୟ ଡାଳରେ ଯାଇ ବସିଲା । ଏହାହିଁ
ତାର ପ୍ରେମ । ଏଇ ମନାଷା କ'ଣ ତୋ ଠାରୁ ରୂପବତୀ ? କ'ଣ
ଗୌରବଶ୍ରୀ ? ତା ରୂପରଙ୍ଗର କୌଣସି ମହତ୍ତ୍ୱ ନାହିଁ । ହଁ, କଇଁଚ ପରି
ତା ଜିଭ ଖୁବ୍ ଗୁଲୁଛି ତଥା ବାଗ୍‌ବାଣ ନକ୍ଷେପ କରିବାରେ ସେ ଧୁରନ୍ଧର ।
ଦୁଷ୍ଟ ନଟୀ.....

ବାହାରୁ ଡାକ ଶୁଣା ଗଲା — “ମା...ଆ...ଆ ।”

ଏ ତ ବିହମର ଡାକ !

“ଖେଳିବାକୁ ଯାଉଥିଲି, ଶୋଷ ହେଲା । ଭାବିଲି ଏ ଘରୁ ପାଣି
ପିଇ ନିଏ ।”

ସେ ମୋ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲା ନାହିଁ କି ମୁଁ ଦେବା ଖାଦ୍ୟ ଖାଇଲା
ନାହିଁ । ନିଜେ ନିଜେ ପାଣି ପିଇ ଚାଲିଗଲା ।

ବିହମକୁ ଏ ଘର କିମ୍ବା ସେ ଘରକୁ ଯିବା ପାଇଁ ମନା କରି
ହେବ ନାହିଁ ?

କିନ୍ତୁ ପୁଅଟି ଭାରି ବୁଦ୍ଧିମାନ । ତାର ଯଦି ଟିକିଏ ସୁଦ୍ଧା
ବ୍ୟବହାର ଉପଯୋଗୀ ଆଚରଣ ଥାନ୍ତା ତେବେ ମା ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ତା
ହୃଦୟରେ ହୁଅନ୍ତା..... ।

ସକଳୀ (ସବିତା) ତୁ କି ନିଷ୍ଠୁର ହୋଇ ଗଲୁଣି । ନିଜ ପୁଅ
ପ୍ରତି ତୋର ଏ କି ଧାରଣା ? ପୁଅ ପରର ହୋଇ ଗଲାଣି, ସବୁଦିନ
ଏହିପରି କହୁଛୁ ?

ତାନ୍ତ୍ର ସରଳ ମନ୍ଦ ଗତିରେ ପ୍ରବାହିତ ନଦୀ ଜଳକୁ ଶେକି ରଖିବା
ପାଇଁ ସମସ୍ତେ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଉଚ୍ଛ୍ଳୁକ୍ତଥିବା ତଥା ସ୍ୱାମକାୟ
ତରଙ୍ଗରେ ଉଦ୍‌ବେଳିତ ହେଉଥିବା ବନ୍ୟା ଜଳକୁ ଶେକି ରଖିବା
ପାଇଁ ନର ଚିଆରି କଥା ମଧ୍ୟ କେହି ଉଠାନ୍ତି ନାହିଁ, କାହିଁକି ?

ଏ ହେଉଛି ତୋର ପୁଅ । ତୋରି ହାତ ମାଂସରୁ ଏହାର ହାତ-
ମାଂସ ତିଆରି । ତୋ ରକ୍ତରୁ ଏହାର.....ରକ୍ତ..... ।

ଫେରି ଚାହିଁ, ରେ ମନ ! ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ପଛକୁ ଫେରି ଚାହିଁ ।”

କେଡ଼େ ଭଲ ଆଉ, ମନରେ ଯଦି କୌଣସି ବରୁର ଧାରଣା
ଉଦ୍ଭବ ନ ହୁଏ ? ଆରେ ଶବ୍ଦ ! ଭଲ ହୋଇ, ବରୁର ଧାରଣା
ରୂପାୟିତ କରିବା ଛାଡ଼ ।

କିନ୍ତୁ ତୁ ଅନ୍ୟ ପାଖରେ କାହିଁକି ବନତି କରୁଛୁ ? ତୋ
ଅଧିକାରରେ ଯାହା ଅଛି ତାକୁ ତ କରୁ ନାହିଁ, ଅନ୍ୟର ଗୋଡ଼
ଧରୁଛୁ କାହିଁକି ?

ଅଧିକାର !

ନା, ନା, ମୁଁ ଅଧିକାର କଥା କହୁ ନାହିଁ । ହଳ-ଦାଗର କଥା
ମଧ୍ୟ କହୁ ନାହିଁ । ମୁଁ ମୋ ଜୀବନକୁ ଏହି ପରି ହାଟ-ବଜାରରେ ବଢ଼ି
କରିବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ ।

ପୁଲିନ ପ୍ରତି ତୋର ରାଗ ରହିଛି । ତୋର ଅଭିଳାଷକୁ ଏଇ
ପୁଲିନ ନଷ୍ଟ ଭ୍ରଷ୍ଟ କରିଦେଲା—ଏଇଥିପାଇଁ ସେ ପ୍ରପଞ୍ଚୀ, ମିଥ୍ୟାବାଦୀ ?

ସଦିତା, ତୋର କି ଭୟଙ୍କର ବରୁର ? ତୋ ଜୀବନକୁ
ଭସ୍ତ କରିଦେଲା । ଏହାକୁ ତୁ ମିଥ୍ୟାବାଦୀ, ଲମ୍ପଟ କହିବୁ ନାହିଁ ତ ଆଉ
କି ବଶେଷଣ ପ୍ରୟୋଗ କରିବୁ ?

ପରନ୍ତୁ ତୁ ଏହାକୁ.....କଅଣ ମୁଁ କହୁ ନ ଥିଲି ?
ତାକୁ କ'ଣ ଯେ ସମର୍ପଣ କରି ନ ଥିଲୁ ? ହଁ ମୁଁ ? ଜଣା ଯାଏ ଆଜି କିନ୍ତୁ
ତାହାଠାରୁ କିଛି ନେବା ପାଇଁ ଓ କିଛି ଦେବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିଛୁ ।
—ଏମିତି କଥା ତୁ ଘାବୁଛୁ କାହିଁକି ? ଜୀବନରେ କିଏ କାହାକୁ କ'ଣ
ଦିଏ, କାହାରଠାରୁ କ'ଣ ନିଏ ?

ଭଲ କାହିଁକି, ନିଜର ଯୌବନ, ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀ, ନିଜ ମନ, ନିଜ
ଦେହ, ନିଜ ସର୍ବସ୍ୱ, ସମସ୍ତ ଜୀବନ..... ।

ଦେଲା, ତୁ ସବୁ କିଛି ଦେଇ ଦେଲୁ । ବୁଝି ବରୁର ଦେଲୁ ।
ହୃଦୟର ସହ ଦେଲୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଛପାଛପି ନ କରି । ତାକୁ
ଦେବା ଯୋଗୁଁ ଆଜି ତୋ ହୃଦୟରେ ଅନୁଶୋଚନା ହେଉଛି ?
ଭଲ କଥା, ହୃଦୟର ନିଷ୍ଠୁର କୋଣରେ ତୁ ଏହି କଥାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରି
ନେ । ସମସ୍ତ କଥା ସହ ସେହି କଥାଟିକୁ ମନେ ରଖିଥା, ଯେତେ-
ବେଳେ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ଚାରି ଚକ୍ରର ମିଳନ ହୋଇଥିଲା । ସେତେ-
ବେଳେ ଜଣା ଗଲା ଯେମିତି କେହି ତୋ ଶିର-ପ୍ରଶିରରେ ଗରମ ଲହୁ
ପର୍ତ୍ତ କରି ଦେଲା ! ଶରୀର ରୋମାଞ୍ଚିତ ହୋଇ ଉଠିଲା ! ଦେହ ଓ ମନ—

ଧନୁରେ ଟାଣି ହୋଇ ରହିଥିବା ଝରେ ଦଶା ପରି ଅନୁବର କଲ । ସେ କଞ୍ଚଣ ଢୋକେ ଏହା କଥା କହିବାକୁ ଆସିଥିଲା ? କହିବା ପୂର୍ବରୁ ହିଁ ତୁ..... ।

ତାକୁ ମିଥ୍ୟାବାଦୀ କହିବ ନାହିଁ ? ବେହୁଆ, ନିର୍ଲକ୍ଷ କହିବ ନାହିଁ ? ମୋ ବାଳକର ପିତା । ମୋର ହୃଦୟଗ୍ରାସୀ । ତାକୁ ଲମ୍ପଟ କହିବ ନାହିଁ ? ତାକୁ ଦୁଷ୍ଟ କହିବ ନାହିଁ ?

ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁ ଧରପଡ଼ିଗଲୁ, ସ୍ୱୀକାର କର । ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁ କେଉଁଠି ଯାଇ ପାରିବୁ ନାହିଁ, ସମସ୍ତ ସଂସାରକୁ ତ୍ୟାଗ କରି ଯିବୁ କୁଆଡ଼େ ? ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଧପେଇ ଦେବୁ, କିନ୍ତୁ ତୁ ନିଜେ ଆପଣଙ୍କ ରକ୍ଷା କରିବୁ କିପରି ? ସେଇଠି କି ଆକଟ କରିବୁ ? ସେଇଠି କେଉଁ କାନ୍ଦୁ ନିର୍ମାଣ କରିବୁ ? ସେଠି କେଉଁଠି ଓ କିପରି ପରଦା ଢୋଡ଼େଇବୁ ?

ତୁ ତାକୁ ଭଲ ପାଉ । ତୋ ହୃଦୟର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଣୁ-ପରମାଣୁରେ ତୋ ପ୍ରିୟତମେ ନିବାସ ରହିଛି । ସବିତା ! ତୁ ଭୁଲି ପାରି ନାହିଁ । ତାର ନଖ, ଦାନ୍ତ..... କେବଳ ଏତିକି ନୁହେଁ ତାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛୋଟ ଛୋଟ କଥାକୁ ତୁ ଭଲ ପାଇଛୁ, ପସନ୍ଦ କରିଛୁ । କୃତର ଧନ ସମ ତାହାକୁ ତୁ ନିଜ ହୃଦୟ-ନୟ କରି ରଖିଛୁ । ସେ ତୋର ପ୍ରିୟତମ । ତୋ ହୃଦୟ ଓ ଶେରର ସ୍ୱାମୀ । ଆଜି ଏହି ଶେରେ ମଧ୍ୟ ସେ ତୋ'ର ହୃଦୟନାଥ ହୋଇ ରହିଛି ।

ସେ ତୋର ସ୍ୱାମୀ ଅଛୁ ତୁ ? କେବଳ ପତ୍ନୀ ? ଫୋପାଡ଼ିବା ଯୋଗ୍ୟ ପୁଞ୍ଜଳିକା ? ରସ ଶୋଷି ନେବା ଆତ୍ମ ଟାକୁ ? ଆଖୁର ରସସ୍ନାନ ଚୋପା ?

ତୁ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ସ୍ୱାଭିମାନ ଧାରଣା କରିଛୁ କି ନାହିଁ ?

କିନ୍ତୁ ତୁ ତ ଆପଣା ସ୍ୱାଭିମାନ ଦେଖାଇ ସାରିଲୁଣି । ସ୍ୱାଭିମାନ ସହ ଆପଣା ବଂଶପରମ୍ପରାଗତ ଆଭିଜାତ୍ୟ ମଧ୍ୟ । ତାର ନିନ୍ଦା କରିବା ତ ଦୂରର କଥା କୌଣସି ତୃଣାୟ ପୁରୁଷଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ନିଜ କଥାରେ ମଧ୍ୟସ୍ଥ କରିଲୁ ନାହିଁ । ପସନ୍ଦ ନ ହେଲା ତ ତାହିଁ, ଭଲ କଥା । ତୁମର ପଣ ଗଲା, ତୁମର ଖେଳ ସରିଲା, କାହାଣୀ ସରିଲା ।

ଆଉ ସେ ମଧ୍ୟ..... ।

ଭଉଣୀ ନିଜ ବଥା ଫୁରଣ କରିବାରେ ଲାଗିଛି । ଟିକିଏ ଅପର ଦିଗ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନିକ୍ଷେପ କର ।

ସେ ଏ ଘର ଦେଲା, ନଦେ ଟଙ୍କା ଦେଲା ଓ ଗହଣା ଦେଲା । ଶେଷ ଖବନ ଫୋନ୍ଦି ତହିଁ ରହିବା ଭଲ ସୁଖ ପ୍ରଦାନ କଲା ।

ଏଥିରେ କୃତଜ୍ଞତା ପୂର୍ଣ୍ଣ କାମକଣ ହେଲା ? ମୁଁ ତ ସ୍ୱୟଂ ନିଜେ ଆପଣାକୁ ଧୂଳିସାର୍ କରିଦେଲି । ତାକୁ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରର ସୁଖ ପ୍ରଦାନ କଲି । ତା ପାଇଁ ମୁଁ କେତେ ସେବା-ବୃତ୍ତି ନ କରିଛି, ତା ପାଇଁ କେତେ କଷ୍ଟ ନ ଉଠାଇଛି । ତା ପାଇଁ ବିହମକୁ ଦେଲି..... ।

ମାନସିକ ତକ୍ ବିଚେକ୍ କରୁ ବରୁ ସବିତା ଏକାକୀରେ ପ୍ରବ୍ୟ ହୋଇ ରହିଗଲା । ତା ହୃଦୟରେ ପ୍ରବେଶ କରି ତାଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଜୋର-ଦାର ତକ୍ ବିଚେକ୍ କାଣ୍ଡ ମନ ମଧ୍ୟ ଅବାକ୍ ହୋଇ ରହିଲା । ମୁଁ ତାକୁ ବିହମକୁ ଦେଲି ଓ ସେ ମୋତେ ଘର ଦେଲା, ନଦେ ଟଙ୍କା ଦେଲା, ଗହଣା ଦେଲା । ସେ ମୋତେ ଦେଲା ଓ ମୁଁ ନେଲି ।

ମୁଁ କ'ଣ ଥିଲି ? ମୁଁ କ'ଣ ରହିଲି ?

ତା ପୁଅର ମାତା ?

ତା ପୁଅର ମାତା ହେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ—ଏ ଘର, ସେ ଘର । ସୁନା ରୂପାର ଗୋଲ ଗୋଲ ମୋହର ! କାରୁକାର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାସମୋଚ-ଜଡ଼ିତ ଗହଣା । ପାଣି ପିଇ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୌଡ଼ିଗଲା ମୋର ପୁଅ ବିହମ !

ମୁଁ ଏସବୁ ଗ୍ରହଣ କରି ନିଜକୁ କ୍ଷମା ପ୍ରମାଣିତ କଲି ? ପୁଲନକୁ ପଡ଼ି ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲି । ତା ପତ୍ନୀ ବୋଲାଉବାରେ ନିଜକୁ ଅତି ଭାଗ୍ୟବତୀ ମନେ କରୁଥିଲି, ତା ପୁଅର ମାତା ହେବାରେ ଆନନ୍ଦରେ ମୋ ଗୋଡ଼ ତଳେ ପଡ଼ି ନ ଥାଏ । ଯାହା କିଛି ମୁଁ ମୋର ଆପଣାର କହିପାରେ ସମସ୍ତ ବିଷୟ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ସମର୍ପଣ କରିବାରେ ନିଜକୁ କୃତାର୍ଥ ମନେ କରୁଥିଲି । ରେ ମୂର୍ଖ ! ନିଜ ହୃଦୟର ଗଭୀର ଅନ୍ତର ଗର୍ଭରେ ଏହି କଥା ସ୍ୱୀକାର କର ଯେ ଏ ସମସ୍ତ ତୁ ନିଜେ ସହଷ୍ଟ ଦାନ କରିଛୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ତୁ ତାହାକୁ ଭଲ ପାଉ । ଏତେ ଗୁଡ଼ିଏ ଘଟଣା ଘଟିଗଲା ପରେ ମଧ୍ୟ ତୋ ହୃଦୟରେ ସେହି ତୋର ସ୍ୱାମୀ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଯଦି ସେ କହେ, ତେବେ.....ବିହମ, ଦ୍ୱିଷାୟ ବିହମ ।

କେ ଜାଣେ କି ପ୍ରେରଣା ମିଳିଲା ଯେ, ସବିତାର ଗଳା ସିଧା ସଳଖ ହୋଇଗଲା । ଅକଳ୍ପନାୟ ନଦୀକୂଳରେ ହୃଦୟ ପୁରି ଉଠିଲା । ହୃଦୟରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଦୁନିଆ ସାରାର ସମସ୍ତ ବିଷାକ୍ତ ଜନ୍ମସମ ବିଷାକ୍ତ ଶୁଦ୍ଧରେ ମାରି ହୃଦୟକୁ ଚିଲୁଣିରେ ପରିଣତ କରୁଥିବା ସବିତାର ଅନ୍ତାନକୁ ସତେ ଯେପରି ଏହି ସବିତା ଶୁଣୁଛି । ତା ଡ଼େରୁ ଶବ୍ଦ ଖସି ପଡ଼ିଲା—

“ପରନ୍ତୁ ମୋତେ ଭରସ୍ତ କରିବା... .. ।”

ଶବ୍ଦ ସେହିଠାରେ ଅଟକି ଗଲା । ହୃଦୟର ଗର୍ଭୀର ପ୍ରଦେଶରୁ ସେ ସବିତା ମୁହଁ ହିଁ ଗୁଞ୍ଜିଲା ପରି ଜବାବ ଦେଲା—“ଦୟାର ଭିକ୍ଷା ମାଗୁଛୁ ? ହିନିମାଣ ଶରେଣାଗତା, ଆଧାରହୀନ, ଅସହାୟା ସମ ହୋଇ ତୁ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଚାହୁଁ ? ଅଞ୍ଜୁଲାଏ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ି ମର । ଫେର କଥା କହୁ ସ୍ବାଭିମାନର ।

ସବିତା ଭୟଞ୍ଜିତ ହେଲା । ସତେ ଯେପରି ନିଜକୁ ଲୁଚାଇବା ପାଇଁ ଦୁଇ ହାତରେ ମୁହଁଟି ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିଲା । ଗଳାରେ ଜମି ଯାଇଥିବା କୋହକୁ ଦବାଇ ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାଏ । କିନ୍ତୁ କୋହ ହଠାତ୍ ବାହାରକୁ ଉଛୁଳି ପଡ଼ିଲା । ସେ ମୋଟେ ଜାଣି ନାହିଁ । ହାତ ପାଦୁଲ ଓହ୍ଲା ହେଲା ପରେ ଜାଣି ପାରିଲା । ତାର ନୟନ-ଯୁଗଳ ହସନ କରୁଥାନ୍ତି । ହୃଦୟ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଜଣାଗଲା ବୁଦ୍ଧି ସେପରି ଜଡ଼-ପଥର ପାଲଟି ଯାଇଛି । କିଛି ବୁଦ୍ଧି ଦେଖା ଯାଉ ନ ଥାଏ ।

ହଠାତ୍ ଯନ୍ତ୍ର-ସମ ନିଜ ଅଙ୍ଗୁଳରେ ଅଣ୍ଟି-ବନ୍ଧୁ ପୋଛିଲା । ଅଙ୍ଗୁଳର ଅଗ୍ରଭାଗରେ ଅଟକି ରହି ଯାଇଥିବା ଅଣ୍ଟି-ବନ୍ଧୁକୁ ବୁଡ଼ା ଅଙ୍ଗୁଳରେ ଛୁଟି ଦେଲା । ଅଣ୍ଟିକୁ ସେ ସ୍ପର୍ଶ ଆଖିରେ ବୁଝି ରହିଲା । ଗୋଟିଏ ଅଣ୍ଟି-କଣା, ପରେ ପରେ ତ ଅଣ୍ଟିର ଅନନ୍ତ ଧାର... .. ଅଣ୍ଟିର ମଧ୍ୟ ସ୍ବାଭିମାନ ନାହିଁ ?

ସବିତା ନିଜକୁ ନିଜେ ବୁଝାଇଲା । ନିଜ ହୃଦୟର ଗର୍ଭୀର ପ୍ରଦେଶରେ ହେଉଥିବା ଉଚ୍ଚ ଦମ୍ଭର ଦ୍ରଷ୍ଟା ସ୍ବୟଂ ସେ ନିଜେ । କେହି ତାହାର କଥା ଶୁଣୁ ନ ଥାଆନ୍ତି । କାରଣ ସେ ନିଜେ ନିଃସହାୟ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା, ସେ ନିଜେ ନିଜ ହୃଦୟର ସ୍ବାମୀ ବୁଝେ । ହୋଣ-ବେହୋଣ, ବିରୁର-ବିମର୍ଷ—ସମସ୍ତ ପଟ୍ଟା ହୋଇଗଲା । କାହାର ଦ୍ବାର ସଂରକ୍ଷନ କଲେ ଯାଇ ରହିବା କ୍ଷମତା ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ସେ ସ୍ବୟଂ ନିଜେ

ଛିନିଭିନ୍ନ ହୋଇଗଲା, ବିକାଶିତ ହୋଇଗଲା, ଅଣ୍ଟାରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇ
ରୁଆଡ଼େ ବଢ଼ିଲା ହୋଇଗଲା । ମୁହଁଟା ଜନିତ ନିଶା ଓହ୍ଲାଇ ଗଲା ।
ଉଠୁଥିବା ସେହି ସତ..... ।

“ସ୍ବୟଂ ବିହମର ମା ହେଲା । ନିଜେ ଏହି ଘରଟି ନେଲା, ପୁଣି
ମାଗି ନେଲା । ନଦେ ଟଙ୍କା ଓ ଖୁସି ଜବାହରତ୍ ! ସୌଦା କଲୁ,
ରେ ସ୍ତ୍ରୀ ତୁ ତ ସୌଦା କଲୁ । ନିଜେ ନିଜକୁ ବିହମକରିଦେଲୁ । ବେଶ୍ୟା
ବଜାରରେ ବସେ, ତୁ ଘରେ ବସି ରହିଲୁ, ଗୃହିଣୀ ହେଲୁ । ବାଃ ବାଃ
କି ଛଳନା ! ପ୍ରତାରଣା ! କି ଦମ୍ଭ ! ପାପୀ ପେଟ ଯଦି ପୁରୁ ନାହିଁ ତାକୁ
କାଟି ପକା । ସେଥିରେ ପୁଣି ବଡ଼ମା ଯେ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଦୟା ଶ୍ରୀ
କରିବା ପାଇଁ ବାହାରିଛୁ ! ନିର୍ଲଜ୍ଜ, ବେହୁଆ, ବେସରମ ନଟୀ ! ପୁଲିନକୁ
ବଦନାମ କରି ।”

ନା, ନା, ମୁଁ ତାହାର ବଦନାମ କରିବା ପାଇଁ ଚଳେହେଲେ
ତେଷ୍ଟା କରି ନାହିଁ । କାହାରି ଦୟାରେ ନିର୍ଭର ରହି ବଞ୍ଚିବାକୁ ମୁଁ
ଆଦୌ ଚାହେଁ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ହାତ ଗୋଡ଼ ଚଳୁଛି, ଯଦି ନ
ଚଳେ, ତେବେ ଜୀବନ ଲାଳା ସମାପ୍ତ କରିବାରେ ଅବରୋଧକାରୀ
ଅଛି କିଏ ?

ତାହେଲେ କ’ଣ ତୋର କୌଣସି ଅବରୋଧକାରୀ ଆବଶ୍ୟକତା
ରହିଛି ? ନା, ନା ତୁ ଯେତେବେଳେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବୁ, ସେତେବେଳକୁ
ଅବରୋଧକାରୀ ଆବଶ୍ୟକତା ପଡ଼ିବ ।

ସବିତା..... !

ସବିତାର ଯେତେବେଳେ ଚେତନା ଫେରିଲା, ସେତେବେଳକୁ
ସେ ନିଜର ଛୋଟ ବାକ୍ସଟି ପୂର୍ଣ୍ଣ କରୁଥାଏ । ସମସ୍ତ ଗହଣା ଏହି
ବାକ୍ସରେ ରଖି ଦେଇଥିଲା । ବେଙ୍କର ନୂତନ ଚେକ ବହିର ପ୍ରଥମ
ପୃଷ୍ଠାରେ ସହ ମଧ୍ୟ କରି ରଖି ଦେଇଥାଏ ।

କେବଳ ପିଛାଲୁଗାରେ ହିଁ ରହିଲା । ସେ ଘରଟିରେ କୋଲପ
ପକାଇଲା । ଘରର ରୂପ ମଧ୍ୟ ସେହି ବାକ୍ସରେ ରଖି ବାକ୍ସଟିକୁ ଧରି
ସେ ଘରକୁ ଗଲା ।.....ଏ ଘର ଓ ସ୍ବୟଂ ନିଜକୁ ତୁଚ୍ଛ ତଥା
ବ୍ୟବସାୟୀ ବୋଲାଉଥିବା ସୌଦାର ମୂଲ୍ୟ ଫେରସ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ।
ସେ ପାହାଚ ଓହ୍ଲାଇ ଗସ୍ତା ଉପରକୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲା..... ।

* * *

ମୋ ମା

ଶ୍ରୀ ରମଣଲାଲ ବସନ୍ତଲାଲ ଦେଶାଇ

ଟିକି କୁସୁମାୟୁଧ ଆଜି ବେଶ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରୁଥାଏ,
କିନ୍ତୁ ମନରେ ବ୍ୟଗ୍ରତା ମଧ୍ୟ କମ ନ ଥାଏ । ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ବସ୍ତ୍ର-
ସୁସଜ୍ଜିତ, ମୃଦୁହାସମୟୀ ଗୋଟିଏ ଯୁବକ ଆଜି ଗୃହରେ ବିଚରଣ
କରୁଛି । ମନକୁ ମଧ୍ୟ ଭାରି ଭଲ ଲାଗୁଥାଏ । କୁସୁମାୟୁଧ ମାତା-
ପିତାଙ୍କର ଏଡ଼େ ଅଳିଅଳ ପୁଅ ଯେ ସେମାନେ ନାମଟି ଅଳ୍ପ ଲମ୍ବା ହେଲେ
ମଧ୍ୟ ଏହାକୁ ବିଚିତ୍ର ଭାବ ଦେଇ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମା ପୁଅକୁ ଆଦରର ସହ
ଲାଳନ ପାଳନ କରିବା ପାଇଁ ବେଶୀ ଚିନ୍ତା ରହିଲା ନାହିଁ । ସେ ଶୁଣି
ବର୍ଷର ପୁଅକୁ ଗୁଡ଼ି ସେ ପୁରକୁ ଗଲା । ତା ପରେ ଦୁଇ ବର୍ଷ ବିତିଗଲା
କିନ୍ତୁ ମା ଆଉ ଫେରିଲା ନାହିଁ ।

“ମା ଗଲା କୁଆଡ଼େ ?”—କୁସୁମାୟୁଧ ମନରେ ସର୍ବଦା ଏହି
ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁ ଥାଏ ।

କିଏ କହେ—“ସେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇଛି ।” କିଏ କହେ—
“ମାମୁ ଘରକୁ ଯାଇଛି ।” କିଏ କହିଛି “ସେ ବୁଲିବାକୁ ଯାଇଛି ।”
କିନ୍ତୁ ଶୁଣିବା କହେ “ସେ ତ ମରିଗଲା ।”

“କିନ୍ତୁ ସେ ମୋତେ ନ ନେଇ ଗଲା କାହିଁକି ?” କୁସୁମାୟୁଧର
ଏହି ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ଚିନ୍ତା ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଖି ଓଦା କରିଦିଏ । ବର୍ଷେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ବାଳକ ଏହିପରି ଅଭିଯୋଗ କରୁଥାଏ । ଶେଷରେ ଶ୍ରୀମନ୍ତ୍ରୀର ବାଳକଟି
ପ୍ରଶ୍ନର ସ୍ୱରୂପ ବଦଳାଇ ଦେଲା—“ମା ଫେରିବ ତ ?”

ପ୍ରଶ୍ନ ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ତା ମୁହଁକୁ ଦେଖନ୍ତି, କିଏ ନିଜ ଆଖିରେ ଲୁଗା ଘୋଡ଼ାଇ ନିଏ, କିଏ ଅଗାଧରେ କହେ — “ହଁ, ହଁ, ସେ ଆସିବ, ବାପ ! ଯା ଖେଳକୁ ।”

ଏଡ଼େ ସାମାନ୍ୟ ଉତ୍ତର ବାଳକର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଙ୍ଗରେ ଉତ୍ତେଜନା ଆଣି ଦିଏ । ସେ ଦୌଡ଼ି ଦୌଡ଼ି, ହସି ହସି ଖେଳେ । କିନ୍ତୁ ଚାପି ଦିନ ପରେ ପୁଣି ସେହି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରେ । ଶେଷରେ ସେ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବା କମେଇ ଦେଇ । ଧୀରେ ଧୀରେ ତା ମନରେ ଧାରଣା ହେଲା ଯେ ଅଡ଼ିଶା ପଡ଼ିଶା ସମସ୍ତେ ମିଶି ତାକୁ-ମା’ଠାରୁ ଛଡ଼େଇ ନେଲେ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଏକା ଖେଳିଲା । କେବଳ ରାତିରେ ଶୋଇବା ସମୟରେ ଚିଲିକିଲାଏ—
ମା...ମା ।

ଡାକଶୁଣି ବାପା ଚହଁକି ଉଠନ୍ତି ଓ ତା ଦେହକୁ ଆଉଁସି ଦିଅନ୍ତି ।

ହଠାତ୍ ଦିନେ ସେ ଘରେ ସୁନ୍ଦର ସ୍ତ୍ରୀଟିଏ ଦେଖିଲା । କୌଣସି ରୂପବତୀ ଯୁବତୀଙ୍କଠାରେ ସେ ନିଜ ମା’ର ସ୍ୱରୂପ ଦେଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାଏ । ମା ପରି ଲୁଗା ପିନ୍ଧିଥିବା ଯେ କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଦେଖିଲେ, ଅପଲକ ରହି ରହେ । ଏହିପରି କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀ ଯଦି ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ଆସେ, ତେବେ ସେ ତାକୁ ଘରେ ରହିବା ପାଇଁ ଆଗ୍ରହର ସହ ଅନୁରୋଧ କରେ । ମା’ର ମମତାଭରା ଚାହିଣ ଟିକିଏ ପାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉଥିବା ବାଳକ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦି ଅନୁଯାୟୀ ମା’କୁ ଏହିଭଳି ଖୋଜି ବୁଲୁଥାଏ ।

ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ତ ଆସି ଚାଲି ଯାଆନ୍ତି । କାଳେ ଏହି ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ପରି ଚାଲିଯିବ — ଏହି ଧାରଣା ତାକୁ ବ୍ୟାକୁଳ କରି ପକାଇଲା । ସୁମସ୍ତକ ପରି ସେହି ଯୁବତୀଟି ମଧ୍ୟ ତାକୁ ନିଜ ପାଖକୁ ଡାକିଲା । ସେ ନିଜ ଆସବାବରୁ ଦୁଇ ଭିନୋଟି ବାକ୍ସ ଶୋଇବା ଘରେ ରଖାଇଲା, ତେଣୁ ବାଳକ ଜାଣିପାରିଲା ଯେ ଏହି ସ୍ତ୍ରୀଟି ଶୀଘ୍ର ଯିବନାହିଁ । ତେବେ ମଧ୍ୟ ନିଶ୍ଚିତ କଥା ଜାଣିବା ପାଇଁ ସେ କହିଲା—“ତୁମେ ଏଠି ରହିବ ନା ଚାଲିଯିବ ?”

ଯୁବତୀ ହସି ଉଠିଲା । ସେ ମଧ୍ୟ ଓଲଟା ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଲା—
“ଆପଣଙ୍କୁ କେଉଁଠା ଭଲ ଲାଗିବ ? ମୁଁ ରହିଲେ ନା ଚାଲିଗଲେ ?”

“ଏଇଠି ରହିଲେ ଭଲ ଲାଗିବ ।” କୁସୁମାୟୁଧ ଉତ୍ତର ଦେଲା ।
ସ୍ତ୍ରୀ ତାକୁ ‘ଆପଣ’ ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କରୁଛି
ବେତରାବ କିଛି ବୁଝିପାରିଲା ନାହିଁ ।

ସ୍ତ୍ରୀଟି କୁସୁମାୟୁଧକୁ ଗୁଡ଼ାଏ ଖେଳନା ଦେଲା, ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର
ବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧାଇଲା, ମୁଣ୍ଡ କୁଣ୍ଡାଇ ସାଥରେ ଖାଇବାକୁ ବସାଇଲା ।
ବାଳକଟିକୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗୁ ଥାଏ । ଏହି ସ୍ତ୍ରୀ କିଏ ? କାହିଁକି ଆସିଛି ?
କୁସୁମାୟୁଧ ବରବର ତା ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ବୁଲୁ ଥାଏ ।

ତାକୁ ଜଣାଗଲା ସତରେ ଯେପରି ତା ପରି ବାପାକୁ ମଧ୍ୟ
ସ୍ତ୍ରୀଟି ଖୁବ୍ ଭଲ ଲାଗିଛି । କିନ୍ତୁ ସେ ବାପାଙ୍କ ସହିତ ଧୀରେ ଧୀରେ କଥା
କାହିଁକି ହେଉଛି ? ଚୋର ଗୃହାଣୀରେ ଗୃହୁଁଛି କାହିଁକି ? ମୁରୁକ ହସୁଛି
କାହିଁକି ? ଯଦି ସ୍ତ୍ରୀଟି ଘରେ ରହେ ସତେ ଭାରି ମଜା ଲାଗିବ । ମା
ମଧ୍ୟ ଏପରି ଶାନ୍ତିରେ ଘରେ ରହୁଥିଲା ।

କୁସୁମାୟୁଧ ନିଜକୁ ଆଉ ସମ୍ଭାଳ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଶୋଇବା
ପୂର୍ବରୁ ଦୌଡ଼ି ଯାଇ ଯୁବକକୁ ପଚାରିଲା—

“ତୁମେ ମୋ ସମ୍ପର୍କୀୟ ?

“ହଁ”

“କିପରି, ?”

ଯୁବକ ହଠାତ କିଛି କହି ପାରିଲା ନାହିଁ । ତା ଦୃଷ୍ଟି ସ୍ତ୍ରୀର ହୋଇ
ଗଲା । କଅଣ ବାଳକଟି ନିଜ ସମ୍ପର୍କ ବୁଝି ପାରିନା ? ପୁଣି ତତ୍ସତ୍ୟର
ସ୍ଥର ହୋଇ କହିଲା—“ମୁଁ ତୁମର ମାଁ ହେବି ।”

“ମାଁ ?”

କୁସୁମାୟୁଧର ହୃଦୟରେ ଅନେକ ବିଚାର-ଚରଣ ଉଠିଲା
“ମା ସମ୍ପର୍କ ଶୁଣିବା ମାସେ ଭାବିଲା ଦୌଡ଼ି ତା ଗଳାରେ ଓହ୍ଲାଇ
ପଡ଼ିବ; ତାକୁ କୁଣ୍ଡେଇ ଧରିବ । କିନ୍ତୁ ଜାଣେ ନା କାହିଁକି ଏପରି କିଛି
ଚେଷ୍ଟା ସେ କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେ ସେହି ସ୍ତ୍ରୀର ହାତ ଧରି
ପକାଇଲା ଓ ଦୁଇ ହାତରେ ଚପିଲା । ମା ଡାକ ଶୁଣିବା ଇଚ୍ଛା
ପୋଷଣ କରିଥିବା ସ୍ତ୍ରୀଟି ଅଳ୍ପ ହସିଲା । କିନ୍ତୁ କେବଳ ହସିବା କ’ଣ
ଯଥେଷ୍ଟ ? ସେ ମୋତେ କାହିଁକି କୋଳରେ ଧରି ଗେଲ କରୁ ନାହିଁ ?
କୁସୁମାୟୁଧ ସଗର୍ବିତ ପଚାରିଲା—

“ତୁମେ କଅଣ ମୋ ନିଜ ମା ?”

ପିଲାଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ବୟସ୍କଙ୍କ ପାଇଁ କସଟି-ପଥର ସ୍ବରୂପ । ବିବାହ କରି ଆସିବା ପ୍ରଥମ ଦିନ ଜଣେ ବାଳକ ଏହି ଯୁବଫର କଠିନ ପରୀକ୍ଷା ନେଉଥାଏ । ସେ ପୂର୍ବରୁ ଜାଣିଥିଲା ଯେ ତାକୁ ଗୋଟିଏ ବାଳକର ଲାଳନ ପାଳନ କରିବାକୁ ହେବ । ଏକଥା ଜାଣି ବିବାହ ସମ୍ପନ୍ନ ହେଲା । ନିଜ ମା ପାଇଁ ଶିଶୁ-ପାଳନ ଗୋଟିଏ ବିକଟ ସମସ୍ୟା, ତେବେ ସାବତ ମା ପାଇଁ ତାହା କେଡ଼େ ବିକଟ ହୋଇ ଥାଏ—ଏ ବିଷୟରେ ଯୁବଫର କୌଣସି ଧାରଣା ନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ଉତ୍ତର ଦେଲା—“ହଁ ବାପ, ମୁଁ ତୋର ନିଜ ମା ।”

“ତା ହେଲେ ତୁମେ ମୋତେ “ତୁ” କାହିଁକି କହୁନାହୁଁ ?”

“ଏଥର କହିବି ।”

“ଆଜ୍ଞା, ମୁଁ ତୁମକୁ କଅଣ ଡାକିବି ?”

“ଦିବ, କହିବୁ ।”

ମା କିମ୍ବା ବୋଉ ଶବ୍ଦୋତ୍ପତ୍ତି ଶୁଣିବା ପାଇଁ ଯୁବଫର ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ ଥିଲା । ପତ୍ନୀ ହସାବରେ ନିଜର ଅନେକ ସଂକଳ୍ପ ଅଭିଳାଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାର କାମନା ଯୋଗୁଁ “ମା” କିମ୍ବା “ବୋଉ” ଡାକ ତାକୁ ବୁଦ୍ଧାବସ୍ଥାକୁ ଠେଲିଲା ପରି ଜଣାଗଲା ।

ବାଳକ ହତାଶ ହେଲା । ସେ ତାର ନିଜ ମା ନୁହେଁ । ଦୀର୍ଘନିଶ୍ବାସ ଛାଡ଼ି ସେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲା ।

(୨)

ଦ୍ଵିତୀୟ ଥର ବିବାହ କରିଥିବା ପୁରୁଷଙ୍କ ସହ ଲୋକେ ଥିବା କରନ୍ତି, ବାକ୍ୟ-ବାଣ ନିକ୍ଷେପ କରନ୍ତି ଏବଂ ତାହାର ସାମାନ୍ୟ ଚରସ୍ବାର ମଧ୍ୟ କରିଥାନ୍ତି । ପ୍ରାୟ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ତଥା ପତ୍ନୀ ସୁଖ ଭୋଗୀ ପୁରୁଷଙ୍କର ଏପରି ପ୍ରବୃତ୍ତି ହୋଇ ଥାଏ । ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଏହି ପ୍ରବୃତ୍ତି ସକାରଣ ଓ ଯୁକ୍ତି-ଯୁକ୍ତ । ସଂସାର ସୁଖ ବିନା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର କାମ ଚଳିବ, ସେମାନଙ୍କୁ ସେହି ସୁଖ ବିନା ଚଳେଇବାକୁ ହେବ—ଏହି ଋତ୍ତି ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ପୁରୁଷ ଯଦି ସଂସାର ସୁଖ ବିନା କ୍ଷଣିକାନ୍ତ ଚଳିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହୁଏ ତେବେ ସେମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତିଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଚରସ୍ବାର ପ୍ରାପ୍ତ କରିବା ଯୋଗ୍ୟ ଅଟନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଯଦି ପତ୍ନୀ ସହ ସାଂସାରିକ ସୁଖ ଉପସ୍ଥାପନ କରୁଥିବା ପୁରୁଷ ଏହି

ବିରସ୍ତାର-ବୃତ୍ତିରେ ସହଯୋଗ କରେ, ତେବେ ଏହା ଦୃଢ଼ତାର ସହ କୁହାଯାଇ ପାରେ ଯେ ସେମାନେ ଏହାର ଅଧିକାରୀ ହୁଅନ୍ତି ।

ଯେତେବେଳେ କୁସୁମାୟୁଧର ବାପା ପୁନର୍ବିବାହ କରିବାକୁ ନିଶ୍ଚୟ କଲେ ସେତେବେଳେ ପୁରୁଷର ଏହି ଅଧିକାର ତତ୍ସତ୍ତ୍ୱାତ ସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା ଓ ବିବାହ ସମ୍ପନ୍ନ ହେଲା । ପୁରୁଷଟି ଅତି ବୁଦ୍ଧିମାନ, ବିବାହ ପାଇଁ ରଜି ହୋଇଥିବା ଯୁବକଟିକୁ ସେ ପଛଲି କହିଦେଲା ଯେ ପ୍ରଥମ ପତ୍ନୀର ଗୋଟିଏ ପୁତ୍ର ଅଛି । ତାକୁ ନିଜ ପୁତ୍ର ସମ ପାଳନ କରିବାକୁ ହେବ । ଯୁବକଟି ଏ କଥାକୁ ସ୍ୱୀକାର କଲା—ଏକ ରକମ ଉତ୍ସାହର ସହ ସ୍ୱୀକାର କଲା ଓ ଭାବେ ଆସି ସେହିମୟୀ ମାତାଙ୍କ ସ୍ନେହ-ମମତାରୁ ବଞ୍ଚିତ ପୁତ୍ର କୁସୁମାୟୁଧକୁ ନିଜ ପୁତ୍ର ସମ ପାଳନ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରକୃତରେ ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

“କୁସୁମାୟୁଧ ଏଥର ଉଠିବ ନା ? ସାତଟା ବାଜିଗଲାଣି ।” ସେ ଅତି ଧୀରେ ବାଳକକୁ ଉଠାଏ ।

“ଏଥର ମୁଣ୍ଡରେ ତେଲ ଲଗାଇବା ଦରକାର ।” ବାଳକ ତା ପାଖରେ ବସି ମୁଣ୍ଡ କୁଣ୍ଡାଇ ନଏ । “ଏଥର ଗାଧୋଇବ ଯାଅ ।” କୁସୁମାୟୁଧ ଗାଧୋଇ ପଡ଼େ ।

“ବାପ, ଏଥର ଉଠି ପଡ଼, ଦୁଇଟାରୁ ଅଧିକ ଛୁଟି ଖାଇବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ ।” ମାଆଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ପାଳନ କରି ବାଳକ ଉଠି ଠିଆହୋଇ ଯାଏ ।

“ବାପ, ବେଶୀ ଦୌଡ଼କୁ ନାହିଁ ।” ଆଜ୍ଞା ପାଇବା ମାତ୍ରେ ବାଳକର ଗୋଡ଼ ଆପେ ଆପେ ଅଟକି ଯାଏ ।

“ଚକ୍ରାର କରି କହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ” ବାଳକର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଙ୍ଗରେ ସ୍ପୃହତ ହୋଇଥିବା ଉତ୍ସାହ ମାୟା ପଡ଼ିଯାଏ ।

ବାଳକଟିର ଲଳନ ପାଳନ ବ୍ୟବସ୍ଥିତି ରୂପେ ସଂରକ୍ଷଣ କରିବା ପାଇଁ ସାବତ ମାର ଖବ୍ର ପ୍ରବୃତ୍ତି ସବଦା ଜାଗରୁକ ରହିଥାଏ । ବାଳକ ସୁଖି ରହୁ ତଥା ଭଲ ରହୁ, ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରାଣପଣେ ଚେଷ୍ଟା କରେ ।

ପ୍ରକୃତରେ ବାଳକ ଉତ୍ତମ ସ୍ୱଭାବ ସମ୍ପନ୍ନ ଓ ଆଜ୍ଞାକାଣ୍ଡ ହେଲା, କିନ୍ତୁ ତା ମନରେ ଶଙ୍କା ହେଉଥାଏ—‘ମା କଅଣ ଏପରି ହୋଇପାରେ ?’

ଆକାଶରେ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଉଡ଼ୁଥିବା ଓ କଲ୍ଲୋଳ କରୁଥିବା ପକ୍ଷୀକୁ ସଦୃଶ ଡାକ୍ ଆଜ୍ଞାକାଣ୍ଡ ବିମାନରେ ପରିଣତ କରିଦିଆ ଯାଏ ତେବେ ପକ୍ଷୀ ଯାହା ଅନୁଭବ କରିବ, ବର୍ତ୍ତମାନ କୁସୁମାୟୁଧ ଠିକ୍ ତାହାହିଁ ଅନୁଭବ କଲା । ପୋଷାକ ପଟ ସ୍ପଷ୍ଟ ରହିଲା, ତାର ଗତିରେ ସ୍ଥିରତା ଆସିଗଲା । ବ୍ୟସ୍ତ କରିଦେବା ଭଳି ପ୍ରଶ୍ନ ପରମ୍ପରା ବଦଳରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ତା ଠାରେ ଶୁଭୁର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଶାନ୍ତିର ଅନୁଭୂତି ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଲା । ଦିନସାରାରୁପ ନ ବସି ଦୁଷ୍ଟାମି କରୁଥିବା ବାଳକଠାରେ ସ୍ମୃତିଯିବା ପ୍ରତି ଚତ୍ପରତା ଦେଖାଦେଲା ।

କେବଳ ତା ଶରୀର ଶୀତହୋଇଗଲା । ସାବତ ମା ହୃଦୟରେ ଚିନ୍ତା ଖେଳିଗଲା । “କୁସୁମାୟୁଧ ଶୁଣି କଣା ହୋଇଗଲାଣି । ତାକୁ ଡାକ୍ତରକୁ ଦେଖାଅ ନା ?”

ପିତାଙ୍କର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଜଳିଲା ଯେ ମା ତା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣପରି ପାଳନ କରୁଛି । ସେ ଭଲ ଡାକ୍ତରକୁ ଡାକିଲେ । ଡାକ୍ତର କୁସୁମାୟୁଧର ପରୀକ୍ଷା କରି କହିଲେ—“କିଛି ଖାସ ରୋଗ ନାହିଁ । କଢ଼ିଲିଭର ଅଏଲ ଖୁଆନ୍ତୁ ।”

ମା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଯତ୍ନ ସହ କଢ଼ିଲିଭରଅଏଲ ପିଆଇବା ଆରମ୍ଭକଲା ବାଳକ ଭାବେ ଯେ ଏହି ଔଷଧ ଖାଇବାଠାରୁ ବେମାର ରହିବା ଶତ ଗୁଣ ଭଲ । ତେବେ ଫୁଡ଼ା ମାର ଶିକ୍ଷା ଓ ଆଗ୍ରହ ନିକଟରେ ସେ ନିଜ ମନକୁ ଦବେଇ ଦିଏ ।

ମା କୁହେ—“ଏଇ ଅଳ୍ପ ଔଷଧ ପିଇନେ, ପରେ ଖେଳିବାକୁ ଯିବୁ ।”

“ଦିଦି, ମୋତେ ଏ ଔଷଧ ଭଲ ଲାଗୁ ନାହିଁ ।”

“ଭଲ ନ ଲାଗିଲେ ମଧ୍ୟ ପିଇବାକୁ ହେବ ।”

“କାହିଁକି ?”

“ଡାକ୍ତର କହି ଯାଇଛନ୍ତି ।”

“ତାଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ପାଳନ କରିବାକୁ ହେବ ?”

“ହଁ ।”

“କଅଣ ସଂସ୍ତଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ପାଳନ କରିବାକୁ ହେବ ?”

“ବଡ଼ମାନଙ୍କ ଆଜ୍ଞାନୁଯାୟୀ ଛୋଟଙ୍କୁ ଚଳିବାକୁ ହୁଏ ।”

“ନ ମାନିଲେ ?”

“ରୋଗରେ ପଡ଼ିବାକୁ ହେବ ।”

“ମୁଁ କଅଣ ବେମାର ଅଛି ?”

“ହଁ, ଅଳ୍ପ ।”

“ଔଷଧ ଯଦି ନ ପିଏ ?”

“ତେବେ ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇ ପାରେ ।”

ସାବତ ମା ବାଳକକୁ ଭୟ ଦେଖାଇଲା । ସେ ବାଳକକୁ ଦିନେ ହେଲେ ଧମକାଏ ନାହିଁ । ସେ ଶିଶୁ-ପାଳନର ଅନେକ ବିଧି ଅଧିକାର କରିଛି । ତେଣୁ ଧମକାଇବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ତର୍କ ବିତର୍କ କରି ବାଳକକୁ ନିରୁତ୍ତର କରିଦିଏ । ପରେ ନିଜ ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ କାମ କରେଇ ନିଏ । ଏହିପରି ଘର ତର୍କ ବିତର୍କ ପ୍ରାୟ ହୁଏ ନି କହିଲେ ଚଳେ । ଯଦି କେତେବେଳେ ହୋଇଥାଏ ତେବେ ସେ ବାଳକକୁ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଶକ୍ତିରେ ବୁଝାଇ ସନ୍ତୋଷ ଲାଭ କରାଏ । କିନ୍ତୁ ବାଳକ ଏହାର ଅର୍ଥ ଭିନ୍ନ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରୁଥାଏ ।

ଶାନ୍ତିରେ କାଉଁଳିଭର ପାନ କରୁଥିବା ବାଳକ ହୃଦୟରେ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିଲା—“ମୃତ୍ୟୁ ଆସିଲେ କିଛି କଅଣ ?”

କେହି ଜଣେ କହୁଥିଲା—ମା ମରିଯାଇଛି—ନିଜ ମା ବିଧିରେ ଭୁଲି ଯାଇଥିବା କୁହେଲିକା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ମୁଖେ ନୃତନ ଭାବରେ ଜାଗି ଉଠିଲା ।

“ମୁଁ ଯଦି ମରିଯାଏ ତେବେ ମା ସହ ମୋର ସାକ୍ଷାତ ହୋଇ-ଯିବ, ନା ?” ସେ ହୃଦୟର ସହ ତର୍କ ବିତର୍କ କଲା ଏବଂ ଏହି ତର୍କ ଯଥାର୍ଥ ଜଣା ଗଲା ।

କାଢ଼ିଲିଭର ତଥା ଉତ୍ତମ ପରିଚର୍ଯ୍ୟା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକୃତରେ କୁସୁମାୟୁଧ ରେଗୀ ହୋଇଗଲା ।

(୩)

“ଧନ ତୁମର କଅଣ ହେଲା ?” ପ୍ରତିଦିନର ନିୟମାନୁସାରେ ବାଳକଟି ସେତେବେଳେ ଗାଧୋଇ ଖାଇବାକୁ ଆସିଲା, ସେତେବେଳେ ମା ପଚାରିଲେ ।

“କିଛି ନାହିଁ ଦିଦି ।” କୁସୁମାୟୁଧ ଜବାବ ଦେଲା ।

“ଆରେ; ତୁମ ଆଖି ତ ଲାଲ ପଡ଼ିଗଲାଣି ।”

“ମୋତେ ଜଣା ନାହିଁ ।”

“ଆରେ ଦେହର ରୋମ ଟାଙ୍କୁର ଉଠିଲାଣି !

“ଟିକିଏ ଶୀତ ଜଣା ଯାଉଛି ।”

“ତା ହେଲେ ତୁମେ ଗାଧୋଇଲ କାହିଁକି ?

“ନ ଗାଧୋଇଲେ ଖାଅନ୍ତି କେମିତି ? ନ ଖାଇଲେ ସ୍କୁଲକୁ ବା ଯାନ୍ତି କିପରି ? କୁସୁମାୟୁଧ ଜୀବନ ଠେନର ଗୋଟିଏ ଉପେକ୍ଷ-ନିୟମର ପ୍ରମାଣ ଦେଖାଇଲା । କିନ୍ତୁ ଏ କଥା କହୁ କହୁ ବାଳକ ଜୋରରେ ଥରବାକୁ ଲାଲିଲା । ମା ଦେଖିଲା—କୁସୁମାୟୁଧର ଦାନ୍ତ କଡ଼ କଡ଼ ହେଲାଣି । ସେ ଝୁବ ଜୋରରେ ଡାକିଲା—“ଆଲୋ ଦେଖିଲୁ, ପିଲାକୁ ଜ୍ୱର ହୋଇ ନି ତ ?

ଗୁରୁବ୍ରାତା ପାଖକୁ ଆସି ବାଳକ ଦେହରେ ହାତ ଦେଇ କହିଲା—“ମାଲୋ ଭୟଙ୍କର ଜ୍ୱର ! ”

“ହଠାତ୍ ଏମିତି କିପରି ହେଲା ?”

“ମୁଁ ସେତେବେଳେ ଗାଧୁଆଉଥିଲି ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ଦେହ କିଛି ଖରାପ ଜଣାଯାଉଥିଲା ।”

“ତେବେ ତୁ କାହିଁକି ଗାଧୋଇ ଦେଲୁ ?”

“ମୁଁ ଭବିଳି ଏମିତି ଗମେ ହୋଇଥିବ ।”

“ଯା ଶେଜ ପାରି ପିଲାକୁ ଶୁଆଇ ଦେବୁ । ଭଲ ଭବରେ ଘୋଡ଼ାଇ ଦେବୁ । ମୁଁ ଯାଉଛି ଡାକ୍ତର ଡାକି ଆଣିବ ।”

“କିନ୍ତୁ ଦିଦି ! ମୁଁ ସ୍କୁଲକୁ ଯିବି କିପରି ? ଚାକରାଣୀ କୋଳକୁ ଟାଣିଆଣିଲା ବେଳେ କୁସୁମାୟୁଧ କହିଲା ।

ନିୟମିତତା ପ୍ରତି ବାଳକର ଲଗ୍ନ ଦେଖି ମାରି ହୃଦୟରେ କରୁଣ ଧାର ପ୍ରବାହିତ ହେଲା । ସେ କହିଲା—ସ୍କୁଲ ଯମପୁରକୁ ଯାଉ, ଏତେ ଜ୍ୱରରେ କିଏ ସ୍କୁଲକୁ ଯାଏ ? ଯାଅ ଶୋଇ ପଡ଼, ହଁ ବାପ, ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆସୁଛି ।”

ଚାକରାଣୀ ବାଳକଟିକୁ କାଶେଇ ନେଇ ଗଲା । ମା ବଡ଼ବଡ଼େଇଲା “ଚାକର ଚାକର ହଁ ରହି ଥାଏ । ଏମାନଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ରା କଅଣ, ଯଦି ଦେହ ଗରମ ଥିଲା ତେବେ ଗାଧୋଇଲା କାହିଁକି ? ମାତ୍ର ଚାକରଙ୍କର କଅଣ ଗଲା ?”

ଅଳ୍ପ କ୍ଷଣ ପରେ ଡାକ୍ତର ଶ୍ରୀଧର ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । କିଛି କ୍ଷଣ ପାଇଁ ଚାକରାଣୀଟିକୁ ତଡ଼ି ସାବତ ମା ବାଳକ ନିକଟରେ ବସିଲା । ବାଳକକୁ ଜ୍ୱର କେତେବେଳେ ହେଲା, କାହିଁକି ହେଲା, କିପରି ହେଲା—ଆଦି ସମସ୍ତ କଥା ଡାକ୍ତରକୁ କହିଲା । ବାଳକ ଶୋଇବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାଏ । ପଲକ ଉଠେଇ ଡାକ୍ତର ଆଖି ପରୀକ୍ଷା କଲେ । କାଶରେ ଅମୀମିଟର ଲଗାଇଲେ, ବାଳକଟିକୁ ପ୍ରଥମ ସିଧା ଶୁଆଇଲେ ପରେ ମୁଁହ ମାଡ଼ି ଶୁଆଇଲେ । ତା ଛୁତି, ପେଟ ଦେଖିଲେ ତଥା ମେରୁଦଣ୍ଡଟିକୁ ଆଙ୍ଗୁଳିରେ ଠକ୍‌ଠକ୍‌କରି ମାରିଲେ । ତାକୁ ଓଲଟେଇପଲଟେଇ ଭଲରୂପେ ଦେଖିବା ପରେ ଡାକ୍ତର ଔଷଧ ଲେଖିଦେଲେ ଓ ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିଲେ ଫେର ଡାକିବାକୁ କହି ଚାଲିଗଲେ ।

ବାଳକ ପୁଣି ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହେଲା ଛୁଟିପିଟି ହେଲା । ମା ଡାକ୍ତରଙ୍କୁ ଫେର ଡାକିଲେ । ବାଳକର ପିତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଅଧିକାରୀ ଡାକାଗଲା । ପଡ଼ପଡ଼ି ଦୁହେଁ ବାଳକ ନିକଟରେ ବସି ରହିଲେ । ମା’ ଗତିରେ ଖାଇଲା ନାହିଁ ।

ବାଳକ ମୁଣ୍ଡରେ ବରଫ ରଖିବା ପାଇଁ ଡାକ୍ତର ଆଦେଶ ଦେଇଗଲେ । ଡାକ୍ତରମାନେ ଆଦେଶ ଦେଲାବେଳେ ବୋଧହୁଏ ଶ୍ରବଣ ନାହିଁ ଯେ ସେ ଯେଉଁ ଆଦେଶ ଦିଅନ୍ତି ତାହା ନିୟମିତ ପାଳନ କରୁ ଯାଉଛି କି ନାହିଁ ଚାକରମାନେ ବରଫ ରଖି ରଖି ବିରକ୍ତ ହୋଇ-ଗଲେ ଓ ସେଇଠି ବସି ଡଳାଇବାରେ ଲାଗିଲେ । ମା ଚାକରଙ୍କୁ

ଶୋଇବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଇ ବରଫ ରଖିବା କାମ ନିଜେ ସମ୍ଭାଳିଲେ । ନିଜ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରାଣପଣେ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ତାକୁ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟଟି ବଡ଼ କାର୍ଯ୍ୟଭଳି ଜଣାଗଲା ନାହିଁ । ସେ ଗତି ବାରଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିନା ପଲକ ପକାଇ ବରଫ ଦେବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ରତ ରହିଲେ । ପରେ ପିତା ଆଗ୍ରହ କରି ତାଙ୍କୁ ଶୋଇବାକୁ ପଠାଇଲେ ଏବଂ ସ୍ୱପ୍ନଂ ପୁଣି ଶୁଣି ଶାରେ ମନ ଦେଲେ ।

ଜାଣେ ନା କାହିଁକି ମାତାକୁ ସେ ଦିନ ନିଦ ଲାଗୁ ନ ଥାଏ ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ବାଳକ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲା — “ଓ ମା”

ଅକସ୍ମାତ ସାବତ ମା ତେଇଁ ଉଠି ବସିଲା । ସେ ପଡ଼ିକା ହାତରୁ ବରଫ ଥଳଟି ନେଇ ପୁନଃ ବାଳକଟିର ମୁଣ୍ଡ ପାଖରେ ବସିଲା ।

ଗତିର ନିଦ୍ରାବ୍ୟତାରେ ବାଳକ ପୁଣି ଚିତ୍କାର କଲା — “ମା !”

“କଅଣ ପୁଅ ?” ଏଇ ଶବ୍ଦ ତା ମୁହଁରୁ ବାହାର ପଡ଼ିଲା କିନ୍ତୁ ସେ ତାକୁ ଡୋକି ନେଲା । ପୁଅ ସମ୍ବୋଧନରେ ଅଳ୍ପ ଲଜ୍ଜା ଲାଗିଲା । ସେ କେବଳ ଏତିକି ମାତ୍ର ପଚାରିଲା — “ଧନ କାହିଁକି, କଅଣ ଦରକାର ? ବାଳକ ଆଖି ଖୋଲିଲା ଓ ସାବତ ମା ଆଡ଼କୁ ରୁହଁଲା । “ତୁମେ ନୁହଁ,” କହି ବାଳକଟି ଆଖି ବନ୍ଦ କଲା ।

‘ଡାକିଥିଲି ଯେ ?’

“ମୁଁ ତ ମାକୁ ଡାକିଥିଲି ।” ଆଖି ନ ବାଳକ ଉତ୍ତର ଦେଲା ।

“ମୁଁ ତ ଡୋର ମା !”

ବାଳକଟି ଫେର ଆଖି ଖୋଲିଲା ଓ ମା ଆଡ଼କୁ ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରୁହଁ ରହିଲା ।

“ହଁ, ମୁଁ ତ ମୋ ନିଜ ମା’କୁ ଡାକିଥିଲି ।”

ସାବତ ମା’ର ହୃଦୟ ଥରିଗଲା, ତା ହୃଦୟ ବିଦାର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । “ବର୍ତ୍ତମାନ ଶୁଭା ସେ ମୋତେ ନିଜ ମା ରୂପେ ସ୍ୱୀକାର କରୁ ନାହିଁ ।” ସେ କହିଲା — “ମୁଁ ତ ତୁମର ନିଜ ମା ।”

“ନିଜ ମା ମୋତେ ‘ଭୁ’ କହୁଥିଲା ‘ଭୁମେ’ ହୁଏ ।”

“ମୁଁ ତୋତେ କେତେବେଳେ” ‘ଭୁମେ’ କହିଲି ? ମା ଅସତ୍ୟର ଆଶ୍ରୟ ନେଇ କହିଲା ।

“କିନ୍ତୁ ମୋ ନିଜ ମା ତ ମରିଯାଇଛି ?”

“ମୁଁ ପୁଣି ଫେରି ଆସିଛି, ଦେଖି ପାରିବୁ ?”

“କାହିଁକି ?”

“ପୁଅ ତୋର ପାଇଁ ।”

ସାବତ ମା ନିଜ ମା ହେଲା । ସେ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ବାଳକର ମୁହଁରେ ଚୁମ୍ବନ ଦେଲା । ତା ହୃଦୟରେ ମାତୃତ୍ବର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟୀ ଝରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ବାଳକଟିର ଛୋଟ ଖଟୁଲରେ ଶୋଇ ତାକୁପ୍ରତିରେ ଜାବୁଡ଼ି ଧରିଲା ।

ଏହି ପ୍ରେମ ଆବେଗର ଗଣ୍ଡାର ଅର୍ଥ ବୁଝିବାରେ ବାଳକଟିର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନଥିଲା । ସେ ତ ମାତ୍ର ଏତିକି ଭାବିଲା ଯେ କେବଳ ନିଜ ମା ଏପରି ଛୁଇଁରେ ଲଗାଇ ଶୋଇପାରେ । ନିଜ ମା’କୁ କୃତ୍ତେର ଶୋଇବା ମାତ୍ରେ କୁସୁମାୟୁଧ ଗଣ୍ଡାର ନିଦରେ ଶୋଇପଡ଼ିଲା । ତା ଶରୀରକୁ ଦାହ କରୁଥିବା ଅଗ୍ନି ଶାନ୍ତ ହୋଇଗଲା ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ତା ମୁଣ୍ଡରେ ବରଫ ରଖିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ଆଜି ବାଳକଟି ମା’ର ଅମୃତ-ପ୍ରସୂ କୋଳ ପାଇ ଯାଇଛି ।

* * *

ଖେମୀ

ସ୍ଵ: ରାମନାରାୟଣ ବିଶ୍ଵନାଥ ପାଠକ

“ଏ ହେ, ଏମିତି କେତେ ନିଆଁକାଠି ଜଳେଇ ଦେବୁ କି ? ଗୋଟି ପେଡ଼ି ଦୁଇଦିନ ତଳେଇବୁ ନାହିଁ ?” ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଧନିଆ ପାଞ୍ଚୋଟି ନିଆଁକାଠି ଜଳେଇଦେଲା, ତେଣୁ ଖେମୀକୁ ଏତକ କହିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।

“କିନ୍ତୁ ଟିକିଏ ଦେଖିଲୁ ତ ପବନ କିପରି ହଲରାଣ କରୁଛି । କାଠିକୁ ମୋଟେ ଜଳିବାକୁ ଦେଉଁ ନାହିଁ । ଧନିଆ ଫେରି ପେଡ଼ିଟି ଖୋଲିଲା ।

“ନିଅ, ମୁଁ କାନିରେ ଆଡ଼ କରୁଛି ।” ଖେମୀ ନିଜ କାନିଟିକୁ ମୁଣ୍ଡପରୁ ଟିକିଏ ଆଗକୁ ଟାଣିନେଲା ପୁଣି ଧନିଆ ପାଖକୁ ପବନ ବୋକିବା ପାଇଁ ତା ମୁହଁ ସାମନାରେ ଆଡ଼କରି ଠିଆ ହେଲା । ଧନିଆର ନିଆଁକାଠି ଜଳିଲା । ନିଶ୍ଵାସପ୍ରଶ୍ଵାସ ଦ୍ଵାରା ନିଆଁକାଠିର ଆଲୋକ କମିଲା — ବଢ଼ିଲା । ଧନିଆ ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀର ଯୌବନ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିକଶିତ କାନ୍ଥମାନ ତଥା ବଡ଼ ବଡ଼ ତେଜାୟାନ ନୟନସ୍ଥିତ ଗହମ ରଙ୍ଗ ମୁହଁକୁ ଏକା ଲମ୍ବରେ ଅନାଇ ରହିଥାଏ । ବିଡ଼ିର ମଜା ଭୁଲି ନବୋଡ଼ାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ରସପାନରେ ନିମଗ୍ନିତ ହେଲା । ଯେମିତି ବିଡ଼ି ଜଳିଗଲା ଖେମୀ ତା ଜାଗାକୁ ଯିବାକୁ ବାହାରିଲା ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳେ ଧନିଆ କହିଲା —

“ଦେଖ, ମୋ ରାଣ ଯଦି ତୁ ଏଇଠୁ ଗଲୁ ।”

“ପାଗଳଙ୍କ ପରି କଥା କହନ୍ତି,” କହି ଖେମୀ ଯଥା ସ୍ଥାନକୁ ଫେରି ଆସିଲା ।

“ତୋ ଶଶ ଖେମୀ, ତୁ ମୋତେ ବଡ଼ ଭଲ ଲଗୁଛି ।”

“ଦେଖ ଫେର ସେଇ କଥା । ଏଠି କେତେ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି ସେଆଡ଼କୁ ନଜର ଅଛି କି ନାହିଁ ?”

“ଏମାନେ ଆପଣା ଖାଇବାରେ ମସ୍ତ ଅଛନ୍ତି । ଆମକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ କାହା ପାଖରେ ବେଳ ଅଛି ଯେ ? କେଉଁ ନବ ବିବାହିତ ଦମ୍ପତି ଏପରି କଥା କହନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ ?

ଅଜ ଧନିଆର ସାହୁକାର ଘରେ ଜାତି ଭଲ ଶେଜ ଥିଲା । ଦୁହେଁ ବଢ଼ିଆ ଶେଜ ଆଶାରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଖୁସି ହୋଇ ପାଇଖାନା ସିଡ଼ିରେ ବସି ଏକାନ୍ତ ଗୋଷ୍ଠୀ କରୁଥିଲେ । କାଳେ ଅଇଁଠା ସାଉଁଟି ନେବା ଲୋକ ଭିତରକୁ ପଶି ଆସିବ ତେଣୁ ସେଠି ସେମାନଙ୍କୁ ସେଇଠି ବସାଇ ରଖିଥିଲେ । କିଛିଦିନ ତଳେ ନିଜ ବିବାହରେ ଦୁହେଁ ଯେଉଁ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିଥିଲେ ଅଜ ସେହି ଲୁଗା ପିନ୍ଧିଥାନ୍ତି । ଧନିଆ ମୁଣ୍ଡରେ ପିଗଡ଼ି, ଗଳାରେ ରେଶମୀ ଲୁଗାର ଜାକିଟ୍ ତଥା ଗୋଡ଼ରେ ମୌଜା ପିନ୍ଧିଥିଲା ।

ସୁହାଗିନୀ ସେଠାମାର ମୃତ ଶରୀର ଉପରୁ ସୁଖାନରେ ଯେଉଁ ରେଶମୀ ଶାଢ଼ୀଟି କଢ଼ା ଯାଇଥିଲା, ସେହି ଶାଢ଼ିକୁ ଖେମୀ ପିନ୍ଧିଥାଏ ।

ଧନିଆ ବିଡ଼ିରୁ କସେ ଟାଣିଲା ପରେ କହିଲା ‘ଖେମୀ ତୋ ମା ପଛେ ଯାହା ମାଗନ୍ତା ମୁଁ ସେତକ ଦେଇ ତୋତେ ନିଶ୍ଚୟ ଆଶନ୍ତି ।”

“କିନ୍ତୁ ମା କେତେ ତୋଠାରୁ ପାହୁଲଟାଏ ନେଇଛି ? ଓଲଟା ମୁଁ ସାଥରେ କିଛି ଧରି ଆସିଲି । ମୋ ମା ତ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘର ପରି ବିବାହ କରାଇଲା ।”

“ତୋ ମା ଭାରି ଭଲ ମାଇପିଟିଏ । କେଜାଣି କେଉଁଠୁ ତୁ ଏଡ଼େ ଦୁଷ୍ଟ ହୋଇ ବାହାରିଲୁ ।”

“କଅଣ ? ବଡ଼ ଭଲ କଥା ତ ମୁଁ ତୋର କଅଣ ଅନିଷ୍ଟ କଲି ?”

ଦେଖ ବିବାହ ବେଳେ ତୁ କେତେ ରଙ୍ଗ ଦିଅ
ବେଶାଭିଳାଷ, କେତେ ନା, ନାହିଁ କରିଲୁ— ‘ମଦନ ପିଇଲେ, ଗାଳି
ନ ଦେଲେ, ମୋ ଦେହରେ ହାତ ନ ଦେଲେ ବିବାହ କରିବି ନହିଁଲେ
ନାହିଁ’ । ଯଦି ସେ ଏପରି କରେ ତେବେ ତାକୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବ —
ଭଲ ଏମିତି କେତେ ହେଲଣି ।

“ହେବ ନାହିଁ, କାହିଁକି ? ତୁ ମଦ ଖାଇ ଘରକୁ ଆସିବୁ, ମସ୍ତ
ପିଟା କରିବୁ, ଏଆଡ଼ୁ ସେଆଡ଼ୁ ଗୁଡ଼ାଏ କଥା କହିବୁ, ଗାଳି ଦେବୁ—
ଏସବୁ ମୁଁ ସମ୍ମତ ପାରିବି ନାହିଁ । ଦେଖ ମାଡ଼ ଖାଇବାବାଲ ଆଉ କିଏ
ହୋଇଥିବ ।”

ଧନିଆ ଖେମାର ଖୋଳ କଥା ତଥା ନିର୍ଦ୍ଦୟତା ଦେଖି ଟିକିଏ
ଦହଗଲା—“ଭଲ କଥା ! ଭଲ ମୁଁ କାହିଁକି ମଦ ଖାଇବାକୁ ଯିବି ଯେ
ତୁ ବଢ଼ି ବଢ଼ି କଥା କହୁଛୁ । ମୋର ଯାହାହେଉ ପଛେ ହେଉ, ତୋ
ସହିତ ବିବାହ କରିବାର ଥିଲା । ତୁ ଯେତେବେଳେ ଛୋଟ ଥିଲୁ ଆଉ
ଗାତ * ବାନ୍ଧି ମା ସହିତ ଝାଡ଼ୁ ମାରିବାକୁ ଆସୁଥିଲୁ, ସେହିବେଳେ ମୁଁ
ତୋତେ ଭଲ ପାଉଥିଲି । ଖେମୀ ତୁ ଏପରି ଗାତ ବାନ୍ଧିବା କେଉଁଠୁ
ଶିଖିଲୁ ?” ଧନିଆ ଖେମାର ଛାତରେ ପଡ଼ିଥିବା ଲୁଗା ଗଣ୍ଠିକୁ ଛୁଇଁଲା ।

ପଡ଼ିଥାଏ ! ସବୁ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ କାମ କରିବା ସମୟରେ ଏହିପରି
କରିଥାନ୍ତି । ପ୍ରକୃତରେ ଖେମୀର ମା କାଟିଆବାଡ଼ି ପଡ଼ିଥାଏ ଗାତ
ନିବାସୀ ଥିଲା । ଅବାଳବେଳେ ଖେମୀକୁ ଧରି ଏଆଡ଼େ ଆସିଲା ।

“ଧନିଆ କହିଲୁ ତୁମ୍ଭେମାନେ କାହିଁକି ମଦ ଖାଅ ? ମଦରେ
ଏପରି କଣ କଥା ଅଛି ଯେ ? ତୁ ତ କହୁଛୁ ମଦ ପିତା ଲାଗେ ।

“ଖେମୀ ! କେବେ କିପରି ମନ ଖରାପ ହେଲେ, ପିଇବା
ଦରକାର ପଡ଼େ । ବହୁତ ଜ୍ଞାନ ହୋଇଥିବ ଓ ମନ ମଧ୍ୟ ଖରାପ ଲାଗୁଥିବ,
ସେହି ସମୟରେ ପିଇଲେ ସବୁ ଠିକ୍ ହୋଇଯାଏ ।”

* ମୂଳାଞ୍ଜନ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ପଣତ କାନିଟିକୁ ଏପରି ବାନ୍ଧନ୍ତି ଯେ ତାର
ଗଣ୍ଠି ଛାତର ଦୁଇ ପ୍ରନମଣ୍ଡଳ ମଧ୍ୟରେ ରହିଥାଏ । ଏହି ଗଣ୍ଠିକୁ ଗାତ
କହନ୍ତି ।

କଛୁପଣ ପାଇଁ ଖେମୀ ରୁପ୍ ରହୁଲା । ପୁଣି ଥରେ ନିଜର ସୌଭାଗ୍ୟ ଓ ପ୍ରଭାବ ବିଷୟରେ ଶୁଣିବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛା ହେଲା । ସେ ପଚାରିଲା “ଧନଆ ! ଯଦି ମୋର ବିବାହ ଆଉ କେଉଁଠି ହୁଅନ୍ତା ?”

“ମୁଁ ଜାଣେନା ଏମିତି କିଏ ଅଛି ଯାର ମା’କ ସେରେ ପାଏ ପୁଣି * ଖାଇଥିବ ଓ ସେ ତୋ ସହ ବିବାହ କରନ୍ତା । ଯେଉଁଠି ଗଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ତୋତେ ଟେକି ଆଣନ୍ତି ।”

ଖେମୀ କହିଲା—“ହଁ, ସେତକ ଆଉ, ସେତକ ଆଉ ଏମିତି ଗଦା କରନା । ଏହି ସଂସାରରେ ଜଣକୁ ବଳି ଜଣେ ହୋଇଥାନ୍ତି ।”

ଏତିକିବେଳେ ଘୋଡ଼ିରେ ପାଟି ଚୁଣ୍ଡି ଶୁଣାଗଲା । ଗୋଟିଏ କୁକୁର ଭିତରେ ପଶି ପତର ଅଇଁଠା କରିଦେଲା । ତାକୁ ମାରି ପିଟି ବାହାରକୁ ତଡ଼ି ହୋଇଗଲା । ସେଠିକି ହୋଧ ହେଲା । ସେ ଭଣ୍ଡାଘାକୁ ଡାକି ବହୁତ ଗାଲିଦେଲେ । ଭଣ୍ଡାଘା ମେହନ୍ତରକୁ ଦୋଷୀ ସା ବ୍ୟସ୍ତ କଲା । ସେଠି ସମସ୍ତ ଘର ମେହନ୍ତର ଉପରେ ଦେଖାଇଲେ—“ନିଜେ କଡ଼ି ଲାଟ ସାହେବ ହେଇ ବସିଛି, ହାତରେ ପୁଣି ବିଡ଼ି । ଆଉ କୁକୁର ଆଡ଼େଇ ଶାବୁରୁ ? ଉଠ ଏଠୁ, ହାସଲଜାଦା”... ! କେବଳ ମାରିବା ଅଭିପ୍ରାୟଟି ବାକି ରହିଗଲା ।

ଧନଆ ତଥା ଖେମୀକୁ ବଡ଼ ଖରାପ ଲାଗିଲା । ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରେମ ଆଲାପରେ ବାଧା ପଡ଼ିଥିଲା । ସେମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ଉତ୍ସାହ ଉଭେଇ ଗଲା । ଦୁହେଁ କିଛି ନ କହି ଉଠି ରୁଲିଗଲେ । ସେମାନେ ଯିବେ କେଉଁଠି ଆଗନ୍ତୁ ନିଶ୍ଚିତ ନଥିଲା । ଶିତାଘୋଡ଼ର ଜନଗହଳ ସେମାନଙ୍କୁ ଅନାୟାସରେ ଆନନ୍ଦ ପ୍ରଦାନ କରିବ, ଏହିପରି ଘର ଖେମୀ ଶିତାଘୋଡ଼ରେ ରୁଲିଲା । ଧନଆ ଅତି ଦୁଃଖିତ ଥାଏ, ତେଣୁ ଖେମୀ ତାକୁ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କଲା । ଧନଆ ସେଠିକି କିଛି କହିପାରିଲା ନାହିଁ, ପରନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ କହିଲା ‘କୁକୁର ଆଡ଼େଇବା କାମ ଭଣ୍ଡାଘାର, ଫେର ସେଠି ମୋ ଉପରେ ଗଞ୍ଜିଲା କାହିଁକି ?’ ଖେମୀ ପୁଣି ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଲା । ତେବେଯାଇ ଧନଆ ତାର ପ୍ରକୃତ ଦୁଃଖର କାହାଣୀ କହିଲା—“ଆଉ କିଛି ନାହିଁ ଯେ,

* ୧ । ଗୁଜରାଟରେ ପ୍ରସୂତ ଅବସ୍ଥାରେ ଶୁଣି ଖୁଆଇବା ଶାକ ରହିଛି ।
(ଏଠି ପରାକ୍ରମ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ବ୍ୟବହୃତ)

ତୋ ଆଖରେ ସେଠ ମୋତେ ଏତେ କଥା କହି ଗଲା, ଏଇଟାହିଁ ମୁଁ ସହି ପାରୁ ନାହିଁ ।”

ଖେମୀ ଗଣ୍ଡର ଭାବନାରେ ନିମଗ୍ନ ହେଲା । ସେ ଧନିଆକୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କଥାରେ ଭୁଲାଇଲା । ଧନିଆର ଏଡ଼େବଡ଼ ଅପମାନ ହେଲା, ସେ କଥା ତା ହୃଦୟକୁ ଘାଣ୍ଟି ଚକଟି ପକାଇଲା । ଧନିଆ ଶିଳ ହୋଇ ଧୀରେ ଧୀରେ ଚାଲୁଥାଏ । ତା ହୃଦୟ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ବିଫର୍ଣ୍ଣ ହେଲା । ଆଖକୁ କିଛି ଦୂର ଗଲାପରେ ଚାନ୍ଦିପତ୍ରର ମଦଦୋକାନ ଗୁପ୍ତା ପଡ଼ିଲା । ଖେମୀର ମନେପଡ଼ିଲା ମଦ ପିଇଲେ ଧନିଆର ସମସ୍ତ ଉଦାସୀନତା, ସନ୍ତାପ ଦୂର ହୋଇଯାଏ । ସ୍ତ୍ରୀ ସୁଲଭ କୋମଳତା ଯୋଗୁଁ କାନର ଗଣ୍ଡି ଫିଟାଇ ଅଧିକାଂଶ ବାହାର କଲା ଓ ଧନିଆ ହାତରେ ଦେଇ କହିଲା “ଆଉ କେତେବେଳେଯାଏ ମୋନ ହୋଇ ରହିବୁ । ଯା, ସେଠୁ ମଦ ଖାଇ ଆ । ଜଳଦି ପେରିବୁ । ମୁଁ ଏଠି ଠିଆହୋଇ ରହିଲି ।” ଧନିଆ ମହାନନ୍ଦରେ ଚତ୍ସଣାତ ଚାଲିଗଲା ।

ଖେମୀ ତା ବାଟ ଚାହିଁଥାଏ ଓ ମନେ ମନେ ବିଚାର ଭ୍ରମରେ ପଡ଼ି ଶୁଣୁଥାଏ, ନିଜେ ମଦ ନ ଖାଇବାକୁ ପଣ କରାଇଲା, ପୁଣି ମଦ ଖାଇବା ପାଇଁ ନିଜେ ପଇସା କାଢ଼ି ଦେଲା । ଏହି ସମୟରେ ଧନିଆ ଖୁସି ଖୁସି ଫେରି ଆସିଲା, କହିଲା “ଖେମୀ ଦେଖିଲୁ, ଏଥର ମୁଁ ଠିକ୍ ହୋଇଗଲି । ମୁଁ କହୁ ନଥିଲି, ମଦ ଖାଇଲେ ମୋ ମନ ଠିକ୍ ହୋଇଯାଏ ।” ଖେମୀ କହିଲା— “ଏଥର କଥା ଛାଡ଼ । କିନ୍ତୁ ଖବରଦାର; ପୁଣି ଯଦି କେତେ ଖାଉ, ଭରୁ ବାହାର କରିଦେବ ।”

“ନାଁ ନାଁ ଖେମୀ ! ଆଉ କେତେ ଖାଇବି ନାହିଁ । ତୁ ମୋତେ ଭାରି ଭଲ ଲାଗୁଛି । ଏଥର ସେଠର ଶ୍ରେଣି ଚାଲିରେ ଯାଉ । ମୁଁ ମଦ ପିଏ କିନ୍ତୁ ତାର ନିଶା ମୋ ଉପରେ ଚଢ଼େନାହିଁ । ଦେଖ, ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ମୋ କଥା କହିବା ଢଙ୍ଗରେ କିଛି ଅନ୍ତର ଜଣାଯାଉଛି ? ତୁ ତ ମିଛଟାରେ ଡରୁଛୁ । ଯେତେ ଇଚ୍ଛା ସେତେ ମଦ ପିଇଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ତୋତେ ମାରିବି ନାହିଁ । ତୁ ମୋର କେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରିୟ.....” ଆଦି ପାଟି କରି କରି ଧନିଆ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଖେମୀ ଚୁପ୍‌ଚାପ ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ ଏହି କଥା ବିଚାର କରୁ କରୁ ତାକୁ ଘରେ ନେଇ ପହଞ୍ଚିଲା ।

ଯେଉଁ ଗାତ (ଗଣ୍ଠ) କୁ ଦେଖି ଧନିଆ ଅହମଦାବାଦରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା ସେଇ ଗାତ ବାନ୍ଧ ଖେମୀ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ହାତରେ ଝାଡ଼ୁ ଧରି ଝାଡ଼ୁଥାଏ, କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଅହମଦାବାଦରେ ନ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ତା ନିକଟରେ ଧନିଆ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ସେ ତାକୁ ଛ ମାସ ହେଲା ଛୁଡ଼ି ସାରିଥିଲା । ଉକ୍ତ ଘଟଣାର କିଛି ଦିନ ପର କଥା, ମଦ ପିଇବି ନାହିଁ ବୋଲି ପଣ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ଖେମୀ ସବୁ କିଛି ସହ ନେବ ଏହି ବିଶ୍ୱାସରେ, ପୁଣି ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଆଗରେ ପଣ ରକ୍ଷା କରିବା ନିଜ ଦୁର୍ବଳତାକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଭାବ, ତାର ମଦ ନିଶା ଚଢ଼େ ନାହିଁ, ଏହି ଗବରେ ତଥା କୁସଙ୍ଗତରେ ପଡ଼ି ସେ ମଦ ପିଆ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲା । ଖେମୀ ଅନେକ ଥର ତାକୁ ଧମକେଇଲା, ଭରସାର କଲା, ଛୁଡ଼ି ପଳାଇ ଯିବାର ଉତ୍ସ ଦେଖାଇଲା, କିନ୍ତୁ ଧନିଆ ସେ ସବୁ ମିଛ ମଣି କୌଣସି ଧ୍ୟାନ ଦେଲା ନାହିଁ । ଶେଷରେ ଦିନେ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ମଦ ପିଇ ଆସିଲା, ଛୁଡ଼ି ଯିବ କୁଆଡ଼େ ? ଗବରେ ପଡ଼ି ଖେମୀକୁ ପ୍ରହାର କଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ଦିନ ଖେମୀ ଚାଲିଗଲା । ତା ମା ମରି ଯାଇଥିଲା, ତେଣୁ ସେ ନିଜସ୍ୱାଦ ଗଲା ତଥା ମୁ୍ୟନିର୍ଯ୍ୟପାଲଟି ମେହନ୍ତରକ ଜମାଦାର ସହ ସାକ୍ଷାତ କଲା । ତା ନା ପୁରୁଷୋତ୍ତମ, ଖେମୀ ନିଜ ଦରମାରୁ ପାଞ୍ଚଟି ଟଙ୍କା ତାକୁ ଦେବା ପାଇଁ ରାଜି ହେଲା ଓ ଚାକର ମିଳିଗଲା । ସାଧାରଣତଃ ନିଜସ୍ୱାଦରେ ସେ ମନ ମୋତି ରୂପେ ପରିଚିତ ଥିଲା । ସବୁ ମେହନ୍ତର ତା ସହିତ ଥିଲା— ଟାପର କରୁଥାନ୍ତି କିନ୍ତୁ ଧନିଆର ସ୍ତ୍ରୀ ତାକୁ ବସବର ହଇରାଣ କରୁଥାଏ । ଅହମଦାବାଦରୁ ଯେ କୌଣସି ମେହନ୍ତର ଆସିଲେ, ତା'ଠାରୁ ଧନିଆ ବିଷୟରେ ସମାରୁର ଜାଣିବା ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆତୁର ହୋଇ ପଡ଼େ । ସେ ଜଣିଥିଲା ଯଦି ସେ ପୁଣି ଧନିଆ ପାଖକୁ ଫେରିଯାଏ ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେମର ସହ ରଖିନେବ । କିନ୍ତୁ ନ ଡାକୁଣୁ ଧନିଆ ପାଖକୁ ଯିବା ନିଜ ଗୌରବ ବିରୁଦ୍ଧ ମନେ କରୁଥାଏ । ଧନିଆ ମୋତେ ପୁଣି ଡାକୁ, ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେ ଅନେକ-ଗୁଡ଼ିଏ ମାନସିକ ରଖିଲା କିନ୍ତୁ ଧନିଆର ଡାକରା ଆସିଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ନିରାଶ ହୋଇଗଲା ଓ ନିରାଶାରେ ହୃଦୟକୁ ଉଦ୍ୟକ୍ତ କରି ସମସ୍ତ ରାଗ ହସଖୋର ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ପରେ ଦେଖାଇଥିଲା । ସେ ତାକୁ ଚିଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ଗୀତଟିଏ ମଧ୍ୟ ରଚନା କରିଥାଏ ।

ଖେମୀ ଶରକୁ ଥାଏ । ନିକଟରେ ଥାଉ ଦେବାବାଲି ମଙ୍ଗୀ କହିଲା “ଏ ଖେମୀ, ସେ ଗୀତଟି ଗାଇଲୁ ।” ଖେମୀ ଧନିଆ ଚନ୍ଦ୍ରାରେ ମଗ୍ନ ଥିଲା । ସେ ସ୍ବାଭାବିକ ଭାବରେ କହିଲା “ତୁ ଗା’ ନା ।”

ମଙ୍ଗୀ ଖେମୀ ପରି ଗାର ଜାଣି ନ ଥାଏ । ସେ କହିଲା—“ଗୀତର ଚତୁର୍ଥ ପଦରେ ମେଲ ଠିକ୍ ବସୁ ନାହିଁ ।”

“ପଦ ବସୁନି କାହିଁକି ? ତୋତେ ବୋଲି ଆସୁ ନ ଥିବ ।”

“ତା ହେଲେ ତୁ ନିଜେ ବୋଲି ଦେଖିଲୁ ।”

ଖେମୀ ବୋଲିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା ।

ଓଁ ସେ ଆବ୍ୟସନେ କେଶଲ ତାସେ ଓଁ ଶେଲେ କୁଟୁ

ଓଁ ସେ ଆବ୍ୟସନେ କେଶଲ, ତନେ ପାଝଏ ପିଟୁ

ଓଁ ସେ ଆବ୍ୟସନେ କେଶଲ, ତନେ ଧୋକଣେ ଡିବୁ,

ଓଁ ସେ ଆବ୍ୟସନେ କେଶଲ, ତାରେ ପୁଁ ଛଡ଼ୁ ଲିବୁ ।

(ଓଁ ଆରେ ଅନୁବାଦ)

ଆରେ ଏ କେଶଲ ! ଏଇଠି ଆ, ତୋର ମରସିଆ ଗାଇବ ।

ଆରେ ଏ କେଶଲ ! ଏଇଠି ଆ, ତୋତେ ଲଜ ମାରିବ ।

ଆରେ ଏ କେଶଲ ! ଏଇଠି ଆ, ତୋତେ ମୁଣ୍ଡରେ ପିଟିବ ।

ଆରେ ଏ କେଶଲ ! ଏଇଠି ଆ, ତୋ ନିଶରେ ଲେମ୍ବୁ ।

ଦେଖିଲୁ ଏଇଠି ପଦ ବସିଲାନି କିପରି ?

“ମରନ୍ତୁ ଏଇଟା ଯଦିପାଦ ଅନୁସାରେ ଠିକ୍ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ତୋ ନିଶରେ ଲେମ୍ବୁ” ଭଲ ଏଇଟା କିପରି ହେବ ?

“ନିଶ ଥିଲେ, ନିଶ ଉପରେ ଲେମ୍ବୁ ରଖୁ ଭଲ ଦେଖିବ ? ଏକ ନିଶରେ ଲେମ୍ବୁ ରଖୁଛି, ଅର୍ଥାତ୍ ଜଣେ ମାଲିଆ ।”

ମଙ୍ଗୀ ଶିଲିଶିଲେଇ ହସିଲା । ପୁରୁଷୋତ୍ତମର ଗୋରା ଲମ୍ବା ଚେହେରାରେ ଥିବା ଖୁବ ଛୋଟ ଛୋଟ ବିରଳ ନିଶ ନ ଥିଲା ପରି ଜଣା ଯାଏ ।

ଦୁହେଁ ଅତି ଉତ୍ସାହର ସହ ଗୀତ ବୋଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏକକିବେଳେ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ମୁଣ୍ଡରେ ଲେମ୍ବୁ ଟୋପୀ ପିନ୍ଧିଥିଲା । କମିଜ ଉପରେ କଳା ଦ୍ବାପ୍ କୋଟ ପିନ୍ଧିଥାଏ । ହାତରେ ପତଳା ବେତଟିଏ ଥାଏ । ସେ ଯୁବାକୁ ବେତରେ ମାରି ମାରି ଆସୁଥିଲା

ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଗୀତ ବୋଲୁ ଶୁଣିଲା । ସେ ଗୀତରେ ତାର ନିଜ ନାମ ନ ଥିଲା କି ସିଧା ସଳଖ ତା ଦିଷ୍ଟପୁତ୍ର ଚର୍ଚ୍ଚା ମଧ୍ୟ ନ ଥିଲା । ତେବେ ସୁଦ୍ଧା କାବ୍ୟ-ବିବରଣର କୌଣସି ଗୁଡ଼ ଅର୍ଥରୁ ସେ ଜାଣିପାରୁନା ଯେ ଗୀତଟି ନିଶ୍ଚୟ ତାକୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରି ବୋଲିଯାଉଛି । ମନ ହିଁ ମନର ସାକ୍ଷୀ—ଏଇ ଉକ୍ତିଟି ଜୀବନର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ର ଅପେକ୍ଷା ଚିତ୍ତାବଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସତ୍ୟ ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏ । ସେ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ଚିତ୍ତାର କଲ—
“ଏ ହସ୍ତମଖୋରମାନେ କାମ କର, କାମ । ଭୁଞ୍ଜାଟାରେ ଗଳା ପଟେଇ ହେଉଛ କାହିଁକି ?”

ମଙ୍ଗୀ ଲଜ୍ଜିତ ହେଲା, କିନ୍ତୁ ଖେମୀ ଉତ୍ତର ଦେଲା—“ହଁ, ହଁ ଗୀତ ବୋଲୁଛୁ, କିନ୍ତୁ ଦେଖୁଛ ପରା, ହାତ ତ କାମ କରୁଛି ।”

“ବଦ୍‌ସାତ୍ ଜବାବ ଦେଉଛି ! ଅଧିକାଞ୍ଚର ଅପମାନ କରୁଛି ।”

“କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତୁମ ନାଁରେ ଗାଉନାହିଁ ତ ?”

“ତୁ ଗାଁ ସାରା ଗୀତ ବୋଲି ଦୁଲୁଛୁ, ମୋର ଅପମାନ କରୁଛୁ, ମୁଁ କଅଣ ଜାଣିପାରୁ ନାହିଁ ନା କଅଣ ?”

ମଙ୍ଗୀ ଆଡ଼କୁ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ବୁଝି ଖେମୀ କହିଲା—
“ଦେଖିଲୁ ନେ, କେଉଁ ହେଲେ ମୁଁ ପିଶାବର ନାଁରେ ଗୀତ ବୋଲୁଛି ? ଅହମଦାବାଦରେ ଜଣେ କେଶଲ ଥିଲା ଯେ ମେହନ୍ତରମାନଙ୍କର ପରସା ଖାଇଯାଏ । ମୁଁ ତା ନାଁରେ ଗୀତ ବୋଲୁଛି ।”

“ହାସ୍ତମଖୋର ! ମୋତେ ବୁଝାଇବାକୁ ଆସିବୁ । ଅଧିକାଞ୍ଚର ଅପମାନ କରୁଛୁ ? କଅଣ ତୋତେ ଦିଶୁନାହିଁ, ଆମେ କପରି ଆମ ଅଧିକାଞ୍ଚକ ସମ୍ମାନ କରୁଛୁ । ମୁହଁମୁହିଁ ଜବାବ ଦେଉଛୁ ?”

“କିନ୍ତୁ ଭାଇ ସାହେବ……

“ଚପ୍ପ, ପାଟି ବନ୍ଦକର । ବକ୍‌ଝକ୍ ବନ୍ଦକର । ଆମର ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ରହୁଛି । ଏଠି ଟିପ୍ପିଚିଲ୍ଲ ଦେ, ଯେପରିକି ମୁଁ ଦରମା ବେଇ ଦିଏ ।” ସେ ପାଖରେ ଥିବା ଚବୁତରରେ କାଗଜଟି ରଖି ଦେଲା । ପ୍ରଥମେ ମଙ୍ଗୀ ଟିପ୍ପି ଚିଲ୍ଲ ଲଗାଇଲା, ପରେ ସେ ଖେମୀକୁ ଟିପ୍ପି ଚିଲ୍ଲ ଦେବା ପାଇଁ କହିଲା ।

“ପ୍ରଥମେ ମୋତେ ଦରମା ଦିଅ, ତାପରେ ଟିପ ଚିହ୍ନ ଦେବ ।”

“କାଃ କାଃ ଲେ, ତୁ ସାହୁକାର ହେଲୁ ଆଉ ସରକାର ଶ୍ରେୟ ହୋଇଗଲା ? କାମ ସରକାରୀ ନିୟମାନୁସାରେ ହେବ । ପ୍ରଥମେ ଟିପ ଚିହ୍ନ ଦେ ପରେ ଦରମା ନେବୁ ।”

“ନେ ନେ ଟିପ ଚିହ୍ନ” — କହି ପରସୋତ୍ତମକୁ ବୁଢ଼ା ଆଜ୍ଞା ଦେଖାଇ ପରେ ଟିପ ଚିହ୍ନ ଦେଲା । ପରସୋତ୍ତମ ଏସବୁ ଦେଖିଲା କିନ୍ତୁ କିଛି କହିଲା ନାହିଁ । କାରଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିରକ୍ତ ହେବା ସମୟ ନୁହେଁ । ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଦରମାରୁ ଅଧୁଳି ଅଧୁଳି କାଟି ବାକି ସାଢ଼େ ନଅ ଟଙ୍କା ତଳେ ଥୋଇ ଦେଲା । ମଙ୍ଗୀ ନିଜର ଟଙ୍କା ଗୋଟାଇ ନେଲା । ଖେମ୍ପୀ କହିଲା—
“ମୋତେ ପରା ଦରମା ଦେଲେ ନେବି ନ ହେଲେ ନାହିଁ ।”

“ନ ନେଲେ ନାହିଁ, ପଇସା ଭୁଲିରେ ପଡ଼ିଥାଉ, ମୁଁ ଯାଉଛି ।”
ସେ ଯିବାପାଇଁ ବାହାରିଛି କି ନାହିଁ ଖେମ୍ପୀ ଲମ୍ବା ଝାଡ଼ୁଟି କାନ୍ଥରୁ ଆଉଁଜେଇ ଦେଇ ବାଟ ଅଟକେଇ ଠିଆ ହେଲା—“ଏମିତି କୁଆଡ଼େ ଯାଇ ପାରିବ ?”

ଏତିକିବେଳେ ଅନ୍ୟ ସାହୁର ମେହନ୍ତରମାନେ ପହଞ୍ଚି ଗଲେ । ପରସୋତ୍ତମ ଦେଖିଲା ବର୍ତ୍ତମାନ ତା ଚାଲି ଚଳିବ ନାହିଁ, ଅନ୍ୟ ମେହନ୍ତରଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦଗାବାଜ୍ ବୋଲି ସାବ୍ୟସ୍ତ ହେବ । ତେଣୁ କଥାକୁ ନ ବଢ଼େଇ କହିଲା, “ନେ ନେ ପଇସା, ଅଧୁଳି ଫେର ।”

“ଆଉ ଟଙ୍କା ଦେ, ତେବେ ମୁଁ ଫେରାଇବି ।” ପରସୋତ୍ତମ ଟଙ୍କା ଫୋପାଡ଼ି ଦେଲା । ଖେମ୍ପୀ ନିଜ ଝାଡ଼ୁଟି ଗୁଞ୍ଜେଇ ଟଙ୍କା ଉଠାଇଲା । ପରସୋତ୍ତମ ପୁଣି ତଳେ ପଡ଼ିଥିବା ଅଧୁଳିଟି ମାଗିଲା । “ଟିକିଏ ରହ, ଟଙ୍କାଟି ବଜେଇ ଦେଖି ନିଏ ।” ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଅନେଇ ଟଙ୍କା ବଜାଉ ଥାଏ ।

ପରସୋତ୍ତମ ପୁଣି ଅଧୁଳି ମାଗିଲା ।

“ମୋତେ ମିଳୁ ନାହିଁ” — କହି ଖେମ୍ପୀ ଚାଲିଗଲା । ଶେଷରେ ପରସୋତ୍ତମକୁ ନଇଁ ଧଳିରୁ ଅଧୁଳିଟି ଉଠାଇବାକୁ ହେଲା ।

ଆଜି ସମସ୍ତ ମେହନ୍ତର ଅଶ୍ରୁଯ୍ୟୁଗ ସହ ଖେମୀର ବ୍ୟବହାରରେ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କଲେ । ଖେମୀ ଗୀତ ବୋଲିଲା, ତା ସହ ସବୁ ମେହନ୍ତର ମଧ୍ୟ ବୋଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଓରେ ଆବ୍ୟନେ କେଶଲ, ତାରେ ଓଶଲେ କୁଟୁଁ
ଓରେ ଆବ୍ୟନେ କେଶଲ, ତନେ ପାଟୁଏ ପିଟୁଁ ।
ଓରେ ଆବ୍ୟନେ କେଶଲ, ତନେ ଧୋକଣେ ଡାବୁଁ
ଓରେ ଆବାନ୍ୟେ କେଶଲା, ତାରେ ମୁଁଛଡ଼େ ଲାବୁଁ ।

ଆରେ କେଶଲା, ଏଇଠି ଆ, ତୋର ମରସିଆ ଗାଇବ ।
ଆରେ କେଶଲା, ଏଇଠି ଆ, ତୋତେ ଲାଜ ମାର୍ବିବ
ଆରେ କେଶଲା, ଏଇଠି ଆ, ତୋତେ ମୂଷଳରେ ପିଟିବ ।
ଆରେ କେଶଲା, ଏଇଠି ଆ, ତୋ ନିଶରେ ଲେମ୍ବୁ ।

ବାହାର ତଥା ଷ୍ଟେସନରୁ ଆସୁଥିବା ଯାତ୍ରୀମାନେ ଏହି ଭରିଯିବା ଗୀତ ଶୁଣିବା ପାଇଁ ଦେଇ ଠିଆ ହୋଇଗଲେ । ଏତିକରେ ଡାକ ଶୁଣାଗଲା—

“ ହଇଲୋ ଖେମୀ, ଏଣିକି ଆସିଲୁ ।” ଯେଉଁ ଗଳିରୁ ଡାକ ଶୁଣାଗଲା ଖେମୀ ସେହି ଗଳି ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଲା ଓ ଚକିତ ହୋଇ ଠିଆ ରହିଲା । ପରେ ସେଇ ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଗଲା ।

(୩)

ତାର ଶାଶୁ ତାକୁ ଡାକିବାକୁ ଆସିଥିଲା । ପ୍ରଥମ ତିନି ଦିନ ଧନଆ ଓ ଖେମୀର ଆନନ୍ଦରେ ଖାଇବା ପିଇବାରେ କଟିଗଲା । ଚତୁର୍ଥ ଦିନ ଭାତରେ ଧନଆ ଓ ଖେମୀର କଥା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ନଡ଼ିଆଦରେ ଖେମୀର ରହଣି, ଚାଲି-ଚଳଣ, ତା ଗୀତ, ତଥା ମେହନ୍ତରଙ୍କ ସହ ବ୍ୟଙ୍ଗ-ବିନୋଦ ଆଦି ସମସ୍ତ କଥା ଶୁଣି ସାରିଲା ପରେ ଧନଆ କହିଲା—

“ଖେମୀ, ସତେ ତୋ ହୃଦୟ ବଡ଼ କଠୋର”, ଏଣେ ମୋ ମନ ଭାରି ଶେପ, କିଛି ଭଲ ଲଗୁ ନ ଥାଏ । ତେଣେ ତୁ ମୋଜି କରୁ

ଥିଲୁ । ଆନନ୍ଦ ମନଉଥିଲୁ ।” “ମୋତେ ମଧ୍ୟ ଭଲ ଲାଗୁ ନଥାଏ କିନ୍ତୁ ତୁ ନ ଡାକିବା ପୂର୍ବରୁ କିପରି ଆସନ୍ତି ?”

“ମୁଁ ତୋତେ ଡାକନ୍ତି କିପରି ? ମୋ ଦ୍ଵାର ଅପରାଧ ହୋଇ-
ଥିଲା, ମୋତେ ସକୋଚ ଲାଗୁଥାଏ । ମା’କୁ କହେ କିନ୍ତୁ ସେ ପ୍ରାୟ କହେ,
“ରହ ଦୁଇ ତିନି ଦିନରେ ଆସିଯିବ । କେତେ ଦିନ ଆଉ ରହିବ ? କିନ୍ତୁ
ତୁ ତ ତୋ କଥାରେ ଦୃଢ଼ ରହିଲୁ ।”

“ତୋର ଅପରାଧ ତେଣୁ ମୋତେ ଡାକିବା କାମ ତୋର ।”

‘କିନ୍ତୁ ଭଦ୍ରକାଳୀ-ମାତାଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ବଡ଼ ବିଚିତ୍ର ।’

‘କିପରି ?’

‘ଦେଖ ପ୍ରଥମେ ରାମ ଦେ ପୀରଙ୍କଠାରେ ମାନସିକ କଲି, ତେବେ
ମଧ୍ୟ ତୁ ଆସିଲୁ ନାହିଁ । ଫେର ହରଦୋ (ହରସିଦ) ମାତାଙ୍କଠାରେ
ମାନସିକ କଲି, ହାଁପଡ଼ି ମା’ଙ୍କଠାରେ ମାନସିକ କଲି, କିନ୍ତୁ ତୁ ଫେରିଲୁ
ନାହିଁ । ଫେର ଭଦ୍ରକାଳୀ-ମାତାଙ୍କଠାରେ ମାନସିକ କରି ଘରକୁ ଗଲି ।
ସେତେବେଳେ ମା’ କହିଲା—‘ଆରେ ଧନଆ ତୁ ତ ଦିନକୁ ଦିନ ଶୁଣି
ଗଲୁଣି । ଆଜ୍ଞା ରହ ତୋର ଦ୍ଵିଷ୍ଟାୟ ବିବାହ କରି ଦେଉଛି ।’ ମୁଁ
କହିଲି ‘ନା, ନା, ମୋର ଦ୍ଵିଷ୍ଟାୟ ବିବାହ ଦରକାର ନାହିଁ, ଯଦି ଖେମୀ
ଆସେ ତାକୁ ରଖି ପାରିବ ନ ହେଲେ ନାହିଁ ।’

‘ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ମାନସିକ କରିଛି, ତେବେ ତୋ ମା ଡାକିବାକୁ
ଆସିଲା ।’

‘ତୁ କାହା କାହା ପାଖେ ମାନସିକ କରିଛୁ ?’

‘ମୁଁ ରାମ ଦେ ପୀରଙ୍କଠାରେ, ନଡ଼ିୟାଦ ସନ୍ତରାମ ଗୁରୁଙ୍କ ପାଖେ
ଥାଲି * ଓ ମହାକାଳୀଙ୍କ ଠାରେ ବଳି ଦେବି ବୋଲି ମାନସିକ କରିଛି ।’

‘ଆଲୋ ବାପାଲୋ । ମନେହେଲା ଯେମିତି ଧନଆ ମୁଣ୍ଡରେ ବଳୁ
ହୁଡ଼ିଗଲା ।’ ଖେମୀ ତୁ ବଡ଼ ଶରାପ କଲୁ, ତୋ ମାନସିକ ବାବଦ
ଖବର ହେଲା ଆଠ ଟଙ୍କା, ମୋ ମାନସିକରେ ଖବର ପଚାଶ

ଟଙ୍କା । ବକାହ ଖଇଁ ବାବଦକୁ ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ଶହ କି ଦୁଇଶହ ପଚାଶ ଟଙ୍କା ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାକି ରହିଛି । ସେ ପଡ଼େଲ ସବୁବେଳେ ଆସି ତାଗିବା କରୁଛି । କେତେବେଳେ ମୁଁ ଏସବୁ ସୂଚିବି ? ଭଦ୍ରକାଳୀଙ୍କର ତ ଡାକ୍ତରୀ ପ୍ରଭବ ରହିଛି । କେଉଁ ମାନସିକ ଯୋଗୁଁ ଦୁହେଁ ପରସ୍ପରକୁ ପାଇଲେ ଠିକ୍ ଜାଣି ନ ପାରନ୍ତା ଯୋଗୁଁ ନିଶ୍ଚୟ କଲେ ଯେ ସବୁତକ ମାନସିକ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଉ, ତା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ଗତି ମଧ୍ୟ ନାହିଁ ।

‘ଆରେ, ଏଥିରେ ବ୍ୟସ୍ତ ହେବାର କଅଣ ଅଛି ? ଭୁଲ୍ ଶହ ଟଙ୍କା ତ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୂଚିପାରିବା । ନେ ମୋର ଗହଣାତକ ବିକ୍ରି କରି ସୂଚିବେବୁ’—ଖେମୀ ସାନ୍ନ୍ୟାସୀ ଦେଇ କହିଲେ ।

‘ଆରେ ଆହୁରି ପ୍ରତ୍ୟାୟତ ବଣ୍ଟ ବାକି ରହିଛି । ସେ କଥା ମୁଁ ତୋତେ କହୁ ନାହିଁ ।’

ଆମ ସମାଜରେ ଅନେକ ଜାତି ରହିଛି । ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ ଉଚ୍ଚ-ମାନ ଅନେକ ଶ୍ରେଣୀ ରହିଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତି ତା ଅଧିନ ଗୋଟିଏ ନିମ୍ନ ଜାତି ରୁହେଁ । ଅହମଦାବାଦର ମେହେନ୍ଦ୍ରର କାଠିଆବାଡ଼ରୁ ଆସିଥିବା ମେହେନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ମାତ୍ର ମାନନ୍ତି । ବକାହ କରିବା ସମୟରେ ଧନିଆକୁ ଦୁଇ ଜାତିର ପଞ୍ଚକୁ ଶ୍ରେଣି ଗୁଆଇବାକୁ ହୋଇଥିଲା ଖେମୀ ଚାଲିଯିବା ପରେ କାଠିଆବାଡ଼ର ପଞ୍ଚ ଏକତ୍ର ହେଲେ । ନିଜନିଜ ମଧ୍ୟରେ ବିରୁଦ୍ଧ-ବିମର୍ଷ ହେଲା । ପରେ ଅହମଦାବାଦ ପଞ୍ଚଙ୍କ ସହ କଥା ହେଲା । ଫେର ଅହମଦାବାଦ ପଞ୍ଚ ଏକତ୍ର ହେଲେ । ଏକକି ବେଳେ ଖେମୀ ଫେରି ଆସିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦଣ୍ଡର ପ୍ରଶ୍ନ ତ ଉଠୁ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୁଇ ପଞ୍ଚଙ୍କ ଖାଇବାରେ ଯାହା ଖଇଁ ହୋଇଛି ସେହି ଖଇଁର ଘର ଧନିଆ ମୁଣ୍ଡରେ ପଡ଼ିଲା । ଆମ ସମାଜରେ ଜାତିଗତ ରୁଚିପ୍ରଥା ଓ ଜାତିଗତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ପ୍ରାକୃତିକ ବଢ଼ଣା ପରି ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥାଏ ।

ଏହି ସବୁ ଶୁଣି ଖେମୀ ଚକିତ ହେଲା । ତେବେ ସୁଦ୍ଧା ଧନିଆକୁ ଯାହା ଭରସା ଦେଉଥାଏ । ପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ହତୋତ୍ସାହ ଦେଖିଲେ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବିଚିତ୍ର ପ୍ରକାର ସାହସ ଆସିଯାଏ ।

କିନ୍ତୁ ଧନିଆ ମନରେ ପୈତ୍ୟ ନ ଥାଏ । ହତାଶ ହୋଇ ଖେମୀ କୋଳରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲା, ଖେମୀକୁ ମଧ୍ୟ ନିଦ ଲାଗିଗଲା । ତଳ ଦିନର ଅପାର ସୁଖ ଭୋଗ କରି ଦମ୍ପତି ଦୁହେଁ ପୁଣି ଦୁଃଖ ସାଗରରେ ବୁଡ଼ି ଗଲେ ।

ପର ଦିନ ଖେମୀ ସମସ୍ତ ଅଳଙ୍କାର କାଢ଼ି ବନ୍ଦି କରିବାକୁ ଦେଲା—କିନ୍ତୁ ପତ୍ନୀକୁ ଅଳଙ୍କାର ଶୂନ୍ୟ ଦେଖିବା ପାଇଁ ତା ମନ ବଳୁ ନ ଥାଏ । ତେଣୁ, ସେ ଗହଣାତଳ ନ ବଳି ବନ୍ଦା ରଖି ଟଙ୍କା ଆଣିଲା । ଯଦି ଗହଣା ବନ୍ଦୀ କରି ଦିଅନ୍ତା ତେବେ ରାଣ ସୁଝିବା ପାଇଁ ଥୋଡ଼ାଏ ଟଙ୍କା ପାଇଥାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ବନ୍ଦା ରଖିବା ଯୋଗୁଁ ଟଙ୍କା ଅଳ୍ପ ମିଳିଲା, ସେଣେ ସୁଧ ବାବଦକୁ ଦେବାକୁ ବୁଝିଲେ । ଧନିଆ ଓ ଖେମୀ ଦୁହେଁ ଏ କଥାଟି ବୁଝିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଦୁହେଁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଟଙ୍କା ଜମା କରି ରାଣ ସୁଝିବାରେ ଲାଗିଲେ । ଏହି ଅବସରରେ ଧନିଆର ମୃତ୍ୟୁ ହୁଇଗଲା । ତା ମୃତ୍ୟୁ ଯୋଗୁଁ ପ୍ରାୟ ଛୋଟ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଲା । ଶନିମାସ ପରେ ଖେମୀ ପ୍ରସୂତ ହେଲା । ଶେଷ ତାର ଉପାର୍ଜନ ସ୍ତ୍ରୀ ବନ୍ଦ ହେଲା । ପ୍ରସୂତ ଅବସ୍ଥାରେ ଧନିଆ ଖେମୀର ଅବେଦନା ଝୁବ କମ ପାଇଲା ତେଣୁ ଚିନ୍ତାରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା ପାଇଁ ଦେହୀଆ ଅରମ୍ଭ କରିଦେଲା ।

ଖେମୀ ଏନ୍ତୁଡ଼ିଶାଳରୁ ଉଠି ଦେଖେ ତ, ଧନିଆ ପୁଣି ମଦ-ଜାଲରେ ପଡ଼ି ଗଲାଣି । ସେ ଧନିଆକୁ ପୁଣି ଗାଳି ଦେଲା, ଧମକାଇଲା କିନ୍ତୁ ଏଥର ଗାଳିରେ ଚିରସାର ନ ଥିଲା, ଥିଲା ଦୟାଭାସ । ସେ ମନେ କଲା ଧନିଆର ଏହି ଦୁଇବସ୍ତ୍ରର କାରଣ ସେ ନିଜେ । ତେବେ ମଧ୍ୟ ଦିନେ ମନକୁ କଠୋର କରି ଧନିଆକୁ ଧମକେଇଲା । ଧନିଆ କିଛି କହିଲା ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ସେ ଦିନ ସ୍ବତନ୍ତ୍ରରେ ଆଉ ଦରକୁ ଫେରିଲା ନାହିଁ । ଖେମୀ ତାକୁ ଉଚିତଭାବେ ପାଦତଳା ସମ୍ପ୍ରାରେ ପାଇଲା ଓ ଦରକୁ ଧରି ଆଣିଲା । ଖେମୀ ତାକୁ ବୁଝାଏ କିନ୍ତୁ ଧନିଆ ଏହାର ପ୍ରତିଉତ୍ତର ଦୀର୍ଘନିଶ୍ବାସରେ ଦିଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଖେମୀର ହୃଦୟ ଗ୍ରସିତ ହୋଇଗଲା । ତା ହୃଦୟରେ ଉପଦେଶ ଦେଇ ପାରିବା ଭଳି କଠୋରତା ଆଉ ନ ଥାଏ ।

ଦିନେ ଉତ୍ସବର ଶୀତ ସ୍ବତନ୍ତ୍ରରେ ଧନିଆ ଆଉ ଫେରିଲା ନାହିଁ । ଦୁଇବର୍ଷର ଶିଶୁକୁ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ତଳେ ଡେଇଁଦିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଝରେ ବନ୍ଦ

କରି ଧନଆକୁ ଖୋଳି ଆଣିବା ପାଇଁ ଖେମୀ ଚାଲିଗଲା । ଦୂର ଘଣ୍ଟା ପରେ ନିର୍ଦ୍ଦା-ବାଲିରେ ଲୋଟୁଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ପାଇଁ ଧୀରେଧୀରେ ଉଠେଇ ଦେବୁ ଆଣିଲା । ତା ପରଦିନ ଧନଆ ନିମୋନିଆରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହେଲା । ଖେମୀ ପୁଣି ମାନସିକ କଲା । ଅନୁଭବକୁ ଡାକି ପଚାରିଲା, ସେମାନେ ଯାହା କହିଲେ ସେ ଅନୁସାରେ ମାନସିକ କଲା, ପରନ୍ତୁ ଧନଆ ଆଉ ଭଲ ହେଲା ନାହିଁ । ଖେମୀ ବିଧବା ହୋଇଗଲା ।

ବୈଧବ୍ୟର ଶୋକରୂପୀ ତାର ସମସ୍ତ ଜୀବନକୁ ଆକ୍ରାନ୍ତ କରି ଦେଲା । କିନ୍ତୁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଦୁଃଖ ହେଲା ଯେ ଧନଆ ମାନସିକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନ କରି ଚାଲିଗଲା । କେ ଜାଣେ ତା ଉପରେ କି କି ଦୁଃଖ ବଢ଼ିବ, ଏହି ଚିନ୍ତା ସବୁବେଳେ ତାକୁ ବ୍ୟାକୁଳ କରୁଥାଏ । କିନ୍ତୁ କୌଣସି ଉପାୟ ଜଣା ପଡ଼ୁ ନ ଥାଏ ।

ଖେମୀ ଦିନେ ଭିତରୋଡ଼ରେ ଝାଡ଼ୁ ଲଗାଇଥାଏ, ସେ ଆଉ ଗୀତ ବୋଲେ ନାହିଁ । ଖରକୁ, ଖରକୁ ଧନଆର ମାନସିକ କଥା ବୁଝି କରବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏତିକିବେଳେ ସାମନା ଚବୁତର ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ଦେଖିଲା—କପାଳରେ ସି ପୁଣି ମଝିରେ ତନ୍ଦ୍ରାକାର ରେଖା ଓ ନାକ ଉପରେ ପକଳା କଳା ରେଖା ଟଣା ହୋଇଥାଏ । ମୁଣ୍ଡରେ ପାଟି ଦସି ଶୀ ପଗଡ଼ି, ହାତରେ କଢ଼ି ବଢ଼ି ଦାନା ବଣିଷ୍ଠ ରୁଦ୍ରାକ୍ଷମାଳା ଗୁଡ଼ା ହୋଇଥାଏ ଗଳାରେ ମଧ୍ୟ ରୁଦ୍ରାକ୍ଷମାଳା । ଜ୍ୟୋତିଷ ମହାଶୟ ଚବୁତର ସଫା କରି ଆସନ ବସିଗଲେ । ଆଗରେ ଗୋଟିଏ ପଟା, ପେନ, ହାତ ରେଖାଦର୍ଶନ ଚକ୍ର, ପାଞ୍ଜି ଓ ଜ୍ୟୋତିଷି ପୋଥି ବ୍ୟବସ୍ଥିତରୂପେ ସଜାଇ ରଖିଲେ । ଖେମୀ ସେଇ ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେଲା । ତାର ଆସିବା ଦେଖି ସନାତନ ସଂସ୍କାର ଯୋଗୁଁ ଜ୍ୟୋତିଷ ମହାଶୟ ଦୂର ରହିବାକୁ କହିଲେ । ଖେମୀ କହିଲା—“ମହାପ୍ରଭୁ ମୋର ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାର ଅଛି ।” “ତା ହେଲେ ଶୁଦ୍ଧିଅଣା ତଳେ ଥୋଇ ଦେ ।” ଜ୍ୟୋତିଷ ମହାଶୟଙ୍କ ପାଇଁ ଖେମୀର ପ୍ରିୟା ଅପବିତ୍ର କିନ୍ତୁ ପଇସା ଅପବିତ୍ର ନୁହେଁ । ଖେମୀ ସୁଉକି ରଖି ଦେଲା । ମହାଶୟ ପାଣି ଛଡ଼େଇ ପଇସା ଉଠାଇ ନେଲେ । ପରେ କହିଲେ ‘ଏଥର କହ ।’

“ମହାପ୍ରଭୁ ଯଦି କାହାର ସ୍ୱାମୀ ମାନସିକ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ମରିଯାଏ ଏବଂ ତାର ସ୍ତ୍ରୀ ଯଦି ସେହି ମାନସିକ ପୂର୍ଣ୍ଣକରେ ତେବେ ତାର ସୁଫଳ ସ୍ୱାମୀ ପାଇ ପାରିବ କି ? ଠିକ୍ ଠିକ୍ ଦେଖି କହିବ ।”

ଅଙ୍ଗୁଳର ପଦ ଗୁଡ଼ିକ ଗଣି ଜ୍ୟୋତିଷ ମହାଶୟ କହିଲେ—
ହଁ ।”

“ଆଉ ମହାପ୍ରଭୁ,” କହି ଖେମୀ ସେତେବେଳେ ଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲା ଜ୍ୟୋତିଷ ଫେରେ ଡାକ କହିଲେ—“କିନ୍ତୁ ପତ୍ନୀ ଯଦି ପୁନର୍ବିବାହ କରେ ତା ହେଲେ ସୁକୁତ ଫଳିବ ନାହିଁ ।” ଖେମୀ ନମସ୍କାର କରି ବୁଲିଗଲା ।

ଖେମୀ ବର୍ତ୍ତମାନ ମାନତା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ପାଇଁ ପରସା ଜମେଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ଖେମୀର ଯୌବନ ତ ବୁଲିଗଲା କିନ୍ତୁ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ଲେଖମାସ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇ ନ ଥାଏ । ଅନେକ ମେହନ୍ତର ତାକୁ ପୁନର୍ବିବାହ କରିବା ପାଇଁ କହିଲେ । ସେ ସବୁର ସେ ଏକମାତ୍ର ଉତ୍ତର ଦିଏ—ଧନିଆର ମାନସିକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନ କରିବା ଯାଏ ମୁଁ ଦି ଶ୍ମାୟ ବିବାହ କରି ପାରିବି ନାହିଁ । ଏ କଥା ଶୁଣି ଗୋଟିଏ ମେହନ୍ତର ମାନତା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ପାଇଁ ନଗଦ ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ଛକି ହେଲା, କିନ୍ତୁ ଖେମୀ କହିଲା ଯେ ସେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷ୍ପତ୍ତ କରିଛି । ସୁଉପାଜିତ ଧନରୁ ହିଁ ମାନସିକ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବ ।

ଦୀର୍ଘ ସାତ ବର୍ଷ ପରେ ସେ ମାନସିକ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ପାରିଲା । ଜଣେ ମେହନ୍ତର ତାକୁ ଭରେ ରଖିବାକୁ ବୁଝିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ଉତ୍ତର ଦେଲା, “ନା, ନା, ଆଉ ଏ ବୟସରେ ଜଞ୍ଜାଳରେ ପଡ଼ିବି କାହିଁକି ?

* * *

ମା କୋଳରେ

ଶ୍ରୀ ସୁନ୍ଦରମ୍

ନଦୀକୂଳ ଉକ ପଠାରେ ଗାଟିଏ ଥାଏ । ତାର ଗୋଟିଏ ସୀମାରେ
ଥିବା ସାହିରୁ ତିନୋଟି ମନୁଷ୍ୟ ବାହାରିଲେ—ଦୁଇଟି ପୁରୁଷ ଓ ଗୋଟିଏ
ସ୍ତ୍ରୀ । ପୁରୁଷ ଦୁହେଁ ଆଗେ ଆଗେ ଚାଲୁଥାନ୍ତି ।

“ଶବୁ ! ଆସିବୁ, ଆସିବୁ ଭଉଣୀ ! ଟିକିଏ ସନ୍ତାନର ପିବୁ !
ନିଜ ଶରୀରର ଯତ୍ନ ନେଉଥିବୁ ଭଉଣୀ ! —ସାହି ପଡ଼ିଣା ସୀମାନେ
ବିଦା କରି କହୁଥାନ୍ତି ।

ଶବୁର ଶ୍ଵଶୁର ଓ ସ୍ଵାମୀ ତାକୁ ନେବାକୁ ଆସିଥିଲେ । ସେ
ସେମାନଙ୍କ ସହ ଶ୍ଵଶୁରାଳୟକୁ ଯାଉଥିଲା । ମା ଭରୁ ବିଦା ନେବାବେଳେ
ମନେହେଲା ଗୋଡ଼ ଯେପରି ଚାଲିବାକୁ ମୋଟେ ରାଜି ନୁହେଁ । ବାପଘର
ଲୋକେ, ସାହିବାଲା ତଥା ନିଜ ସଖିମାନଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଯାଉଁ
ଯାଉଁ ସେ ଟିକିଏ ପଛରେ ପଡ଼ିଗଲା । ରାସ୍ତାରେ ମୋଡ଼ ପଡ଼ିବା ଯେଉଁ
ସ୍ଵାମୀ ଓ ଶ୍ଵଶୁର ଆଖିରୁ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସାଥୀ ଧରିବା
ପାଇଁ ସେ ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଗୋଟିଏ ସଖି ମୋଡ଼ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୁଡ଼ିବାକୁ ଗଲା ଏବଂ ସେହି
ମୋଡ଼ରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲା । ହାତ ଉପରକୁ ଟେକି ବିଦା ଦେଇ
କହିଲା—“ଆସିବୁ, ଆସିବୁ” ଓ ତା ଆଡ଼ିକ ଚାହିଁ ରହିଲା । ହଠାତ୍
ଶବୁ ଜୋରରେ ଚିତ୍କାର କଲା—“ମା ଲେ ।”

ସାହି ଲୋକେ ଚିହ୍ନିକି ଉଠିଲେ—“କଅଣ ହେଲା ? କଅଣ
ହେଲା ?”

“ବିଲେଇ ଶବୁର ରାସ୍ତା କାଟିଚାଲିଗଲା ।”

ବର୍ତ୍ତମାନ ଶବୁକୁ ଫେରେଇ ଆଣିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ କିମ୍ବା ସେଠି
ଅଳ୍ପ ସମୟ ପାଇଁ ଠିଆ ହୋଇ ରହ ବୋଲି ମଧ୍ୟ କହି ହେବ ନାହିଁ

“ମାତା ଅମ୍ଭା ମଙ୍ଗଳ କରନ୍ତୁ !” କହି ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ କାମରେ ଲାଗିଲେ ।

ଶବୁ ଖୁବ୍ ତଞ୍ଜଳ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଗାଁ ଗୁଡ଼ିକ ମାତ୍ରେ ରାସ୍ତାଟି ଗୋଟିଏ ଟାଲ ଭିତର ଦେଇ ଯାଇଥିଲା । ଖାଇରେ ଓହ୍ଲାଇ ବାପ ପୁଅ ଦୁହେଁ ଠିଆ ଠିଆ ଚଲମ ଟାଣୁଥାନ୍ତି ଓ ମୁହଁ ବାଟେ ଧୂଆଁ ଓଗାଳୁଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଶବୁ ଧରେ ଧରେ ଚାଲିଲା ।

ଦୁଇ ପ୍ରହର ସମୟ । ଖାଇର ହିଡ଼ ଉପରୁ ନଘା ପାଣି ଝଟକିଲା ପରି ଦିଶୁ ଥାଏ । ବଡ଼ି ଖସି ଆସିଥିଲା । ପାଣି ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ିବା ଯୋଗୁଁ କୁଲର କାଦୁଅ ସ୍ବଚ୍ଛ ସ୍ବଚ୍ଚିକ ପଥର ଭଳି ଝଟକୁ ଥାଏ । କୌଣସି ଯାତ୍ରୀର ପଦ ଚନ୍ଦ୍ର ସେ କାଦୁଅକୁ ଦୁଇ ଭାଗରେ ଭାଗ କରି ଦେଇଥିଲା । ଶବୁ ଆଖି ଉପରେ ହାତ ଆଉଁସିଆଳ କରି ଚାଲିଲା । ସୂର୍ଯ୍ୟ କରଣ ପଡ଼ି ଝଲସି ଯାଉଥିବା ଆଖିରେ ସମ୍ବୁଖସ୍ତ ଗାଁର ଶ୍ୟାମଳ ସୀମାରେଖାକୁ ଚାହିଁବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଶୁଣୁରାଲୟ ! ତାର ହୃଦୟଟି ହେଲା । ସେ ଆଖି ଖୋଲିଲା, ପୁଣି ବନ୍ଦ କଲା । ତଳେ ଶୁଣୁର ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି—ଏକଥା ମନେ ପଡ଼ିବା ମାତ୍ରେ ଶୀଘ୍ର ଫୁଲଫୁଲିଆ ଶାଢ଼ୀଟି ଓଟାରି ଓଡ଼େଇ ଟାଣିଲା । ତା ଦୃଷ୍ଟି ନିଜ ଗୋଡ଼ ଚାରିପଟେ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲା । ରାସ୍ତାକୁ ଲାଗି ବାଡ଼ଟିଏ ଥାଏ । ସେଥିରେ କନ୍ଦାସ, ବରକୋଳି ଓ ସୀତାଫଳ ଆଦି ଗଛ ଲଟେଇ ହୋଇ ରହିଥିଲା । କନ୍ଦାସରେ ଲାଲ—ଓ କଳା କଳା କନ୍ଦାର ଝୁଲୁଥାଏ । ସୀତାଫଳ ଏକଦମ କଞ୍ଚା ଥିଲା । “ ଭରେ ପାଚିଯିବ ”—ଏପରି ଭାବ ସେ ସୀତାଫଳ ତୋଳିବାକୁ ହାତ ବଢ଼ାଇଲା । ଏତିକିବେଳେ ତଡ଼ି ସ୍ବାମୀଙ୍କର ଡାକ ଶୁଣାଗଲା ।

“ହଇଲେ, ଆ ଆ ।”

ସେ ତମକି ପଡ଼ିଲା । କନ୍ଦାସ କଣ୍ଟା ତା କହୁଣୀରେ ବାଜିଲା । ସେ ଧୀରେ ହାତ ବାହାରକୁ ଟାଣି ଆଣିଲା ।

ସେ ଅଳ୍ପ ବାଟ ଚାଲିଛି । ଆଗରେ ବାଡ଼ରେ କାଇଁତ ଫଳ ପେନ୍ଥା ପେନ୍ଥା ଓହ୍ଲାଇ ଥାଏ ॥

“ସେ ପାଟି କଲେ କରନ୍ତୁ ପଛେ, କାଇଁତ ଫଳ ନନେଇ ମୁଁ ଯିବି ନାହିଁ,”—ଏତିକି କହିଁ ଘାସ ବାଡ଼ରେ ହାତ ପୁରାଇ ଦେଲା ।

ଶାମୁକାରେ ମୋତି ରହିଲା ଭଲ କାହିଁଚ ଫଳ ପ୍ରକୃତଦତ୍ତ ଗର୍ଭରେ କାହିଁଚ ସଜାଇ ରଖିଛି । ଦୁଇ ଚାରି ପେନ୍ଥା ଫଳ ତୋଳି ଅଣ୍ଟିରେ ବାନ୍ଧିଲା । ଠିକ୍ ଏତିକି ବେଳକୁ ତଳୁ ପୁଣି ଡାକ ଶୁଣାଗଲା ।

“ଆସୁଛି ତ କାହିଁକି ମାଟି କରୁଛି ?” ସେ ଉତ୍ତର ଦେଲା, ଓ ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର ପାଦ ବଢେଇଲା । ଗୋଡ଼ରେ ଥିବା ଜୁତାରୁ ଧୂଳି ଉଡ଼ୁଥାଏ । ଗୋଡ଼ରେ ପିନ୍ଧିଥିବା ନିଦା କଡ଼ାରୁ ଟିକିଏ ଖନଖନ ଶବ୍ଦ ହେଲା । ଏକାକୀରେ ନୂଆ ଘାଘରା ଓ ନୂଆ ଓଢ଼ଣୀର ସର ସର ଶବ୍ଦ ଶୁଣାଲେ । ଓଢ଼ଣୀର ପଟେ ଠିକ୍ କରିବା ପାଇଁ ସେ ହାତ ଯେମିତି ଉପରେକୁ ଟେକିଛି ହାତର ଖଡ଼ୁ କାତ ରୁଡ଼ି ସହ ବାଜି ଝଣଝଣ ଶବ୍ଦ ହେଲା । ତାର ରେମିଆ ଚାଲି କଡ଼କଡ଼େଇଲା । ଜରି କାମଦିଆ ଚାଲିର ହାତ ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣରେ ଲେପି ଉଠିଲା । କଙ୍କଳ-ନୟନରେ ଏଣେ ତେଣେ ଟିକିଏ ଚାହିଁଲା ଓ ହଠାତ ଠିଆ ହୋଇଗଲା ।

ବାଟରେ ତଟକା ଗୋବର ଦେଖିଲା । ଅହା କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ! ଧାନ ଗବା ପରି । ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା—“କାହାର ଗୋଟିକିଆ ମଇଁଷି ଗୋବର କରିଥିବ । ନ ହେଲେ ମୋ ସୌଭାଗ୍ୟମାନେ ପ୍ରାଣ ଦେଇଥାନ୍ତେ ?” ସେହି ଗୋବରକୁ ନେଇ ଘରେ ଥୋଇବା ପାଇଁ ମନ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେ ଏହି ରାସ୍ତାରୁ ଅନେକ ଥର ଗୋବର ଉଠେଇଛି । ଆଜି ମଧ୍ୟ ସେ ତା ଉପରେ ମାଟି ନ ପକାଇ ରହିପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ଜୁତାରେ ଗୋବରକୁ ଆଡ଼େଇ ଦେଇ ତା ଘରେ ମାଟି ପକାଇଲା । ତାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ମାଟିରେ ଘୋଡ଼ାଇ ଦିଆଯିବା ଗୋବର କେହି ଉଠାଇବେ ନାହିଁ । ଅଳ୍ପ ଦୂର ଚଲା ପରେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା—ବ୍ୟର୍ଥରେ କାହିଁକି ମାଟି ପକାଇଲା ? ଆଉ କାହାର କାମରେ ଲାଗନ୍ତା ।

ପୁଣି ତଳୁ ଡାକ ପଡ଼ିଲା । ସେ ଶୀଘ୍ର ପାଦୁଣ୍ଡ ପକାଇଲା ଓ ଖାଇକୁ ଯାଉଥିବା ରାସ୍ତାରେ ଧୂଳି ଉଡ଼େଇ ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ିଲା । ଏହି ପ୍ରକାର ଉଡ଼ୁଥିବା ଧୂଳି ପଠା ଉପରକୁ ଚାଲିଗଲା ସତେ ଯେମିତି “ଶବୁ ଚାଲିଗଲା” କହି କହି ।

ଖାଇରେ ଓହ୍ଲେଇବା ପରେ ସମତଳ ଭୂମି ଦେଇ ରାସ୍ତା ଯାଇଛି । ନଦୀର ଆକୃତି ଯୋଗୁଁ ରାସ୍ତା ଧୂଳି ଦବି ଯାଇଛି । ବାପ-ସୁଅ ଦୁହେଁ

ପେଟର ଅଣ୍ଟାକୁ ଆଗକୁ ଟାଣି ଆଣି, ସେଥିରେ ଛତାର ଅଣ୍ଟା ଦୂର କରି ଆଗକୁ ଚାଲିଛନ୍ତି । ଶବୁ ଜୁତାରୁ ଫଟ ଫଟ ଶବ୍ଦ ବାହାରୁଥାଏ । ଶବୁ ଏଣେ ତେଣେ ଦୃଷ୍ଟି ଫେରାଇ ଥାଏ । ଖାଇର ଦୁଇପଟେ ଭଜ ଭଜ ପଠା । ସେଥିରେ କେଉଁଠି ଗୋଟେ ଦୁଇଟି ଛେଳି ଚରିବା ଦେଖା ଯାଉଛି । ଏହି ତିନି ଭୂଇଁର ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଫାଳ ଦେଖାଯାଉଛି ଓ କଅଁଳ ସବୁଜ ବର୍ଣ୍ଣ ଭାସରେ ଘୋଡ଼ାଇ ହୋଇ ଗୋଟିଏ ଅଧେ ଛୋଟ ଗୁଆ ଆଙ୍କବାଙ୍କ ହୋଇ ଅନେକ ଦୂରରେ ଲେପ ହୋଇଛି । ଏଇଛୋଟିଆ ଗୁଆର, ଏହି ତିନି ଭୂଇଁରେ ସେ ଅନେକ ଥର ଗୋରୁ ଚରାଇଛି । କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଗଛ ଛାଇ ତଳେ ବସି କଣ୍ଟା ବଣରୁ ବସ୍ତ୍ର ବସ୍ତ୍ର କରକୋଳ ଆଣି ମଉଜରେ ଖାଇଛି । “ଶାଶୁ ଭରକୁ ନ ଗଲେ କେଡ଼େ ଭଲ ହୁଅନ୍ତୁ ! ଭାବର ରୋଲି ପିନ୍ଧି ଦିନରାତି ବୁଲୁଥାନ୍ତା ।”

ଶବୁକୁ ନଆ ଲୁଗା ଓ ଓଜନିଆ ରୂପା ଅଳଙ୍କାର ଭାର ସୁରୁଖ ଜଣାଗଲା ।

“ଟିକିଏ ମଠେଇ ଚାଲି...” ପଛରୁ ଡାକ କହିଲା । ବାପ ପୁଅ ଦୁହେଁ ଶୁଣି ନ ଶୁଣିଲା ପରି ଆଗକୁ ଚାଲିଥାନ୍ତୁ ।

ଦୁଇ ଭିନୋଟି ବଲ ମାପ ଗୁଆ ପାର କଲପରେ ନଦୀକୂଳ ବାଲି ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଚାରିଆଡ଼େ କେବଳ ବାଲି । ତାର ଗତି ମନ୍ଦର ହୋଇ ଆସିଲା । ସେ ମୁଣ୍ଡ ଉପରୁ ଓଡ଼ିଶାଟି କାଢ଼ିଲା । ନଦୀର ଶୀତଳ ମଳୟ ଘଟରେ ଶ୍ରମବନ୍ଧୁ ଶୁଣିଗଲା । ତା ମୁହଁରେ ପ୍ରସନ୍ନତା ଓ ମନ୍ଦହାସ ଫୁଟି ଉଠିଲା । ନଥର ଛଅଟି ଯାକ ପଥରରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ନିଜ ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଦେଖୁଥାଏ ।

ସେ ଆଖପାଖ ଦୃଷ୍ଟି ବୁଲାଇଲା । ଖାଇରୁ ବାହାରିବା ପରେ ଦୁଇ ପଟେ ଯେତେ ଦୂର ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ୁଛି କେବଳ ବାଲି । ବାଲିରେ ମନୁଷ୍ୟ ତଥା ଗୋରୁଙ୍କ ପଦଚିହ୍ନ ପଡ଼ି ଛୋଟ ଛୋଟ ଖାଲ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ ଏବଂ ଛୋଟ ଛୋଟ ଡେଉଁର ସଂସାର ଗଢ଼ୁଥାଏ । ଏହି ବାଲି ! ଜନ୍ମ ରାତିରେ ସାତ ତାଳ ଖେଳ ଖେଳିବାକୁ ସମସ୍ତେ ଆସୁ ଓ କେତେ ଦୌଡ଼, ଦୌଡ଼,...

ତା ଆଖିରୁ ପାଣି ଗଡ଼ିଗଲା । ଆରେ, ଆଜି କାହିଁକି ସବୁ କଥା ମନେ ପଡ଼ୁଛି ? ତା ମନ ଦିଆରେ ପଡ଼ିଲା । ସେ ଶାଶୁ ଭରକୁ

ଯିବା ପାଇଁ ଚାହୁଁ ନାହିଁ, କଅଣ ଏତେ ପାଇଁ ? ସେ କେତେ ବର୍ଷ ପରେ ଶୁଣୁଗଲପ୍ପ ଯାଉଛି ।

ବାଲିରେ ତା ପାଦ ଥକିଲେ । ଜଣାଗଲା ଯେମିତି ପାଦର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ଉଠାଇ ଗଲା । ଅଗେ ତ ଏପରି ହେଉ ନ ଥିଲା ? ରୁଖଣ୍ଡେ ରୁଖଣ୍ଡେ ବାଲିରେ ମଧ୍ୟ ସଖି-ସାଙ୍ଗ ଚାହିଁରେ ସେ ଘୋଡ଼ା ପରି ଡେଇଁଥିଲା । ସେ ଗୋଡ଼ରୁ ଯୋଡ଼ା କାଢ଼ି ଗଣ୍ଡିଲିରେ ବାନ୍ଧିଲା ଓ ଗଣ୍ଡିଲିଟି ମୁଣ୍ଡରେ ରଖିଲା ।

ବାଲି ତାତି ଗଲଣି । ପାଦ ଅଳ୍ପ ପୋଡ଼ି ଯାଉଥାଏ, କିନ୍ତୁ ତା'ଠାରୁ ବେଶୀ ମନ ପୋଡ଼ି ଯାଉଥାଏ । ଓଃ ସେଇଠି ପାଣି ଦିଶୁଛି ଏଥର ପାଦ ଶୀତଳ ହେବ । କିନ୍ତୁ ଏହି ଅଝଟ ମନକୁ ଶାନ୍ତି ମିଳିବ କିପରି ?

ବାଲିକୁ ମାତ୍ର ଚକଟି ସେ ଆଗକୁ ଗଲା । ହେଇ ପାଣି ! ଓ ସେଇଠି ରହିଲା ପାଣି ! ପାଣି ପାଇବା ପାଇଁ ତା ମନ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ-ଗଲା । ଏତେ ନିକଟରେ ପାଣି ଦେଖା ଯାଉଛି ତେବେ ସୁଦ୍ଧା ନିକଟକୁ ଆସୁନାହିଁ, କାହିଁକି ? ଅମେ ଯେତେବେଳେ ଛୋଟ ଥାଉ, ଏକା ଦୌଡ଼ିବେ ପାଣି ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚୁଥିଲା ।

ବାପ-ପୁଅ ଦୁହେଁ ପାଦେ ପାଦେ ପାଣିରେ ଯାଇ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ ଏବଂ ତା ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲେ ! ସେ ଦୁହେଁ ଯେତେବେଳେ କାଦୁ-ଅରେ ଚାଲୁଥାନ୍ତି, ତାଙ୍କ ଦେହ ମାଟି ଚକଟିଥିବା କୁମ୍ଭାରର ଦେହପରି ଦୋହଲୁ ଥାଏ ।

ମୁହଁ ଖୋଲି ଆସୁଥିବା ଶବ୍ଦ ଓଡ଼ଣା ଟାଣିଲା । ଜଣାଗଲା ଯେମିତି କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ଆଖି ଆଗର ଦୁନିଆ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । କଲା କାଦୁ-ଅର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ଝଟକୁ ଥିବା ପାଣି—ସବୁ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ଆହା ! ତା ପାଦତଳ ଥଣ୍ଡା ଜଣାଗଲା, ପାଦତଳ ଭୂଇଁ ହଲିଲା ପରି ଜଣାଗଲା । ଏଥର କାଦୁଆ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ।

ଶବ୍ଦ ଆଖି ଖୋଲିଲା । କାଳେ ଗୋଡ଼ ଖସିଯିବ ? ଆଠ ଦଶ ଅଙ୍ଗୁଳ ତଳ ଟାଣି ଭୂଇଁର ଆଣ୍ଡାରେ ଚାଲିବାକୁ ହେବ । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ସେ ଛୋଟ ଥିଲା ଗାଁ ପିଲାଙ୍କ ସହ ଜାଣି ବୁଝିବା ଖସୁଥିଲା । ବଢ଼ି ଛାଡ଼ିଲା ପରେ କାଦୁଆରେ ପଡ଼ିଲା ଚାହିଁ କିଏ ରଖିବ, ଏହି କଥା

ନେଇ ଟାଁ ପିଲାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବାଜି ଲାଗେ । ଆଜି ମଧ୍ୟ ସେ ସର୍ବପ୍ରଥମ ପାଦଦେହର ଏହି ରେଖାଟି ସୃଷ୍ଟି କରିଛି, ସେ କେତେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ନ ଥିବ ! ଆଜି ଏ ବାପ ପୁଅ ଦୁହେଁ କାଦୁଅକୁ ଗୋଡ଼ରେ ମାଡ଼ି ଚକଟି ସବୁ ଖରପ କରିଦେଲେ । ମନରେ ସାମାନ୍ୟ ଭରସାର ଘ୍ରବ ଜାଗିଲା । ମୋର କାଦୁଅ ଖରପ କରିଦେଲେ ! ଏଇ ଘରର ଲୋକେ ଏମିତି ! ହୁର !

“ଏ ଘୋଡ଼ାମୁହାଁ ଦୁଇଜଣ ମଘସାଗରର ପାଣି ମୁଣ୍ଡରେ ନ ମାରି ପାଣିରେ ପଶିଗଲେ !”

ବାପ-ପୁଅ ଦୁହେଁ ଅଣ୍ଟୁଏ ଅଣ୍ଟୁଏ ପାଣି ମାଡ଼ି ଚକଟି ପ୍ରାୟ ଅଧା ବାଟ ଚାଲି ଯାଇଥିଲେ ।

ଶବୁ ପାଣି ପାଖକୁ ଆସି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲା । ଆଗକୁ ମୁଣ୍ଡ ଉଠାଇ ଅଞ୍ଜୁଲାଏ ପାଣି ମୁଣ୍ଡରେ ଢାଳିଲା ଓ କହିଲା—“ମଘସାଗର ମା, ମଙ୍ଗଳ କରିବୁ । ତୁ ହେଉଛୁ ମୋର ମା !” ଏତକ କହି ପାଣିରେ ଗୋଡ଼ ବେଲା ।

କଳ କଳ ଧ୍ବନିରେ ପାଣି ତା ପାଦ ସହ ଖେଳି ଖେଳି ପ୍ରବାହିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । କି ସୁନ୍ଦର ଶୀତଳ ସ୍ପର୍ଶ ! କି ମଧୁର ଶିହରଣ !

“ମଘସାଗର ମା ! ମରିବ ତୋର କୋଳରେ । ଦିନେ ନିଶ୍ଚୟ ମୁଁ ତୋର କୋଳରେ ଫେରି ଆସିବି, ନିଶ୍ଚୟ ଫେରି ଆସିବି, ସେତେବେଳେ ତୁ ମୋତେ ତୋ ଘରକୁ ନେଇ ଯିବୁ ... ଆରେ ରେ ଛି, ଛି, ଆଜିପରି ଶୁଭ ଦିନଟାରେ ଏପରି ଅଲକ୍ଷଣା ବର୍ଷର ଉଠୁଛି କାହିଁକି ? କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ତା ହୃଦୟ ଥରି ଉଠିଲା ।

ଗୋଳିଆ ପାଣିରେ ତାର ଅସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଦେଖାଗଲା । ତାର ଭଡ଼ିଥିବା କଜ୍ଜା, ହାତରେ ସୁନ୍ଦର ଫୁଲ ଅଙ୍କା ହୋଇଥିବା ଚୋଲି, ଘୋଡ଼େଇ ଥିବା ଓଡ଼ଣୀ ଓ ତାର ସୁଜୌଲ ଝଟକୁଥିବା ଶ୍ୟାମଳ ଶରୀର—ଏହି ସବୁ ନିଦା ପରିସ୍କାର ଦେଖିପାରୁ ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ବୋଧହୁଏ ଓଡ଼ାସୀନ ହୋଇ ବସି ଯାଉଥାଏ । ହଁ, ତାର ମନେ ପଡ଼ିଲା, ପାଣି ସେତେବେଳେ ସ୍ପଷ୍ଟ କାତ ପରି ନିର୍ମଳ ହୋଇଯାଏ ସେତେବେଳେ ସେ ତା ସଖୀଙ୍କ ଗହଣରେ ଆପଣାର ପ୍ରସ୍ତୁ ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଦେଖେ ।

ପିଲାଦିନିଆ ସାଙ୍ଗଙ୍କ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲା । ଗୋଟିଏ ସଖୀ ତ ମୋ ଶୁଶୁର ଘର ଟାଁରେ ହିଁ ବସାନ୍ତ କରିଛି । ଆଉ ଏଇନେ ତ ତାର

ପିଲା ମଧ୍ୟ ଅଛି । କେତେ ଯାଇ ମୁଁ ତାକୁ ଖୋଜାଇବି ! ତା ହୃଦୟରେ ଆନନ୍ଦ ଡେଇଁ ଉଠିବାକୁ ଲାଗିଲା ଓ ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳେ ନିଜ ପେଟରେ ମଧ୍ୟ କିଛି ହଲିଲା-ଚଲିଲା ପରି ଜଣାଗଲା । ଅଳ୍ପ ବଡ଼ ହୋଇଥିବା ପେଟରେ ହାତ ରଖି କ୍ଷଣକ ପାଇଁ ପାଣିରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲା ।

ଜାଣେ ନା କେଉଁ ଦିଗରୁ ବାଳକର କାନ୍ଦୁଣୀ ତାକୁ ଶୁଣାଗଲା । ସେ କାନ ଡେଇଁ ଶୁଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା । ଆଖ-ପାଖ ଜନଶୂନ୍ୟ ନିର୍ଜନ ସ୍ଥଳ । ନଦୀର ପାଞ୍ଚ କୋଣ ବ୍ୟାପୀ କୁଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ଗଛ-ପତ୍ର, ଘର—ହାର କାହାର ନାମଗର ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ତେବେ ସୁଦ୍ଧା ବାଳକର କାନ୍ଦଣା ବରାବର ଶୁଣା ଯାଉଥାଏ ।

“କେ ଜାଣେ କ'ଣ ହେବ ? ଅମ୍ମା ମାତା କଲ୍ୟାଣ କରିବୁ”—
କହି ସେ ଆଗକୁ ଗଲା ।

ସ୍ଥିର ପାଣି ଗଣ୍ଡର ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ଓ ପ୍ରବାହ ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଘାଘରକୁ ଉପରକୁ ଟେକି ଗୋଡ଼ ଦୃଢ଼ତାର ସହ ବସେଇ ବସେଇ ଚାଲିଲା । ତଳେ କିଛି ବାଜିଲା ଓ ତା ଗୋଡ଼ ଖସି ଗଲା । ଆରେ ପଡ଼ିଗଲା, ଆରେ ବହିଗଲା । ଆଉ ସେ ଦୁଷ୍ଟଗୁଡ଼ାକ କୁଳରେ ଯାଇ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯିବା ଅପେକ୍ଷା ଏହି ମହାସାଗରରେ ବୁଡ଼ିଗଲେ ମନ୍ଦ ନୁହେଁ । ହଠାତ୍ ଯଦି ବଢ଼ି ଆସନ୍ତା ତେବେ ? କି ମଙ୍ଗଳ ହୁଅନ୍ତା । ତା ହୃଦୟ ସନ୍ତପ୍ତ ହେଲା ।

ତା ହୃଦୟ ଅପେକ୍ଷା ଗୋଡ଼ ଆହୁରି କୌଶଳୀ । ସେ ଜଳ-ଜୀବ ସମ ଆହୁରି ଦୃଢ଼ ହୋଇ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅକସ୍ମାତ୍ ତା ଗଲା ଶୁଣିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ମହାସାଗରର ଟୋପେ ପାଣି ମୁହଁରେ ଦେଲା ଏବଂ ତର୍କକ୍ଷଣାତ୍ ଥୁ ଥୁ କରି ଫୋପାଡ଼ି ଦେଲା । ଖାସ୍ ଲୁଣ ପରି ପାଣି । କିନ୍ତୁ ପାଣି ! ହେ ରାମ ! ବାଲୁକାମୟ ପ୍ରାନ୍ତରର ଶୋଷ ! ଏହା ତ ପ୍ରାଣଦାତକ ହୋଇଥାଏ ! ଅମାପ ପାଣି ଭରା ନଦୀ କୌଣସି କାମରେ ଲାଗିବ ନାହିଁ ତଥା ଆଖ ପାଖ ପାଞ୍ଚ କୋଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମିଠା ପାଣି ଟୋପେ ହେଲେ ନାହିଁ । ଶୋଷ ଯୋଗୁଁ ବାଲିରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଲୋକ ମରି ଯାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଣି ପିଆଇବା ସୁବିଧା କରା-ଗଲାଣି । ସେଥିଯୋଗୁଁ କେହି ସାଥରେ ପାଣି ଆଣିବାକୁ ଦେଲେ ନାହିଁ ।

ଭୁଲି ଭୁଲି ଯିବାକୁ ହେବ । ତେଣୁ ବୋହୂ ବଢ଼େଇବା କି ଦରକାର ? ମା ସୁରେଇ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ରଖିଥିଲା । ସମସ୍ତେ କହିଲେ ଘଡ଼କ ଭିତରେ ତ ଭାରେ ପହଞ୍ଚିବ ।

ସେ କୁଳରେ ପହଞ୍ଚି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲା ଓ ପଛକୁ ବୁଝିଲା । ନଦୀ ଘାଟ, ସେ କୁଳ କାଦୁଅ—ବାଲି, ପରେ ଖାଇ, ଗାଁର ସୀମା, ସାହି, ଘର ସବୁ ଦେଖି ଜଣାଗଲା ଯେପରିକି ଗୋଟିଏ ମାସ ପାହୁଣ୍ଡରେ ସେ ସ୍ୱଦେଶ ଛାଡ଼ି ପରଦେଶରେ ପହଞ୍ଚିଗଲା । ତା ଗଳା ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଗଲା ।

ଏଇଟା ତ ବିଦେଶ । ମୋ ବାପ ଘର ସେଠି ରହିଗଲା । ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ନଦୀରେ ଥିଲା ତାକୁ ଜଣା ଯାଉଥିଲା ଯେମିତି ସେ ବାପ ଘରେ ରହିଛି; ବାପଘର ଶୀତଳ ଛୁୟାରେ ରହିଛି । କିନ୍ତୁ କୁଳକୁ ଆସିବା ମାତ୍ରେ ଜଣାଗଲା ଯେପରି କୌଣସି ଅଜଣା ଲୋକ ହାତରେ ପଡ଼ିଗଲା । ଏ କୁଳ ଅଜଣା, ଏ କାଦୁଅ ଅଜଣା, ଏଠା ବାଲି ଅଜଣା ତଥା ବାପ ପୁଅ ଦୁହେଁ ମଧ୍ୟ ଅଜଣା, ଅପରିଚିତ । ସେମାନେ ଯମଦୁତ ପରି ଜଣା ଯାଉଛନ୍ତି ।

ଗୋଡ଼ରେ ଆଉ ଭୁଲିବା ଶକ୍ତି ନଥିଲା । ସେ ଅନେକ ବର୍ଷ ପରେ ଏ କୁଳରେ ଗୋଡ଼ ରଖିଛି ।

ଛୋଟ ଥିଲା । ସେତେବେଳେ ବିବାହ ପରେ ଥରେ ଆସିଥିଲା । ସେ ସମୟରେ ତାକୁ ଶଗଡ଼ରେ ବସେଇ ଆଣିଥିଲେ । ହଁ, ସେ ସମୟରେ ତା ମନରେ ବାଲିରେ ଖେଳିବା ପାଇଁ ଭାଷ୍ମ ଇଚ୍ଛା ହେଉଥାଏ । କିନ୍ତୁ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇବାକୁ ଦେବ କିଏ ? ଏଇ ସବୁ କଥା ପୂର୍ବ ଜନ୍ମର ଭଳି ଜଣାଗଲା । ବାପା ଯଦି ବଞ୍ଚିଥାନ୍ତେ ନିଶ୍ଚୟ ଆଉ କେଉଁଠି ଭଲ ଘର ଦେଖି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥାନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ ବିଚରା ମା ବିଧବା । ସେ ବା ଆଉ କରନ୍ତା କଅଣ ? ଅନେକ ବର୍ଷ ଧରି ଘରେ ରଖିବ ବା କପରି ? ବାପା ଥିଲେ ଯେ ନିଜ ସମ୍ମାନ ଯୋଗୁଁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖୀ ଝଅକୁ ଶ୍ୱଶୁର ଘର ତାଡ଼ନାରୁ ରକ୍ଷା କରି ରଖିଥିଲେ ।

ଶ୍ୱଶୁର ମଧ୍ୟ ଜଣେ ପୁରା ରାକ୍ଷସ । ମଣିଷକୁ ମାରିଦେବା ପାଇଁ କ୍ଷଣ ମଧ୍ୟ ଦରକାର ହୁଏ ନାହିଁ । ଲୋକେ କହନ୍ତି ବଡ଼ ପୁଅ ମଲା ପରେ ତାର ବଡ଼କୁ.....କେ ଜାଣେ ଲୋକେ ମଧ୍ୟ କି ବିଚିତ୍ର ବିଚିତ୍ର କଥା କହନ୍ତି — ସେ ସମୟରେ ମୋର କୌଣସି ବୁଦ୍ଧି ନ ଥାଏ...

ଏହାର ଯୋଗୁଁ ଗର୍ଭ ରହିଲା । କୌଣସି ଉପାୟ ନ ପାଇ ସେ ତାକୁ ଠିକ ସ୍ଥାନରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଲା । ଗୁରୁଆଡ଼େ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲା ଯେ ସେ ନଦୀରେ ବୁଡ଼ି ମରିଗଲା । ଯାହାହେଉ ଏ ଜଣକ ଶ୍ଵଶ୍ରୂ । ସେ ଶ୍ଵଶ୍ରୂ ହେଉ କି ମଣିଷ ହେଉ ମୋର କି ଦରକାର ? ଏପରି ଲୋକକୁ ବେଶି ଯଦି ଡରିବ ତା ହେଲେ ବାପରୁ ଝିଅ ବୋଲାଉଛି କେମିତି ? କିନ୍ତୁ ସେଉଁଠି ମୋର ନିଜ ଶୁଣ୍ଠିଟି ଢିଲା ସେଠି ମୁଁ ଯୋର କରିବି କେତେ ? ଏ ମୋ ସ୍ଵାମୀ....., ଛାଡ଼ ସେ କଥା ।

ମୋ ବାପା ସୁଖୀ ରହନ୍ତୁ । ସେ ଏତେ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରକ୍ଷା କଲେ । ଆଜି ଯଦି ବଞ୍ଚିଥାନ୍ତେ ତା ହେଲେ କୌଣସି ଭଲ ଘର ଦେଖି ମୋର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ଦିଅନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ ସେ ବିଚର ଡକାୟତରେ ମାରା ଗଲେ । ସେ ଡକାୟତରେ ଯିବା ପାଇଁ ବାହାରି ଥିଲେ, ସେଇ ସମୟରେ ମୋ ସ୍ଵାମୀ ମୋତେ ନେବା ପାଇଁ ଆସିଲେ । ସେତେବେଳେ ବାପା କେମିତି ଠିକ୍ ଠିକ୍ କଥା ଶୁଣାଇ ଦେଇଥିଲେ । “ବାପା ଆଗରେ ତ କିଛି ଚଳୁ ନାହିଁ । ମୋ ଝିଅ ବପରେ ବଳ ଦେଖାଇବାକୁ ଆସିଗଲା । ଭଲ ଯଦି ବଳ ଅଛି ତା ହେଲେ ମୋ ସଙ୍ଗରେ ଚାଲି, ଡକାୟତରେ ନିଜ ବାହାଦୁରୀ ଦେଖାଇବୁ । ମୁଁ ମୋର ଦ୍ଵିଗୁଣ୍ୟ ଝିଅ ମଧ୍ୟ ତୋତେ ଦେଇ ଦେବି ।” କିନ୍ତୁ ଛୁ ଛୁ କାପୁରୁଷ, କାପୁରୁଷ, ଏକାବାରେ କାପୁରୁଷ । “ମୋତେ ବାପା ବହୁକୁ ନେବା ପାଇଁ ପଠାଇ ଛନ୍ତି ।” ଏତିକି କହି ସେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଇଁଲା..... ଜଣାଗଲା ଯେପରି କି ଦୁଧ-ଖିଆ ପିଲା । ମୋ ବାପା ସେତେବେଳେ ତାକୁ ଭରସା କରି କହିଲେ— “ବାପା ଆଣିବା ପାଇଁ ପଠାଇଛି, ତୁ ତ ନେବାକୁ ଆସି ନାହୁଁନା ? ଯା, ଯା ଗୋରୁ ଚଢ଼େଇ ଥିବୁ । ତୁମ ପରି ଲୋକ ଘରକୁ ମୋ ଝିଅ ଯିବ ନାହିଁ । ମୋତେ କଅଣ ଜଣାଥିଲା ଯେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ଏପରି..... ।” ସେ ବିଚର ଭୟରେ ଥର ଥର କମ୍ପି ଥାଏ । ବାପା ତାକୁ ଡକାୟତରେ ଯିବା ପାଇଁ କହିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଯଦି ସେ ଯାଆନ୍ତା ତେବେ ପାହାଡ଼ ଗାଙ୍ଗି ପଡ଼ନ୍ତା ନାହିଁ ? ଏଇ କାମ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ବାପାଙ୍କ ଅନୁମତି ଦରକାର ତ ?

ସେହି ରାତିରେ ବାପା ଡକାୟତରେ ଗଲେ ଓ ଏ ରାତି ସାରା ଘରେ ରହିଲା..... ।

ଅନେକ ବର୍ଷ ପରର ସେହି ରାତି ! ମୋର କିଛି ଚେତନା ରହିଲା ନାହିଁ । କେତେ ଅପାରାଧ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଶେଷରେ ସେ ମୋର ସ୍ବାମୀ ତ ! ସେହି ଅସ୍ତ୍ରାଗା ରାତି ! ଦ୍ଵିତୀୟ ଦିନ ଖବର ମିଳିଲା ଯେ ବାପା ଆଉ ନାହାନ୍ତି । ଏଣେ ସ୍ବାମୀ ମଧ୍ୟ କାହାକୁ କିଛି ନ କହି କେତେବେଳେ ଚାଲିଗଲା ତା ମଧ୍ୟ ଜଣା ନାହିଁ । ଭଲ ଲୋକ ଗଲବେଳେ ମୋତେ ବାଡ଼ିକୁ ଡାକ କହି ଦେଇ ଯାଇ ପାରି ନ ଥାନ୍ତା ? ସେ ଯଦି ଚାହାନ୍ତା ତେବେ ବହୁ ଦିନ ପୂର୍ବରୁ ମୋତେ ଏଠି ନେଇ ଯାଇ ପାରନ୍ତା ।

ସିଂହ ସମାନ ବାପା ଯେତେବେଳେ ଚାଲିଗଲେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ସାହସ ନ ବଢ଼ିବ କେମିତି ? ହିଅ ପଟ ନେବ କିଏ ? ଭର୍ଷା ଯୋଗୁଁ ଲୋକେ ମୋ ନାମରେ ଏଣୁ ତେଣୁ ଖବର ଉଡ଼େଇଲେ । ବିଚର ମା ଭଲ କଅଣ କରି ପାରିବ ? ହିଅ, ସେ ପୁଣି ସଗର୍ବ ! ଆସିବା ଯିବା ଲୋକଙ୍କ ହାତରେ ମା ଶୁଣିର ଘରକୁ ଖବର ଦେଲା ଯେ, ତୁମେ ଆସି ବହୁକୁ ନେଇ ଯାଅ ।’ ଅମେ ବିଦା କରି ଦେବୁ । ଏଇ ବାପ-ପୁଅ ଦୁହେଁ ଆସିଲେ । ଜଣାଗଲା ଯେପରିକି ଗଡ଼ ଜୟ କରିବାକୁ ଆସିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଟିକେ ତାଙ୍କ ମୁହଁ ଦେଖ ତ ? ଆଉ ଏ ମୋ ପୁରୁଷ..... । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା କଥା ମା ମନରେ ପଶିଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଚପୁରୁପ ରହିଲି । ମୋର ଧାରଣା ଥିଲା ଯେ ଦିନେ ନା ଦିନେ ମୋ ସ୍ବାମୀର ସ୍ଵପ୍ନ ସୂରୁଷେ ସତେଜନ ହେବ ସେତେବେଳେ ସବୁ ଠିକ୍ ହୋଇ ଯିବ । କିନ୍ତୁ ଏ ତ ଦଶ ବର୍ଷ ପରେ ମଧ୍ୟ ଯେପରିକି ସେହିପରି ରହିଛି—ବାପାର ହାତ ଧରି ଚାଲିବା ଲୋକ । ନହେଲେ ଏତେ ବର୍ଷ ଧରି ଏମିତି ବସି ରହିଥାନ୍ତି ? କଅଣ ମୋତେ ଆଉ ମିଳୁ ନଥିଲେ କି ? ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଏଇ ନଘର ପାଣି ପିଇଛି..... । ମାତା ମହାସାଗର..... ।

ଗର୍ଭର ବାଳକ ପୁଣି ହଲିଲା । ମା ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ନାମ ସ୍ମରଣା କରି ଅବସର ହେଲା । ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ବାପ-ପୁଅ ଦୁହେଁ ଶୁଖିଲା ବାଲିରେ ଠିଆ ହୋଇ ଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଧୂଆଁ ବାହାରୁ ଥାଏ । ଆରେ, ବାପ-ପୁଅଙ୍କ ଧୂଆଁରେ ମଧ୍ୟ କି ପ୍ରଭେଦ !

ତାର ଆସିବା ଦେଖି ସେମାନେ ପୁଣି ଅବସର ହେଲେ । ସେ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲା । ତା ଆଖି ସାମନାରେ ଅନ୍ଧ-କାର ମାଡ଼ି ଆସିଲା । ସେ ଆଖି ଖୋଲିଲା । ବହୁଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେବଳ

ମୃଗମଣିକା ଦେଖା ଦେଉଥାଏ । ସେହି ମୃଗ-ମଣିକାରେ ବାପ-ପୁଅ ଦୁହେଁ ଏକାକାର ଜଣା—ଯାଉଥିଲେ । ସେ ଚକ୍ରାର କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କଲା - “ମୁଁ ପାଣି ପିଇବି ।” କିନ୍ତୁ ଗଳାରୁ ବେ ଫୁଟୁ ନଥାଏ ।

ସେ ଗୋଡ଼ର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ଏକସଂ କରି ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲା । ବାପ-ପୁଅ ଦୁହେଁ ବେଳେ ବେଳେ ପଛକୁ ବୁଲି ପୁଣି ଅଗ୍ରସର ହେଉ ଥାନ୍ତି ।

ତାର ଦୃଷ୍ଟି ପୁଣି ପଛକୁ ଗଲା । ମନେହେଲା ଯେପରି କିଏ ପଛରୁ ଡାକୁଛି—“ଝିଅ ଫେରିଆ, ଝିଅ ଫେରିଆ ! ବାପ ଘର ଲତା ବୃକ୍ଷ, ଖାଇ, ନଦୀ ବାଲି । ଆରେ ନଦୀ ପାଣି ମଧ୍ୟ ଦୁଇକୁ ଦୁଇକୁ ଗଲା ପରି ଲାଗୁଛି । ଜଣାଗଲା ପାଦେ ପାଦେ ତାର ଗୋଡ଼ର ଶକ୍ତି କ୍ଷୀଣ ହୋଇ ଆସୁଛି ।

ଆଉ ସେ ଦୁଇଜଣ ! ସେମାନେ ତ ଖୁବ୍ ଚଞ୍ଚଳ ଚଞ୍ଚଳ ଚାଲି ଯାଉଥାନ୍ତି ।

“ଠିଆ ହୁଅନ୍ତୁ..... ମୋର ପାଣି ଦରକାର ।” ସେ ଡାକ ଛାଡ଼ିଲା । କିନ୍ତୁ ସମ୍ମୁଖରୁ ବନ୍ଧୁ ଆସୁଥିବା ବାୟୁ ପ୍ରବାହ ସେହି ବେଳେ ବାପ ଘରକୁ ଉଡ଼ାଇ ନେଇ ଗଲା ।

ତା ଚର୍ଚ୍ଚି ଶୁଣିଗଲା । ତା ପିନ୍ଧିଲା ଯୋଡ଼ାରେ ବାଲି ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଗଲା । ସେ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ରୋକି ଗଲା । ସୂର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରଚଣ୍ଡ କିରଣରେ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ତା ଆଖି ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ସେ ଆଖି ଖୋଲି ଦେଖିଲା ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ କେବଳ ମୃଗଚୂଷ୍ପା । ନଦୀ ମଧ୍ୟ ମୃଗଚୂଷ୍ପାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା । ଆଖପାଖ ଯେତେଦୂର ଯାଏ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ୁଥାଏ, କେଉଁଠି ହେଲେ ଗଛ ପତ୍ର, ପଶୁ-ପକ୍ଷୀ ଦେଖା ଯାଉ ନ ଥାନ୍ତି । ଧୂ ଧୂ ହୋଇ ଗରମ ପବନ ଧୁଲି ଉଡ଼ାଇ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଥାଏ । ଗୋଟିଏ ପଟେ ଶୁଣୁବେଳ୍‌ସ୍‌ର ଘନ କାଳିଆ ସୀମା ଓ ଅନ୍ୟ ପଟେ ପିତୃ-ଆଲୟର ଶେଷ ସୀମା ।

ମନେହେଲା ମରୁଭୂମି ମଧ୍ୟରେ ସେ ଏକା ଅସହାୟ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଛି । ହଁ ସେ ଦୁହେଁ ଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ତ କେବଳ ଚାଲୁଛନ୍ତି ପଛକୁ ବୁଲି ବୁଝୁ ନାହାନ୍ତି ମଧ୍ୟ । ଏହି ଜନ ଘନ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ଜୀବନ ଚାଲିଗଲେ ମଧ୍ୟ ପଚାରିବାବାଲା କେହି ନାହିଁ ।

“ଏକା ତୋର ଜୀବନ ମାତ୍ର ଅଛି !” ତା ଉଦରର ବାଳକ ହଲଚଲ ହେଲା, ମନେ ହେଲା ସେଇ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଥିଲା । କୌଣସି ବାଳକର ହୃଦୟ ଧ୍ବନି ମଧ୍ୟ ତାହାକୁ ଶୁଣାଗଲା । ଆରେ ଏ ମରୁଭୂମିରେ କାହିଁ ବାଳକ କେଉଁଠି ? ଓଃ ! ଏହି ଉଦରରେ ଏପରି ଆଲୋଡନ କାହିଁକି ? ନିଜ ସଖୀର ବାଳକ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲା । ମନେ ହେଲା ଯେ ସେହି ବାଳକଟି କାନ୍ଦୁଛି । ସେ ନିଜେ ଯାଇ ତାହାକୁ ଖେଳାଇବ ଓ ଦୁଇ ଚାରି ମାସ ବାଦେ ତା ନିଜ ପୁଅ... ହଁ ହଁ, ପୁଅ—ଦୁଇଜଣ ମିଶି ଖେଳିବେ । ତା ହୃଦୟରେ ଏକରକମ ଉନ୍ମାଦ ଜାଗିଲା । ସ୍ତନ ମଣ୍ଡଳରେ ଦୁଧ ଉଠିଲା ଉଠିଲା । ସେ ଦୁର୍ଗ୍ଗରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉଥିବା ସ୍ତନକୁ ଖୁବ୍ ଉତ୍ତାପ ହାତରେ ଦାବିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଧକ୍, ଧକ୍ ପାଖା ହୃଦୟ ମଧ୍ୟ କି ବାଜିବ ! ଆଖି କୋଣରେ ଦୁଇ ଚନ୍ଦ୍ର ଆନନ୍ଦାଶ୍ରୁ ଦେଖାଦେଲା । ତାକୁ ନ ଯୋଡ଼ି ସେ ଅଗ୍ରସର ହେଲା ।

ହଠାତ୍ ବାପ-ପୁଅ ଦୁହେଁକୁ ଠିଆ ହୋଇଥିବା ଦେଖି ତା ମନ ଖଜିଗଲା । କୁହେଁ ଠିଆ ହୋଇ ବସି ଧୂଆଁ ଗୁଡ଼ୁଥିଲେ । ଅକସ୍ମାତ ମନେ ହେଲା ପଛରେ ଯେପରି କେହି ଜଣେ ଆସୁଛି । ସେ ଦୃଷ୍ଟି ଫେରାଇଲା । ବାପାଙ୍କ ପଦ ଚିହ୍ନ ପରି ମନେ ହେଲା । ହା ରାମ ! ଏ କଅଣ ମୁଁ ଦେଖୁଛି ? ପରନ୍ତୁ କେହି ଦିଶୁ ନ ଥାନ୍ତି । ସେ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲା । କିନ୍ତୁ ପୁଣି ପଦଚ୍ୟୁତ ଶୁଣାଗଲା । ତାର ହୃଦୟ ଉପରେ କଂପିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ସେ ବାପ-ପୁଅଙ୍କ ନିକଟରେ ଯାଇ ଠିଆ ହୋଇଗଲା । ତା ସ୍ବାମୀ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ତା ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲା । ଶ୍ଵଶୁର ପିଠି ବୁଲାଇ ଠିଆ ହୋଇଥାନ୍ତି । ସ୍ବାମୀ କିଛି କହିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ କିନ୍ତୁ କହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ କହିଲା—

“ପାଣି ପିଇବ, ମୋ ଚାଷି ଶୁଣିଗଲାଣି ।”

“ଭଲ ଏଇଠି କେଉଁଠି ପାଣି ଅଛି ?”— ତା ସ୍ବାମୀ ଗୁଣଗୁଣେଇଲା ।

ପରେ ହଠାତ୍ ଗୋଟିଏ ବାଳକର କାନ୍ଦଣା ଶୁଣାଗଲା । ତାହାର ଶ୍ଵଶୁର ଖିଆରିଲେ । “ହଁ ପାଣି ଅଛି, ଚାଲ ।”

ତବୁ ସ୍ବାମୀଙ୍କ ଚେହେରାରେ ବ୍ୟାକୁଳତାର ଛାୟା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଦେଖି ପାରିଲା । କିନ୍ତୁ କାରଣ କିଛି ବୁଝିପାରିଲା ନାହିଁ । ଶୁଣୁର ଚାଲିଲେ ।

ସେମାନେ ଅଳ୍ପ ଦୂର ଗଲେ । ମନେ ହେଲା ଯେମିତି କାନ୍ଦଣାର ବିପଦର ଦିଗରେ ସେମାନେ ଗତି କରୁଛନ୍ତି । ବାଳକର ହୃଦୟ ଧ୍ବନି ଦୂର ହୋଇ ଯାଉଥାଏ ।

“ସେପଟେ କେଉଁଠି ଯାଉଛ ? ସେପଟେ କେଉଁଠି କି ଯାଉଛ ? ପାଣି ତ ଏପଟେ ଅଛି,”—ସେ କହିଲା ।

“ପାଣି ଏପଟେ ଅଛି ବହୁ ! ତୁମକୁ ଏମିତି ଶୁଣାଯାଉଛି” — ଯେଉଁ ଦିଗକୁ ସେମାନେ ଯାଉଥିଲେ ସେହି ଆଡ଼କୁ ହାତ ଦେଖାଇ ଶୁଣୁର କହିଲେ ।

ଆହୁରି ଆଗକୁ ସେମାନେ ଚାଲିଲେ । ବାଳକର ହୃଦୟରେ ଶବ୍ଦର ଘୋର ଶୂନ୍ୟତା ଥିଲା । ସ୍ବର ପରି ଶୁଣାଗଲା ।

ପାଣି ! ପାଣି ! ପାଣି ! ତା ଚାହିଁ ଶୁଣିଗଲା । ମୁଁ ଆଉ ଚାଲି ଯାଉନାହିଁ, ମୋତେ ପାଣି ଦିଅ” — କହି ସେ ସେଠି ବସିଗଲା ।

ଆଗରେ ଚାଲୁଥିବା ଜାପ-ପୁଅ ଦୁହେଁ ମଧ୍ୟ ଶେକ ଗଲେ । ବାପା ଶୁଣୁଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଇଲେ, ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଏକାକୀରେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଘୋଷି ଉଠିଲେ । ଏକା ପବନ ଧୂଳି ଉଡ଼ାଇ ବହୁଥିଲା ।

“ଚାଲି ପାରିବୁ ନାହିଁ ?” ଶୁଣୁରଙ୍କ ଚିତ୍କାର ଶୁଣାଗଲା । ‘ଆରେ, ଦେଖୁଛି କଅଣ ?’ — ସେ ପୁଅକୁ ଉଦ୍ୟମ କରି କହିଲେ ।

ସ୍ବାମୀ ତା ନିକଟକୁ ଗଲା । ସେ ଓଡ଼ିଶା ଟାଣି ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଦେଇ ବସିଥାଏ । ସ୍ବାମୀଙ୍କ ଛାୟା ତା ଦେହରେ ପଡ଼ିବା ଦେଖିଲା । ଓଡ଼ିଶା ଖୋଲି ଯେମିତି ସେ ସ୍ବାମୀଙ୍କୁ ଚାହିଁଛି ଠିକ୍ ସେହିଭଳିବେଳେ ସ୍ବାମୀ ତା ଉପରେ ମାଡ଼ି ବସିଲା ଓ ଦୁଇ ହାତରେ ଗଳା ଜାବୁଡ଼ି ଧରିଲା ।

ସେ ଚକିତ ହେଲା ଓ ଚେତନା ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ଭୂଇଁରେ ଲୋଟି ଗଲା । କିନ୍ତୁ ତତ୍କ୍ଷଣାତ ସଚେତନ ହୋଇ ସ୍ବାମୀଙ୍କ ତଳ ପେଟରେ ଖୁବ ଜୋରରେ ଲାତ ମାରିଲା । ସ୍ବାମୀ କିଛି ଦୂରରେ ପଡ଼ିଲେ । ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଉଠିଥାନ୍ତି, ଏତିକିବେଳେ ଶୁଣୁରଙ୍କ ରକ୍ତ-ପିତାସୁ ଚକ୍ଷୁ ତା ଉପରେ ଚାଲୁଥିବାର ଦେଖି ସେ ଚମକି ପଡ଼ିଲା ।

ଶୁଣୁର ଗଧୁଆ-ପଞ୍ଜା ସମ କୋଠର ଅଙ୍ଗୁଳି ଥିବା ହାତରେ ତା ଗଳାକୁ ଚପି ଧରିଲେ । ଦନ୍ତ କଡ଼ମଡ଼ କରି ଗଳାର ଘଣ୍ଟା କାକୁ ଚପି କହିଲେ— ରୁଲି ପାରିବୁ ନାହିଁ ? ରୁଲି ପାରିବୁ ନାହିଁ ? ସେ ଏତେ ବର୍ଷ ଲେ ପାରିଲା ନାହିଁ ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ କିପରି ଲେବ ? ଘରେ ଘରେ ବୁଲୁଥିବୁ, ମୁହଁ ମରୁଥିବୁ ! ତୁ ମୋ ଘରେ ରହିପାରିବୁ ନାହିଁ ! ବେବ୍ୟା ! ତୁ ତ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଠି..... । ଆରେ ଏ ମାଇଗିଆ ! ତୁ ଦେଖୁ କଅଣ ! ଧର, ଧର ଏହାର ଗୋଡ଼..... ।”

ଗଳାର ଘର ଗୁରୁତର ହେଉଥାଏ । ସେ ଗୋଡ଼ ଗୁଡ଼ିକକୁ ଲାଢ଼ିଲା । ସ୍ବାମୀ ଗୋଡ଼ ଧରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାଏ । ତା ଜଣି ଚାହିଁବାକୁ ଲାଢ଼ିଲା । ହଟକେ ପାଇଁ ତାକୁ ଜଣାଲେ। ଯେପରିକି ସେ ମହସାରେ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ୁଛି । ଆଖି ଟାଣି ହେଲା ଓ ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ଏକାକୀରେ ଖୋଲିଲେ । ତା ମୁହଁ ଉପରେ ଶୁଣୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୁଣୁରକ ଗଧୁଆ-ସମ ମୁହଁ ଦେଖୁଥାଏ । ସେଥିରୁ ବହୁତ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶ ବାହାରୁ ଥିଲା । ତାର ମୁହଁ ଆଡ଼ୁଆଳରେ ସାମାନ୍ୟ କିଛି ଅକାରେ ଅଂଶ ଦେଖା ଯାଉଥାଏ । ତାର ଶରୀର ହେଲା ସତେ ଯେମିତି ବାପା ଆସି ପବନରେ ଏପଟେ ସେପଟେ ଘରି ବୁଲୁଛନ୍ତି— ତା ଛୁଆକୁ କେହି ମାରିବା ଦେଖିଲେ ଲେ ଯେପରି ରୁପେଟ କେର କାଟି ଉଡ଼ୁଥାଏ ଠିକ୍ ସେହିପରି ।

“ବାପୁ !” ତା ମୁହଁରୁ ଅନ୍ତିମ ଡାକ ବାହାରିଲା । ତାପରେ ଅନୁଭବ କଲା— ଗୋଟିଏ ବାକ୍ସ ଭିତରେ ଯେପରି ତାକୁ ବନ୍ଦ କରାଯାଇଛି । ଦୂର ଅନେକ ଦୂରରୁ ବାଳକର ସନ୍ଦାନ ଧ୍ବନି ତାକୁ ଶୁଣାଗଲା । ତାପରେ ଆଖି ବନ୍ଦ ହେଲା ।

ଶୁଣୁର ଶେଷର ପାଇଁ ଶୁବ୍ ଜୋରରେ ତା ଶେଷକୁ ଚପି ଠିଆ ହେଲେ । ପୁଅର ଦେଖିଲା ଏ ଯଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଯେଉଁ ଗୋଡ଼ ଦୁଇଟି ଧରିଥିଲା ସେଥିରେ ବର୍ତ୍ତମାନ କିଛି ଦମ ନାହିଁ । ସେ ମଧ୍ୟ ଗୋଡ଼ ଗୁଡ଼ି ଠିଆ ହେଲା । ଶବୁର ଆଖି ଓ ଜଉ ବାହାରକୁ ବାହାର ଯାଇଥିଲା ।

“ବାନ୍ଧି ଦେ ଏହାର ମୁହଁକୁ”—ବାପା ଆଦେଶ ଦେଲେ । ପୁଅ ସେହିପରି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲା । “ମର, ମାଇଗିଆ !”— କହି ବାପା

ଠିଆ ହେଲା ଓ ଅନୁଭବ-ପରି ଦୃଢ଼ତାର ସହ, ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ପୁଣ୍ୟ-ବଧୂର ମୁହଁରେ ଓଡ଼ିଶୀଟି ଗୁଡ଼େଇ ଦେଲା... ।

ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ସ୍ତ୍ରୀର ଦେହଟିକୁ ଦୁହେଁ ମିଶି ବାଲିରେ ପୋତି ଦେଲେ ଓ ଯେଉଁ ଦିଗରୁ ବାଲିକର କାନ୍ଦଣା ଶୁଣା ଯାଉଥିଲା ସେହି ଦିଗକୁ ଗଲେ ।

ପାଣି ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ଦୁହେଁ ପାଣି ପିଇଲେ । ବାପା ପାଣିବାଲକୁ ପଚାରିଲା—ପିଲାଟି ଏତେ କାନ୍ଦୁଛି କାହିଁକି ?

“ଏ ଆଜି ସକାଳୁ କାନ୍ଦୁଛି, ରୁପାହୋଣ !” ପରେ ପଚାରିଲା—“କାହିଁ, ବହୁକୁ ନେଇ ଆସିଲ ନା ନାହିଁ ?”

“ରୁପାହୋଣ ଚଳିମ ଭରି କହିଲା—“ପଠାଇଲା ନାହିଁ, ଭଉଣୀ !”

“ସେମାନେ ତ ସେମିତି ଦୁଷ୍ଟ ! ଅନେକ ବର୍ଷ ହେଲା ଘରେ ବସେଇ ରଖିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଉପରେ ମା ଦୁର୍ଗାଙ୍କ କୋପ ପଡ଼ୁ ।”

“ଏମିତି କହନା ଭଉଣୀ !”—କହି ରୁପାହୋଣ ଉଠି ଠିଆ ହେଲା ଓ ଯାଉ ଯାଉ ପାଣିବାଲ ହାତରେ ଟଙ୍କାଟିଏ ଆୋଇଦେଲା ।

“ନେ ପିଲାକୁ କିଛି କଣି ଖୁଆଇ ଦେବୁ ।” ଏଇ ବୁଢ଼ା ପାଖରୁ ଟଙ୍କାଟି ପାଇ ପାଣିବାଲ ଅବାକ୍ ହୋଇଗଲା ପୁଣି ବ୍ୟାକୁଳ-ରୂଦ୍ରାଣୀରେ ତାଙ୍କ ପଛକୁ ଚାହିଁ ରହିଲା ।

କିଛି ଦୂର ଯିବା ପରେ ମୁହଁରୁ ଧୂଆଁର ମେଘ ସୃଷ୍ଟି କରି ବାପ ପୁଅକୁ କହିଲା—“ମେଘା, ତୁ ଦେଖିଲୁ ନା ?”

“କଅଣ ବାପା ?”—ଥରଥର ହୃଦୟରେ ପୁଅ ପଚାରିଲା ।

“ତା ପେଟରେ ପିଲା ଥିଲା ତାର..... ।”

‘ହଁ ବାପା । କିନ୍ତୁ... ! ସେ ଆହୁରି କିଛି କହିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲା କିନ୍ତୁ କେଉଁ ଅଜଣା, ଅଦୃଶ୍ୟ ଭୟରେ କିଛି କହି ପାରିଲା ନାହିଁ ଏବଂ ନିଜ ବାପ ପଛେ ପଛେ ଅବିମୁକ୍ତ ସମ ଗୋଡ଼ ଘୋସାଡ଼ି ଘୋସାଡ଼ି ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ବଦମାସ

ସ୍ବ ଦେବରଚନ ମେଘାଣୀ

ରେଳଗାଡ଼ି ଚକର ପ୍ରଥମ ଗୋଲେଇ ବୁଲି ଯାଉଥିଲା । ରାମଲଲ ଦୁଆରଟି ଖୋଲି ଯେନ-ତେନ ପ୍ରକାରେ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଡିବା ଭିତରକୁ ଠେଲିଛି କି ନାହିଁ ଚକ ଘୁରୁବା ଶବ୍ଦ ବଢ଼ି ଗଲା । ରାମଲଲ ଶିଡ଼ିକ ବାଟରେ ହିଁ ଭିନୋଟି ସନ୍ତାନ ତଥା ସିନ୍ଦୂର, ଗଣ୍ଡି ଲିକୁ ସେମିତି ସେମିତି ଭିତରକୁ ଠେଲିଦେଲା । ରୁକୁଣୀ ପଡ଼ୁ ପଡ଼ୁ ନିଜକୁ ସମ୍ଭାଳି ନେଲା । ବାନ୍ସ, ଗଣ୍ଡି ଲି ତଥା ପିଲାମାନଙ୍କୁ ସମ୍ଭାଳୁ ସମ୍ଭାଳୁ ଗାଡ଼ି ସ୍ବେପନ-ହତା ପାଇଁ କରି ଯାଉଥାଏ ।

ଫ୍ଲେଟପାର୍ସିଟି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜନ-ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ସେଉଁମାନେ ଏହି ଦୃଶ୍ୟଟି ଦେଖିଥିଲେ ସେମାନେ ରାମଲଲକୁ ଭଲ-ମନ୍ଦ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

“ସବୁ ସାହେବ ପୁଅ ସାଜିଲେଣି । ଠିକ୍ ସମୟରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିବେ ।”

“ଆଉ ନିଜ ମାଇପକୁ କାହା ଜିମା କରୁଛନ୍ତି ସେଆଡ଼ିକ ମୋଟେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନାହିଁ ।”

ଏ କଥା ଶୁଣି ରାମଲଲ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ବିତ ହେଲା । ସେହି ଡିବାରେ କିଏ ଥିଲା ? ସେ ପତ୍ନୀକୁ କାହା ଜିମା ଦେଲା ? ସେ ନିଜ ସ୍ମୃତି ଶକ୍ତି ପ୍ରତି କିଛିତ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଲା ।

ଦେଶୀ ବିଡ଼ର ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ଧୂଆଁ ତା ନାକରେ ପଶି ସେହି ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ସେ କଥା ତାର ସ୍ମରଣ ହେଲା । ସାଥେ ସାଥେ କାହାରି ଗନ୍ଧର ମୁଖରୁ ଆଠ-ଦଶଟି ଶବ୍ଦରେ ସୃଷ୍ଟ ଅର୍ଶ୍ବୀର ବାକ୍ୟ ତା କାନରେ ପଡ଼ିଥିବା କଥା ମଧ୍ୟ ମନେ ପଡ଼ିଲା । ତାର ଦୃଷ୍ଟି କୌଣସି

ପ୍ରସ୍ତୁ ଅକୃତ ଦେଖି ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ଅପ୍ରସ୍ତୁ ଅକୃତ ତା ଦୃଷ୍ଟିରେ
ବହୁଥାଏ ଯେଥିରେ କଳା ଝୋପୀ, କଳା ଦାଢ଼ୀ, କଳା ଲୁଙ୍ଗୀ ଅତି
କାଳିମା ପ୍ରବଳ ହୋଇ ତା ହୃଦୟରେ ଚନ୍ଦ୍ରାପର୍ଣ୍ଣ ଦିନ ମେଘମାଳାର
ସୃଷ୍ଟି କରୁଥାଏ । ସ୍ବେଦନ ଫାଟକରୁ ବାହାରିବା ମାସେ ଜଣେ ପରିଚିତ
ବ୍ୟକ୍ତି ରାମଲାଲକୁ ପଚାରିଲେ—

“ଭାଇ ରାମଲାଲ ! ସାଥରେ କିଏ ଥିଲା ?”

“ସାଥ ତ କେହି ମିଳିଲେ ନାହିଁ ।”

ତାହାହେଲେ ତୁମେ କାହାକୁ କହୁଥିଲ—“ଭାଇ ! ପିଲାଙ୍କ ସୁବିଧା
ଅସୁବିଧା ଦେଖିବ ।”

“ହଁ, ମୁଁ କହୁଥିଲି ନିଶ୍ଚୟ, କିନ୍ତୁ କାହାକୁ କହିଲି, ଏ କଥା
ମୋର ମୋଟେ ମନେ ନାହିଁ ।”

“ଏଠି କ’ଣ ଜୁଟୁଛି ଥିଲା, କାଲି ପଠାଇଥାନ୍ତୁ ।”

“ହଁ, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅନୁଭାବ କରୁଛି ।”

“ଜାଣେ ନା କାହିଁକି, ରେଳଗାଡ଼ିକୁ ଦେଖିବା ମାସେ ଆମ
ଲୋକେ ହଠାତ୍ ବଢ଼େଇ ଯାଆନ୍ତି, ପାଗଳ ହୋଇଯାଆନ୍ତି, ପାଗଳ !”

“ପାଗଳ” ବୋଲି ରାମଲାଲର ହୃଦୟ ବିଦ୍ଧ କରି ସେପାରିକୁ
ଗୁଲିଲେ । କାଠିଆବାଡ଼ି କଣ୍ଠରୁ ନିସ୍ସୃତ ଏହି ବ୍ୟଙ୍ଗବାକ୍ୟ ରାମଲାଲଙ୍କ
ଆଚରଣର ଅବକଳ ଚିତ୍ର ଆଙ୍କି ଦେଲା । ଲାଲବର୍ଣ୍ଣର ଲୁଗା ଦେଖିବା
ମାସେ ଶେଷ ଯେପରି ବିଚିତ୍ର ଯାଏ, ଓଟକୁ ଦେଖି ମର୍କସି ଯେପରି କୁଦା
ମାରେ, ମିଲ-ମାଲିକଙ୍କୁ ଦେଖିବା ମାସେ ଆଧୁନିକ ମଜଦୁର ନେତା
ଯେପରି ସଜାଗ ହୋଇଯାଏ—ଠିକ୍ ସେ ହିସାବ ରେଳଗାଡ଼ିର
ଗାଡ଼ି ଡିବାରେ ଲାଗିଥିବା ଲାଲବର୍ଣ୍ଣ ହଲୁଥିବା ଦେଖି ରାମଲାଲ ପାଗଳ
ହୋଇଗଲା । ସେ ପୁଣି ଏତେଦୂର ଭୁଲ ଯେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଫ୍ରେଟ
ଦୁଧ-ମୁହାଁ ଶିଶୁଙ୍କୁ, ତାର ପିଲାଙ୍କ ମାତାକୁ ଆତ୍ମୀୟ ସ୍ବଜନ ବଦଳେ
ନିଷ୍ପ୍ରାଣ ଗଣ୍ଡୁଲି ସମ ବୁଝି ବସିଲା । ହେ ଭଗବାନ ! ମନୁଷ୍ୟ ନିଜ
ଗଣ୍ଡୁଲିଟିକୁ ମଧ୍ୟ ନିଜ ପରିଚିତ ଓ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ବନ୍ଧୁ ହାତରେ ସମର୍ପଣ
କରିଥାଏ । ଦିନକର କଥା, ରାମଲାଲ ବଢ଼ିଆ କଥା ଆମ୍ଭ ଗୋଟିଏ
ଟୋକେଇ ଦରକୁ ପଠାଇବା ପାଇଁ ଗୁହଁ ଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଏହି

ସଂଧ୍ୟାରେ ବସ୍ତ୍ର ଫାଟି ସେ ଅମ୍ଳାଦିକୁ ଶୋଷ କରି ପାରିଲ ନାହିଁ । କାରଣ କାଳେ ସ୍ବଚ୍ଚନ୍ଦ୍ର ଚଢ଼ି କିମ୍ବା ଅମ୍ବୁଳ ତିଆରି କରିବା ପାଇଁ ସେପରି ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ଅମ୍ବ କାଢ଼ି ପାରିନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଆଜି ସେ କ'ଣ ନ କଲା ?

ପୁଣି ଦିଗ୍‌ସ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ଆସି ରାମଲାଲ କାନରେ କିଛି କହିଲା । କଥା ହେଲାବେଳେ ତା ଆଖି ଚାରିଆଡ଼କୁ ଘୁରୁଥାଏ । କାଳେ ଏହି ସ୍ତେସନର କାନ୍ଥରୁ କିମ୍ବା ମେଜିଆରୁ କେହି କେଉଁଠି ଛୁସାପାସ ବାହାରି ପାରେ ।

ସେ ଯେଉଁ କଥାଟି କହିଲା ତାର ସାର ମର୍ମ ଏହି ଯେ—

“ସେଠା, ଏହି ଡିବାରେ ଅଦମଦାବାଦ ସହରର ସମସ୍ତ ଗୁଣ୍ଡାକ ସରଦାର ଅଲରଖା ବସିଥିଲା । ଆଉ ଅନ୍ୟ ଆଠ-ଦଶ ଜଣ ହେଉଛନ୍ତି ତାର ଭଗ୍ନଶିଆ-ଗଞ୍ଜେଇଶିଆ ହିଂସ୍ର ସାଥୀ । ମୁଁ ସେଇଠି ଠିଆ ହୋଇଥିଲି । ତାଙ୍କ ସାଥରେ ଗୋଟିଏ ବେଶ୍ୟା ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ସମସ୍ତେ ତା ସହ ଅଟା-ଟାପର କରୁଥାନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ସେହି ବେଶ୍ୟାଟିକୁ ଠେଲିଠେଲି କରି ଅଲରଖା ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚାଉଥିଲେ । ଏହି ସବୁ କଥା ମୁଁ ନିଜ ଆଖିରେ ଦେଖିଛି । ୩୦ ଜଣ ଯାତ୍ରୀ ବସିବା-ଯୋଗ୍ୟ ଡିବାରେ ଦଶ ଜଣ ବ୍ୟତୀତ ଏଗାର ନମ୍ବର ଯାତ୍ରୀ କେହି ନ ଥାଆନ୍ତି । ଚେହେରା ବେଶିବାମାତ୍ରେ ସମସ୍ତେ ଅନ୍ୟ ଡିବାକୁ ଚାଲି ଯାଆନ୍ତି । ସେଠା, ତୁମେ ଜାଣି ଶୁଣି ନିଜ ପିଲାପିଲିକୁ ବାଦ-ସିଂହଙ୍କ ମୁହଁରେ କାହିଁକି ଠେଲି ଦେଲି ?”

ରାମଲାଲ ଏତକ ଶୁଣି ପ୍ରବ୍ୟ ହୋଇ ରହିଲା । ସେଇ ଆଗ-ନ୍ତକଟି ପୁଣି ଥରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଆଖି ବୁଲାଇ ଆଣିଲା । ମୁହଁରେ ହାତର ଆଡ଼ୁଆଳ କରି ନିଜକଥା ପୂର୍ଣ୍ଣ କଲା — “ସେଠା, ଦଶ ପନ୍ଦର ଦିନରେ ଥରେ ଅଲରଖା ଏଥିରେ ଚକ୍ରର ଲଗାଇଯାଏ । ଯେଉଁ ଦିନଠାରୁ ସେ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଭୁରି ବୁଲୁଛି ରେଳଡିବାରେ ପାଞ୍ଚଥର ଖୁନ୍ ହୋଇଛି । ଶବ ଯବତ କରାଯାଇଛି । ସାତଥର ସହରରେ ଲୁଟ-ତବେଜ ହୋଇଛି । ଏହି କଳଙ୍କ କାଳମାମୟ କାର୍ଯ୍ୟ-କର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି । ଆପଣ କ'ଣ ଭାବନ୍ତି ପୁଲିସ ଏହିସବୁ କାଣ୍ଡ ଜାଣେ

ନାହିଁ ? ମୁଁ କହୁଛି ପୁଲିସ ନିଶ୍ଚିତରୂପେ ସମସ୍ତ କଥା ଜାଣେ । କିନ୍ତୁ ଅଲଗା ପୁଲିସର ମୁହଁ ବଦଳ କରି ଦେଇଛି । ସେମାନଙ୍କୁ ଖୁଆଇଛି, ପିଆଇଛି । ସାହେବ, କ'ଣ ଆଉ କହୁଛନ୍ତି ? ବର୍ତ୍ତମାନ ସରକାର ରାଜ୍ୟରେ ତ “ତେଡ଼ ମାରେ ଧକ୍କେ, ଦେବ ଗୟେ ଡୁଗରେ ଡିଆଁ ପୀର ଗୟେ ମକେ ।” ଅର୍ଥାତ୍ ମାତ ଅଛୁଁ ଆ ଧେଡ଼ମାନେ ଧକ୍କା ମାରିଲେଣି, ଦେବତାମାନେ ପବ୍‌ତରେ ରହିଲେଣି ଓ ପୀରମାନେ ମକ୍କା ଭୁଲିଗଲେଣି; ଏପରି ଘଟଣା ଘଟୁଛି । ବର୍ଣ୍ଣ-ବ୍ୟବସ୍ଥା ଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା । ଛି, ଛି ଗାର୍ଲବୁଡ଼ା ଘର ଖରାପ କଲା । ଏଇଥିରେ କ'ଣ ନିଆଁ ପାଉଁଶ ସ୍ଵରୂପ ମିଳିବ ? “ ଇଂରେଜା ରାଜ୍ୟର ଘର ପ୍ରତାପ ଥିଲା । ”

ଏହିପରି ତତ୍ତ୍ଵଜ୍ଞାନ ବଖାଣି ହୃଦୟର ସମସ୍ତ ରୋଷ ପ୍ରକଟ କରିବା ପାଇଁ ସେ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଦେଖିଲା ଯେ ରାମଲଲ କଥା ଶୁଣିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଅନ୍ୟ ବିଷୟରେ ନିମଗ୍ନ ହୋଇଛନ୍ତି । ତେଣୁ ସେ ଧୀରେ ସେଇଠୁ ଖସି ପଳାଇଲା । ଅଳ୍ପଦୂର ଯାଇ ସେ ଅନ୍ୟଗୋଟିଏ ସଜ୍ଜନଙ୍କ ସହ ଆଳାପ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେମାନେ କାହାର ପ୍ରତି ବ୍ୟଙ୍ଗ କରୁଥିବା ଜଣାଗଲା । ସେମାନେ ରାମଲଲଙ୍କ ପ୍ରତି ଏପରି ଭାବେ ହାତରେ ସଙ୍କେତ କରୁଥାନ୍ତି ଯେ ମନେ ହେଉଥାଏ ସେମାନେ ଯେପରି କହୁଛନ୍ତି—ରାମଲଲ ଗୋଟିଏ ମଣିଷ ?

ରାମଲଲର ତାର-ଅଫିସ ଯିବା କଥା । ଠିକ୍ ତା ସାମନାରେ ହିଁ ତାର-ଅଫିସଟି ଥାଏ । ବିଜୁଳ ଆଲୋକରେ ଝଟକୁଥିବା ତାର-ଅଫିସର ସାଇନବୋର୍ଡ଼ ଯେକୌଣସି ଅନ୍ଧ ମଧ୍ୟ ସହଜରେ ଉଠି ପାରିବ, ତଥାପି ରାମଲଲ ଚେତନା-ଶକ୍ତି ହରାଇ ବସିଥିଲେ । ତେଣୁ ତାକୁ ନିକଟଦେଇ ଯାଉଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ପଚାରିବାକୁ ହେଲା ।

ତାର-ଅଫିସରୁ ଫାର୍ମି ଖଣ୍ଡେ ନେଇ ସେ ସନ୍ଦେଶର ରୂପରେଖ ତିଆରି କରିବାରେ ଲାଗିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଗାଡ଼ କେଉଁ ଷ୍ଟେସନରେ ଥିବ ସେ କଥାର ମଧ୍ୟ ଖୋଜ ରଖିଥିଲେ । ସେହି ସମ୍ଭାବିତ ଷ୍ଟେସନର ଷ୍ଟେସନ-ମାଷ୍ଟରଙ୍କ ନାମରେ ତାର ଲେଖିଲେ । ଯେତେଦୂର ସମ୍ଭବ ଶୁଦ୍ଧ କମ ଶବ୍ଦରେ ସନ୍ଦେଶଟି ଲେଖିଲେ । ଯେତେବେଳେ ହସ୍ତାବ କରି ଦେଖିଲେ ଯେ ମାତ୍ର ବାର ଅଣାରେ କାମ ଫାଟେ, ସେତେବେଳେ ନିଜ

ବୁଦ୍ଧ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଅଭିମାନ ହେଲା । ତାର ପାର୍ମିଟି ଝରକା ଉପରେ ଥୋଇ ଗୋଟିକିଆ ଟଙ୍କାଟି ଭିତରକୁ ଠେଲି ଦେଲେ ।

“ଅଧିକ ଦୁଇଟଙ୍କା”—ତାର-ମାଷ୍ଟର ମୁଣ୍ଡ ଉପରକୁ ଟେକି ଲେଖି ଲେଖି ଏହି କଥାଟି କହିଲେ ।

“କାହିଁକି, କେଉଁ, କାରଣରୁ ?” ରାମଲଲ ଗରମ ହୋଇ କହିଲେ—“କ’ଣ ଅଚହ୍ନା ବୋଲି..... ?”

“ଅଧିକା-ଖଇ”—ତାର-ମାଷ୍ଟର ଉତ୍ତର ଦେଲେ ।

“କିପରି ?”

“ଲେଟ୍-ଫି ସ ଯୁକ୍ତ ରବିବାର ।

ରାମଲଲର ମନେହଲ ଯେମିତି ଗଭୀର-ନିଦରୁ କେହି ଉଠାଇ ଦେଲା । ତନି ଟଙ୍କା ! ତା ଜୀବନରେ କେତେ ସେ ନିଜ ପାଇଁ ତନିଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିନାହିଁ । କ’ଣ ସତରେ ତନିଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାଭଳି ସଙ୍କଟ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲାଣି ? କ’ଣ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ନିଜ ବୁଦ୍ଧିରେ ଡିବା ବଦଳି କରିବ ନାହିଁ ? ଏତେ ବର୍ଷଧରି ମୋ ସହବାସରେ ତାର କ’ଣ ଏଇ ଟିକକ ବୁଦ୍ଧି ଉଠୁକି ନ ଥିବ ? କେ ଜାଣେ ? ମାଇପି ଲୋକ ତ । ମାଇପି ବୁଦ୍ଧିର କି ଭରସା ? କାଲେ ଭୁଲ କରି ନ ବସୁ ?

କିନ୍ତୁ ବିପଦ ପଡ଼ିଲେ ସେ କ’ଣ ଜଞ୍ଜିର ଟାଣି ପାରିବ ନାହିଁ ? ସେ ଯେଉଁଠି ବସିଥିବ ସେଇ ନିକଟରେ କ’ଣ ଜଞ୍ଜିର ନ ଥିବ ? ଜଞ୍ଜିର ଠିକ୍ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବ ତ ? ହେ ଭଗବାନ ! ବର୍ଷାକାଳ ଯୋଗୁଁ କାଲେ କଳଙ୍କ ଲଗି ଜଞ୍ଜିରଟି ଅଚଳ ହୋଇ ନଯାଉ । ଏହି ରେଳକର୍ମୀର ଶ୍ରମାନ୍ତେ ମଧ୍ୟ କ’ଣ ବିପଦ ସୂଚକ-ଜଞ୍ଜିରଟିକୁ ଭଲ ରଖିଥାନ୍ତି ? ତା ହେଲେ ସେ କ’ଣ ଚିନ୍ତାର କରିପାରିବ ନାହିଁ ? କ’ଣ ମୁନା ପାଟି କରିବ ନାହିଁ ? ସେଇ ଭାବୁ ଅଲରଖା ଯଦି ନିଜ ହାତ ପାପୁଲରେ ତା ମୁହଁ ବନ୍ଦ କରି ଦେଇଥିବ, ତା ହେଲେ..... ?

ଏହିପରି ବିଚାର-ବିନିମୟ ଚାଲୁଥାଏ, ଏତିକିବେଳେ ତାର-ମାଷ୍ଟର ପାର୍ମି ଓ ଟଙ୍କା ଓପାସ କରି ତାର ବିଚାର-ଶୃଙ୍ଖଳାଟିକୁ କାଟି ଦେଲେ । ସେ କହିଲେ—“ସେଠା, ଭାବି-ହୋଇ କାଲି ସକାଳୁ ଆସନ୍ତୁ । ସୋମବାର ହୋଇ ଯାଇଥିବ ।”

ସେହିକ୍ଷଣି ରାମଲଲ ହୃଦୟରେ ନିଜପ୍ରତି ଭରସାର ଭାବ ଜାଣି ଉଠିଲା । ଉତ୍ସବର ଜଙ୍ଗଲର ଘନ ତମିରରେ ବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା ପାଇଁ ତାହାକୁ ଡାକି ନ ପାରିବା ଯୋଗୁଁ ସେହି ପରିସ୍ଥିତି ଉତ୍ପତ୍ତି ଠିକ୍ ସେହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ପଡ଼ି ରାମଲଲ ପତ୍ନୀ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟାଚାରର କାଳ୍ପନିକ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଉତ୍ସବେ ଦ୍ୟୁ-ମୁହାଁ କୋମଳ ପିଲାଟିର ହୃଦ୍‌ଗତି କେଉଁକାଳୁ ବଦଳ ହୋଇ ଯାଇଥିବ ।

“ହେ ମୋର ଭଗବାନ ! ଚଉଦ ଭୁବନ ନାଥ ! ଗରୁଡ଼ଗାମୀ !” ତାର ନିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସରେ ବନର ଭାବନାସୂତ ହେଲା । ସେ ପୁଣି ଝରକା କାଟେ ତାର-ପର୍ମିଟି ଦେଇ ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କିଆ ନୋଟ ବଢ଼ାଇ ଦେଲା ।

“ରଥାୟା ପ୍ରି-ପେଡ଼ ?” ତାର-ମାଷ୍ଟର ନିଜ ପରିବ୍ରାଜାଯାତ୍ରୀ ସନ୍ଧିପ୍ର ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାନବ ଆପଣା ବ୍ୟାବସାୟିକ ଗୁଣକୁ ପ୍ରଥମସ୍ଥାନ ଦେଇଥାଏ । ସେ ବୁଝେ ଯେ ସମସ୍ତେ ତାହାର ଗୁଣ ଶିଖିନେବା ନିହାତି ଦରକାର ।

“ହଁ ଆଜ୍ଞା ? ନାହିଁ.....ନାହିଁ....ନା....ହଁ....ଆଜ୍ଞା । ରଥାୟା ମଗାଇ ଦିଅନ୍ତୁ ”...ରାମଲଲ ଏତକ ଅତି କଷ୍ଟରେ କହିଲା ।

ବ୍ୟାବହାରିକ କୃତ୍ତିତା ସମ୍ପନ୍ନ ବିଶେଷ ଚାଲୁଣିଟି ରାମଲଲ ହୃଦୟରେ ସର୍ବଦା ବିଦ୍ୟମାନ ରହିଥାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାବନାକୁ ସେହି ଚାଲୁଣିରେ ଚଳାଇପରେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରେ ।

ତାର-ମାଷ୍ଟର ଅଧିକାଂଶ ପକେଟରେ ପକାଇ ବାକିତକ ରେଜା ପଇସା ଫେରାଇ ଦେଲେ । ତାର-ମାଷ୍ଟର ଯେତେବେଳେ ତାର ପଠାଇବା ପାଇଁ ତାର-ଯନ୍ତ୍ର ନିକଟକୁ ଯାଇ ବସିଲା ପ୍ରକାରେ ଖଟ୍ ଖଟ୍ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେତେବେଳେ ରାମଲଲର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ରହିଲା । ତାର କାଳ୍ପନିକ କର୍ତ୍ତ୍ତୃ-ଗହ୍ୱରରେ ଏହି ଖଟ୍ ଖଟ୍ ଧ୍ୱନି ପୋଲିସର ପଦ ଶବ୍ଦ ପରି ଶୁଣାଗଲା, ହାତ-କଡ଼ର ଝଙ୍କର ଶବ୍ଦ ଚାଲୁଆଡ଼େ ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ ହେଲା, ବଦମାସ୍ ଅଲରଗା ହାତରେ ହାତକଡ଼ି ପିନ୍ଧାଇବା ସମୟରେ ଚାଲି ପକାଇବା ‘ଖଟ୍’ ଧ୍ୱନି ମଧ୍ୟ ଶୁଣିପାରିଲା ।

ପ୍ରଭୁଙ୍କର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବାପାରେ ଭର୍ତ୍ତିକର ତାର ମାଣ୍ଡୁର
ଯେତେବେଳେ ରାମଲଲ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲେ, ନିମିଷକ ପାଇଁ ସେ
ଅଭିଭୂତ ଶାନ୍ତିର ଅନୁଭବ କଲା । ତାର ଖୋଲି ପଡ଼ିଲା । ସେଥିରେ
କେବଳ ଏକକମାସ ଲେଖାଥିଲା ।

—“ଗାଡ଼ି ପ୍ରତିନିଧିତ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ସ୍ତୋତ୍ର ଦେଲଣି ।”

ରାମଲଲ ଆହୁରି ଅଧିକ ପରସା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବା ସାହାସ ନ ରଖି
ପାରିବା ଯୋଗୁଁ ଶିଶୁରଙ୍କ ଆଶ୍ରୟ ନେଲା । ସତ ସେ ଅତି
ପୁରାତନ ଯୁଗର ହୁଅନ୍ତା ତେବେ ଦେବତାଙ୍କଠାରେ ମାନସିକ ରଖନ୍ତା
ଓ ସତ ନୂତନ ଯୁଗର ହୋଇଥାନ୍ତା ତେବେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ପୌରୁଷତାର
ପରୀକ୍ଷା କରନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ସେ କୌଣସି କୂଳର ନଥିଲା, ‘ନା ଏ କୂଳ ନା
ସେ କୂଳ’ ମଝିରେ ଝଲୁଥିବା ଜଣେ ପ୍ରାଣୀ ମାତ୍ର । ତେଣୁ ସେ
ଯେତେବେଳେ ଘରକୁ ଯାଇ ପଲଙ୍କରେ ଶୋଇଲା ତତୁଦ୍ଦିଗରେ
ଉପୁଙ୍କର ଦୃଶ୍ୟ ଆଖି ଆଗରେ ନାଟିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ନିଦ ହେଲା ନାହିଁ ସତ କିନ୍ତୁ ମସ୍ତିଷ୍କ ଚିନ୍ତା ଯୋଗୁଁ କାନ୍ତ
ହୋଇ ଯାଇଥାଏ, ଜ୍ଞାନତନ୍ତ୍ର ଉପ ରୂପ ଧାରଣ କରିଥାନ୍ତି । ଗୋଟି
ଗୋଟି ହୋଇ ଏହିପରି ଉପାନକ କଥା ଯାହାକି ସ୍ମୃତି କନ୍ୟା ସ୍ମରଣ
ଉପେନ୍ଦ୍ର ନ ହୋଇ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ମିଶ୍ରଣରୁ ଉପେନ୍ଦ୍ର ହୋଇଥିଲା, ସେହି ସମସ୍ତ
ଘଟଣା ତାକୁ ଝାଲରେ ଜୁଡ଼ିବୁଡ଼ି କରି ଦେଇଥାଏ ।

ମନେହେଲା ଯାହାକୁ ସେ “ମୋ ପିଲାପିଲଙ୍କ ଟିକଏ ଯହ
ନେଉଥିବ” କହିଥିଲା ତା ସହ ଏଥିପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଅଧେ ସାକ୍ଷାତ
ହୋଇଛି ।

କେଉଁଠି ସାକ୍ଷାତ ହୋଇଥିବ ?

ହଁ, ହଁ ମନେ ପଡ଼ିଲା । ରେଳ ଯାତ୍ରାରେ ହିଁ ସାକ୍ଷାତ ହୋଇଥିଲା ।
ଅକସ୍ମାତ ସେ ଆମର ଛୋଟ ଡିବାରେ ପଶି ଆସିଥିଲା । ତା ତେହେରା
ଅତି ଉପାନକ ଦେଖା ଯାଉଥାଏ । ତଥାପି ସେ ହାତଯୋଡ଼ି ମୋତେ
କହିଥିଲା—“ସାଇ, କିଛି ସମୟ ଲୁଚ ରହିବା ପାଇଁ ମୋତେ ଟିକଏ
ସ୍ଥାନ ଦିଅନ୍ତୁ । ମୁଁ ସ୍ତ୍ରୀକାର କରୁଛି ଯେ ମୋ ଅନ୍ତର୍ମେ ଗୋଲି ଚାଲେଟି
ସାଖରେ ଅଛି । ଗୋଲିସ ମୋ ପିରୁ ଧରିଛି ।”

ଏହି ଅନୁନୟ-ବିନୟ ବିନୟରେ ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ
କହିଥିଲି—“ବଦମାସ ! ଏଠି ନାହିଁ, ଚାଲି ଯା ୧୦୧ ।”

ସେ ପୁଣି ମୋ ଥିା ରୁକୁଣୀକୁ ବିମତ ହୋଇ କହିଥିଲା—ହେ
ମୋ ମାଆ, ମୋତେ ଲୁଚି ରହିବାକୁ ଟିକିଏ ଜାଗା ଦେଇ ଦେ ।” ଥିା
କହିଲା—“ଭଲ ବେତରାଟି ବସିଥାଉ ।” କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତା ଉପରେ ବିରକ୍ତ
ପ୍ରକାଶ କଲି ଓ ‘ପୋଲିସ୍, ପୋଲିସ୍’ ଡାକ ପକାଇଲି । ପୋଲିସ୍ ଆସି
ତାକୁ କେନ୍ଦ୍ର କଲା । ମୋତେ କୋର୍ଟରେ ପ୍ରସ୍ତାବ, ସାବାସୀ ମିଳିଲା ।
ସେ ବିରକ୍ତ ଚିନ୍ତାବର୍ଣ୍ଣ କାରାଦଣ୍ଡ ପାଇଲା । ସେହି ସମୟରେ ସେ ମୋ
ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ଦୃଢ଼ ପ୍ରଜ୍ଞା କରି କହିଥିଲା—“ରହ, କାରାମୁକ୍ତ ହେଲା
ପରେ ତୋ କଥା ଦେଖିବି ।”

ଏ ସେଇ ଲୋକ । ସେ ନିଶ୍ଚୟ ମୋ ପତ୍ନୀକୁ ପଚାରି ଥିବ.....
ଭଲ ପିଲାପୁଅ.....ହାୟ ! ଓହୋ..... ।” ରାମଲାଲ ନିଜ ଭାବରେ
ନିଜେ ଇତି ବସିଲା ।

x

x

x

x

ଶେଷରେ ସକାଳ ହେବା କଥା, ହେଲା ମଧ୍ୟ । ପ୍ରାୟ
୧୦ଟା ବେଳେ ରାମଲାଲ ତାର ପାଇଲେ ଯେ “ସମସ୍ତେ ସକୁଶଳ ପହଞ୍ଚି
ଗଲେ ।” ତୃପ୍ତ ହେବ ପତ୍ନୀର ଦୀର୍ଘ-ପତ୍ର ପାଇଲା । ରାମଲାଲ ଚକିତ
ହେଲା । ଜୀବନରେ କେତେବେଳେ ରୁକୁଣୀ ଏତେ ଶୀଘ୍ର ପହଞ୍ଚିବା
ଶୁଣିବ ଦେଇନାହିଁ ।

ପତ୍ରଟି ଜଣେ ଅଳ୍ପ ପଢ଼ାଲେଖା ଅସିକ୍ଷିତ ଥିାର ଶ୍ରେଣୀରେ ଲିଖିତ
ପଞ୍ଚାବଳୀ ପ୍ରିୟ, ମୋ ପ୍ରିୟତମ, ମୋ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ସ୍ବାମୀ ଆଦି ସମ୍ବୋ-
ଧନକୁ ପରିଚାଳନା କରି ସିଧା ସଳଖ ବ୍ୟାବହାରିକ ଶୈଳୀରେ ବିଷୟ-
ବସ୍ତୁ ନେଇ ଲେଖା ହୋଇଥିଲା, ତେଣୁ ସେହି ପତ୍ରଟି ଇଞ୍ଜିନ ସୁଶୋଭିତ
ପ୍ରାଚୀନ ରେଲଗାଡ଼ି ପରିବର୍ତ୍ତେ ବିଦ୍ୟୁତ୍-ଚାଳିତ ଇଞ୍ଜିନ ନ ଥିବା ଲଞ୍ଜ
କଟା ଗାଡ଼ି ସମ ଦେଖା ଯାଉଥାଏ । ଏଇ ରହିଲା ପତ୍ରଟି । ସେଥିରେ
କେବଳ ବିରାମ ଚିହ୍ନ ମାତ୍ର ମୋର ରହିଛି—

“ତୁମର ଟିକିଏ ସୁଦ୍ଧା ବର୍ତ୍ତନ ନାହିଁ । ମୁଁ ତମକୁ ନେହେରୁ କରି କହିଥିଲି ମୋତେ ପାଣିପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସ୍ବେଚ୍ଛେ ଅଣିଦିଅ, ପିତ୍ତଳ ନ ହେଲ ନାହିଁ ମାଟିର ଅଣିଦିଅ, କିନ୍ତୁ ତୁମେ ମୋତେ ଶୁଣିଲ ନାହିଁ । କହିଲି ସ୍ବେଚ୍ଛେନରେ ପାଣି ମିଳୁଛି କ’ଣ ଲେଟାଥିଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ ? ଟେବେରେ କଥା ରହିଲା ତୁମର । ବାଟରେ ପାଣି ଦରକାର ହେଲା, ଗ୍ରେଟ୍ ପିଲମାନେ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ସହ-ସାଥୀମାନେ ଶୁଦ୍ଧ ବୈଷ୍ଣବ ଭୋଜନ ଖୁଆଇଲେ ପିଲାଏ ପାଣି, ପାଣି ରଡ଼ି ଗୁଡ଼ନ୍ତି । ସେ ଭାଇଟି ପ୍ରତି ସ୍ବେଚ୍ଛେନରେ ଦୌଡ଼-ଦୌଡ଼ି ପାଣି ନେଇ ଆସେ । ମୋତେ ତ କିଛି ପଚରା-ପଚରି କରି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସାଥୀ ଭାଇମାନଙ୍କୁ କହେ—‘ଏହାର ଧମା (ପତ) ମୋତେ ଯହୁ ନେବାକୁ କହିଛି’ । ଏପରି କହୁଥାଏ ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦିତ ହେଉଥାଏ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ମୂଳରୁ ସମସ୍ତ କଥା କୁହେ । ଗାଡ଼ି ଖୁଲିବା ମାତ୍ରେ ଶୀଘ୍ର ସେହି ବାଉକୁ.....ରଣ୍ଡ ମରୁନାହିଁ, କହିବାକୁ ଲାଗି ଲାଗୁଛି.....ତା କୋଲରୁ ଠେଲିଦେଇ କହିଲା—ଟିକିଏ ଘୁଞ୍ଚି ବସ । ତା ପରେ ସାଙ୍ଗ ସାଥକୁ କହିଲା—ଶିଳିଶିଳି ହୋଇ ହସିବା ବନ୍ଦ କରି ତଥା ବିଡ଼ି ଧୁଆଁ ଏପଡ଼େ ମୋତେ ଗୁଡ଼ିବ ନାହିଁ, କାରଣ ଏହାର ଧମା ମୋତେ କହି ଯାଇଛି.....ଏହାର ଯହୁ ନେଉଥିବ ।

ତା ପରେ ସମସ୍ତେ ଖୁବ୍ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ କଥା ହେଲେ । କିଛି ସମୟ ପରେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲେ କିନ୍ତୁ ସେ ଭାଇ କହୁଥାଏ—ମୁଁ ଶୋଇବି ନାହିଁ । ଏହାର ଧମା ମୋତେ କହି ଯାଇଛି.....ଆଦି ।

ସାରା ରାତି ସେ ସେହିପରି ବସି ରହିଲା । ମୋତେ ଡରୁ ଲାଗୁଥାଏ । ଗୁଡ଼ି ଥରୁଥାଏ । କେଜାଣି କାହିଁକି ଶୋଉନାହିଁ । ମୋତେ କହୁଥାଏ—‘ମା, ଶୋଇପଡ଼ ।’ କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଶୁଅନ୍ତି କିପରି ? ମିଛଟାରେ ଶୋଇ ରହିଲି । ମୁନି କାନ୍ଦିଲା, ଖୁବ୍ ପାଟିକରି କାନ୍ଦିଲା । ସେ ଭାଇ ଉଠିଲେ । ମୋତେ କହିଲା, ‘ମା ଖଣ୍ଡେ ଲୁଗା ଦିଅ ।’ ମୁଁ ଭାବିଲି ଲୁଟିବାକୁ ଆସିଛି । ମୁଁ ହାତଯୋଡ଼ି କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି କହିଲି—‘ଭାଇ ଶାନ୍ତ ଏ ସବୁ ମୋଠାରୁ ନେଇ ଯା । ମାତ୍ର ମୋ ହୃଦରେ ହାତ ଦେନା ଓ ମୋ ପିଲାଙ୍କୁ ହାତ ଲଗାନା ।’ ମୁଁ ମୋ ବେକରୁ ଗହଣା କାଢ଼ିବାକୁ

ଲଗିଲା । ସେ ଠୋ, ଠୋ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାପରେ ନଜେ ଗଣ୍ଟିଲି
 ଫିଟାଇ ଝୁଲିରେ ବନ୍ଧିବା କନା ଶ୍ରେକ କାଢ଼ିନେଲା । ଦୌଡ଼ ତ ତା
 ପାଖରେ ଥିଲା, ହେବାର ଦୁଇ ପଟ ପଟାରେ ବନ୍ଧି ଝୁଲି ବାନ୍ଧିଲା ।
 ମୁନିକୁ ସେଥିରେ ଶୁଆଇ ଦେଲା ଓ ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ବସି ଝୁଲାଇବାକୁ
 ଲାଗିଲା ଓ ପଠାଣ ବୁଝା କେତେ ପ୍ରକାର ଲୋଗ (ପିଲାଙ୍କୁ
 ଶୁଆଇବା ଗୀତ) ଗାଇଲା । ମୋତେ ଏସବୁ ବିଷୟ ଲାଗୁଥାଏ ।
 ହସ ଲାଗିଲା ତଥା କାନ୍ଦ ମଧ୍ୟ । ଏ ଦାଢ଼ୀ-ନବୋଲା, ସାତ
 ହାତ ଉଚ୍ଚ ସେସ ପରି ପ୍ରାଣୀଟିଏ କେଉଁଠି ଏପରି ସ୍ତ୍ରୀ-ହଲଉ
 ମଧୁର ଗଳା ପାଇଛି । ଗୀତ ଗାଉ ଗାଉ ସେ କାନ୍ଦ ପକାଇଲା ଆଖିରୁ
 ଅବରଳ ଅଶ୍ରୁଧାର ପ୍ରବାହିତ ହେଲା । ଝୁବୁ କାନ୍ଦିଲା ପରେ ମନେ ମନେ
 କହୁଥାଏ— “ପିଲା-ପିଲି କେଉଁଠି ? ଭୁମେ କେଉଁଠି ? ମୁଁ
 କେଉଁଠି ?”

ମୁନ ମଧ୍ୟ କି ଦୁଷ୍ଟ । ପ୍ରତିଦିନ ମୁଁ ତାକୁ ମାରିପିଟି ଶୁଆଏ କିନ୍ତୁ
 ଏଠି ସେ ଝୁଲାଇବା ମାତ୍ରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଆଗୋ, ଭୁମେ ଦିନେ
 ଅଧେ ସୁଦ୍ଧା ମୋ ପିଲାକୁ କେତେ ଝୁଲାଇଛ ? କେଉଁଦିନ ଲୋଗର
 ଗୋଟିଏ ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ଗାଇଛ ? ଯେଉଁ ସମୟରେ ମୁଁ ବିନତି କରି କହେ,
 ସେତେବେଳେ ଭୁମେ ଏତିକି ମାତ୍ରେ କହି ଠିଆ ହୋଇପଡ଼େ—‘ଏ କାମ
 ମୋର ନୁହେଁ, ମୁଁ ମରବୁ ପୁଅ । ଦେଖିଲ ଏ ମଧ୍ୟ ଟଣେ ମରବୁ ଥିଲା ।’

ଅଗ୍ନି ଛୁଡ଼ ଏ କଥା । ଏମିତି ପ୍ରାୟ ରେଳ ଟନଟା ହୋଇଥିବ ।
 ଗୋଟିଏ ଜଳହନ ଅସିଲା । ଠିକ୍ ଆମ ଡିବା ଆଗରେ ଝୁଲି-ମୁଣା
 ତଥା ବଛଣାପତ୍ର ଧରି ପ୍ରାୟ କୋଡ଼ିଏ ଜଣ ଖାକି ଡ୍ରୋପାସ୍ ଆସି
 ଠିଆ ହେଲେ । ପ୍ରଥମେ ସେମାନେ ସେ ବଇ ଅଡ଼କୁ ଲେଇ ଏବଂ
 ଶୀଘ୍ର ଫେରି ଆସିଲେ ପରେ ମୋ ଅଡ଼କୁ ଆସି କହିଲେ—ଭଉଣୀ !
 ଭୁମକୁ ଏଇ ସ୍ଥାନ ଖାଲି କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମୁଁ ପଚାରିଲି, ‘କାହିଁକି ?’

ସେମାନେ କହିଲେ—‘ଜାଣି ନାହିଁ ? ଲୋକସେବକ ମଣ୍ଡଳୀ
 ଯାଉଛନ୍ତି ।’

ମୁଁ କିଛି ବୁଝିପାରିଲି ନାହିଁ । ପଚାରିଲି—‘ଭୁମେ କଅଣ
 ସରକାରୀ ଲୋକ କି ?’

ସେମାନେ ହସିଲେ । କହିଲେ, ‘ହଁ, ହଁ ଆଜିକାଲିକାଈ ମୁହେଁ, ଭବିଷ୍ୟ ସରକାର । ଗୁଲ ଓଲ୍ଲାଓ କୁମକୁ ପଡ଼ିଣା ତହାହେ ବସାଇ ଦେବୁ ।’

ମୁଁ ଅତି ଘନତାର ସହ କହିଲି—‘ଭାଇ ! ମୋର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପିଲା ଶୋଇ ପଡ଼ିଲେଣି, ତା ଛଡ଼ା ସାମାନ୍ ମଧ୍ୟ ମୋ ପାଖରେ ଦେଖି ଉଠୁଛି ।’

ସେମାନେ କହିଲେ—‘ହୁଁ ହୁଁ ଲଜ୍ଜା କଥା । ଭଉଣୀ ଯେତେବେଳେ ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଲୋକସେବକଙ୍କୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ତାଙ୍କ ଚକ୍ଷୁରେ ସମସ୍ତ ଆତ୍ମତତ୍ତ୍ୱ ତଥା ଧର୍ମ ମୋତି-ମାଣିକ୍ୟର ଦ୍ୱାର ଜମା କରି ହସନ୍ତ ହସତେବେଳେ ତୁମେ ସେମାନଙ୍କ ଗାର୍ଭ-ସ୍ଥାନ ଦେବାକୁ ନାହିଁକରି ପାରୁଛ ? ତୁମେ ଏ କଥା ଜାଣିନାହୁଁ ଯେ ଲୋକ-ସେବକଙ୍କର କୃପାୟ ଶ୍ରେଣୀ ତବାରେ ବସିବା ହୁଁ ବୁଝ ! ଆଜିେ ‘ଝୁଣୁ ଘଣ୍ଟା’ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସେ ତାହାଣିଟି ତ’ଣ ମନେ ନାହିଁ ?’

ମୁଁ ତ କହି ବୁଝି ପାରୁଲି ନାହିଁ । ମୋ ମୁହଁରୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲା—‘ଭୁଲିଲେ ଯାଆନ୍ତୁ କୁମ ଲୋକ-ସେବକ । ମୋ ପ୍ରାଣ ଚାହିଁକି ଶାନ୍ତ ?’

ମୋ ମୁହଁରୁ ତ ଅସମ୍ଭବ ବାହାରି ପଡ଼ିଲା । କହୁ ସେମାନେ କହିଲେ—‘ଦେଖ ଏଥର କ’ଣ କରୁଛୁ ? ଅଳ୍ପରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ସେମାନେ ମୋତେ କହୁତ ଭଲ-ମନ୍ଦ ଶୁଣାଇଲେ । ମୋ ଜନନି ନେଇ ଅନ୍ୟ ଡିବାରେ ରଖିଦେବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଯୁବକ ଉପରକୁ ଚଢ଼ିଲା । ମୁଁ ତହିଁ ଉପରେ—‘ଭାଇ ! ତାଙ୍କ ପକାଇ ପକାଇ ଦେଖେ ଯେ ସେ ଶୁଣି ନିଜ ପିତା ପୁତ୍ର ଭାବେ ଆସିଲେ ଓ ଉପରେ ଚଢ଼ିଥିବା ଦଳହାତୀ ପୋଷାକଧାରୀ ଗଲା-ଧରି ଅତି ଦେଖାଇ କହିଲେ—“ହୋଇ ଧନ ମୋତେ କହି ଯାଇଛି କି ମୁଁ ଏହାର ଯହୁ ନେବି, ଜାଣିଛୁ ?”’

ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଆଖି ଭରୁଟି ରହିଗଲେ ଓ ଯାହା ଗଲା ଧରିଆସ ସେ ଏମିତି ଛଟପଟ ହେଲା ଯେପରିକି ମହାଶୟ ହାତରେ ଉଠୁଥିବା ଗୁଡ଼ି । ଫେର ତାର ସାହାସ କାହିଁ ଯେ ମୋ ପିତା ଆଡ଼କୁ ଆସନ୍ତା । ଯେ ମୋତେ ଓଲ୍ଲାଭବାକୁ କହିଥିଲା, ଲୋକସେବକ

ଲୋକସେବକ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ସେଇ ବର୍ତ୍ତମାନ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ—“ସୁରମାନେ
ରୁଣ, ଅନ୍ୟ ଚିନ୍ତାରେ ବସିବା, ଜାତୀୟ ଏକତାକୁ ଶ୍ରାବିବା ଉଚିତ
ନୁହେଁ, ଆମେ ଯେଉଁଠି ପାଖିବା ବସିଯିବା । ତୋଣ ତ ଆମର ନିଜ
ଭାଷା ଗପଟି ।”

‘ପରେ କାହାଣୀ ଜୟନ୍ତୀ କବି, ‘ଅଲୀହୋ ଅକବର’ କହି କହି
ସେମାନେ ଅନ୍ୟ ଚିନ୍ତାକୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ଏକୃଷ୍ଟିଆ ହୋଇଯିବା ପରେ ସେ ଭାଇ ନିଜକୁ ନିଜେ କହୁଥାଏ—
“ମୋତେ କହିଛି, ଏହାର ଯତ୍ନ ନେଉଥିବ ! ଏ ! ମୋତେ କହିଛି !
ମୋତେ ! ଦେବେବେଳେ ନିଜ ଚିତ୍ତ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ଏ ଓ କହେ ‘ମୋତେ
କହିଛି, ଯତ୍ନ ନେଉଥିବ !’ ଶାବାସ୍ ।”

“ଏକାବେଳେ ପାତଳ ହୋଇ ଯାଇଥାଏ ସେ ।”

“ସକାଳୁ ଚନ୍ଦ୍ରପକରେ ଓହ୍ଲାଇଲ । ସେ ବହୁରୁ, ଜୟନ୍ତୀକୁ
ତଥା ମୁନାକୁ ଜଣ ଜଣ କରି କୋଳକୁ ନେଇ ଓ ରୁମ୍ଭ ନିଜ ଶିରେ
ସୁଣ୍ଢରେ ହାତ ରଖି କହିଲ—ସାଲୀମ-ବାଲେକୁମ ।”

ମୁଁ କହିଲ—“ଭାଇ ତୁମେ ମୋର ମାନ ରଖିଲ । ଯେତେ-
ବେଳେ ବମ୍ବେର ଆସ ନିଶ୍ଚୟ ଆମ ରେକୁ ଆସିବ । ଆମ ଘର ଅମୃତ
ସାଗରେ । ପିଲାଙ୍କ କାଷ୍ଠକ ନାମ ‘ର’ ଅକ୍ଷରରେ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ମୁଁ
ମୋ ଭାଇକୁ କହିଲ—ତୁମେ ଏହାକୁ ତୁମ ଭେଟେଇର ପୂର୍ବ ଠିକଣା
କହିଦିଅ । ମୋ ଭାଇ କହିଲ—‘ରାମଲଲ ଚନ୍ଦ୍ରଲଲ ମଣେଷ ।’ ନାମଟି
ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ତମକ ଚିତ୍ତେ । କିନ୍ତୁ ସମୟ ପାଇଁ ତା ଆଖି ଖୋଲି
ହୋଇ ରହିଲ, ପରେ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ହସିଲ ।”

ମୋ ଭାଇ ତୁମର ପୂର୍ବ ଠିକଣାଟି ଲେଖି କାଗଜ ଖଣ୍ଡ ଦେବାକୁ
ଗୁଣ୍ଠିଲେ—କିନ୍ତୁ ସେ ହସି ନା କରୁଥିଲେ ଓ ଆକାଶ ଆଡ଼କୁ ଅଙ୍ଗୁଳି
ଉଠାଇଲେ ।

ପକ୍ଷି ପଡ଼ିବା ମାତ୍ରେ ଫେରସ୍ତ ଡାକରେ ପହ଼ି ତଥା ଶଳାକୁ ଖଣ୍ଡେ ପକ୍ଷି ଲେଖି ପଢ଼ିଲେ—“ମୋ ଠିକଣା ଲେଖା କାଗଜଟି ତାକୁ ବେଳେନାହିଁ, ଠିକ୍ ଜଣା ଅଛି ତ ? ଯଦି ଦେଇ ନ ଥିବ ତା ଦେଲେ କାଗଜଟିକୁ ଟିକି ଟିକି କରି ଚିରି ଦେବ । ଯଦି ଦେଇଛ ତାହେଲେ ଧର୍ମ-ରାଣ ପକାଇ କହୁଛି— ମୋତେ ସତ୍ୟ ଘଟଣା ଜଣାଅ, ଯେପରିକି ମୁଁ ମୋ ଘରେ ପୋଲିସ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ରଖି ।”

ଭିତ୍ତିରେ ଶାଳକ ମହାଶୟ ସେହି କାଗଜ ଖଣ୍ଡକୁ ଲମ୍ବାପାରେ ବନ୍ଦ କରି ଭିତ୍ତିରେ ନିକଟକୁ ଫୋପାଇ ଦେଲେ । ସ୍ବରା-ସମେ କାଗଜ ଖଣ୍ଡିକ ତାଙ୍କ ନୋଟ-ବୁକ୍ରେ ରହିଥିଲା । କାଗଜଟି ପାଇଲା ପରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ବଲୋଳ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହେଇ ରହିବା ଲୋକ ନୁହନ୍ତି । ସେ ସମସ୍ତ କଥା ପୋଲିସକୁ ଜଣାଇ ଦେଲେ ।

ପୋଲିସ ଅଧିକାରୀ ମଧ୍ୟ ଘଟଣାଟି ଉପରେ ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ବ ଦେଇ ସ୍ବଲୋଳ ଘରେ ତାରି ଖଜୁରେ ଗୋଟିଏ ଚୌକିଦାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେଲେ ।

ରୁକ୍ମିଣୀ ଯେତେବେଳେ ମାତୃଅଳୟରୁ ଫେରେ ସ୍ବଲୋଳ ତାକୁ ଖୁବ୍ ଧମକାଇ କହିଲେ—“ସେ ବଦମାସକୁ ଘର ଠିକଣା ଜଣାଇବା ବୁଦ୍ଧି ତୁମର କିପରି ହେଲା ?

ରୁକ୍ମିଣୀ ସଜଳ ନେତ୍ରେ ଘର ଅଳରଖାର କଳ୍ପିତ ଫୁଟିଟିକି ନିଜ ଅଶ୍ରୁଜଳରେ ସିକି କରୁଥାନ୍ତି ।

